

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТОЯНОВА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'255:341=811.111=581 (043)

ДИСЕРТАЦІЯ
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ
ЮНЕСКО ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ

10.02.16 – перекладознавство

Філологічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т.В.Стоянова

Науковий керівник: Корольова Тетяна Михайлівна, доктор філологічних наук, професор

Одеса – 2019

АНОТАЦІЯ

Стоянова Т. В. Особливості перекладу юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячено особливостям перекладу англомовних юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою.

В роботі розглянуті такі базові поняття міжнародного права як міжнародна організація, нормативно-правовий договір, юридичний документ, міжнародний договір, виділені такі типи міжнародних договорів як конвенція, резолюція, декларація та інші, основними складовими яких є назва (титул), преамбула, основна частина, заключні постанови, додатки. У роботі описано особливості офіційно-ділового функціонального стилю і представлено узагальнену класифікацію його підстилів (законодавчий, адміністративно-канцелярський, підстиль ділового листування, дипломатичний). До типових мовленнєвих характеристик офіційно-ділового стилю відносяться об'єктивність, логічна послідовність, переконливість, доказовість, уніфікація і стандартизація, ясність викладу і точність опису.

До граматичних ознак текстів англомовних документів були віднесені імперативні конструкції, а саме інфінітивні конструкції і модальні дієслова, віддієслівні іменники, гомогенні члени речення і паралельні конструкції. Відзначено також, що аналіз матеріалу дослідження повинен бути фрагментований і вивчений на рівні абзаців, речень, слів, словосполучень,

порівняльного лексико-семантичного та граматичного аналізу отриманих результатів.

Серед лексичних особливостей виділено екстенсивне використання термінології, для якої наведені різні класифікації для англійської та китайської мов: за сферою застосування (загальноживані, юридичні, інші вузькогалузеві терміни), за словотворчими типами (конверсія, семантичне розширення, запозичення, афіксація, словоскладання, скорочення та аббревіація), а також за структурою (однокомпонентні: прості, похідні, складні і складно-похідні, терміни-словосполучення: двокомпонентні та багатоконпонентні).

Використання таких методів як аналіз, синтез, індукція і дедукція, кількісний аналіз, метод суцільної вибірки, структурний метод, метод лінгвістичного спостереження, описовий метод, елементи зіставного аналізу і трансформаційний метод сприяли створенню дослідження, яке відповідає критеріям науковості.

Переклад в роботі досліджено у двох напрямках: як результат діяльності та діяльності перекладача щодо тлумачення змісту вихідного повідомлення і його відтворення іноземною мовою. Визначено, що в ході зазначеної діяльності обов'язковим є дотримання таких критеріїв як еквівалентність та адекватність.

Перелік розглянутих моделей комунікації дозволив вибрати і проаналізувати найбільш доречну, на наш погляд, модель двомовної комунікації, яка, на відміну від своїх попередників, включає до складу цієї моделі такий компонент як комунікативний ефект, на який впливають також знання перекладача і володіння їм лінгвокультурними особливостями мови, а також його вміння враховувати їх в процесі відтворення тексту оригіналу іноземною мовою. Таким чином, відповідно до цієї моделі, важливим фактором в процесі перекладу є врахування екстралінгвістичних аспектів комунікативного процесу.

Теоретичний огляд існуючих стратегій, тактик і операцій дозволив виділити і класифікувати стратегії, тактики і операції, які були застосовані в ході відтворення англомовних текстів документів ЮНЕСКО китайською мовою. Так, в рамках дослідження обраного матеріалу була застосована стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, яка передбачає введення таких тактик як виділення і передача основної когнітивної інформації, відтворення стилістичних характеристик тексту, відтворення формально-структурних характеристик тексту, одомашнення та очуження вихідного тексту, в межах яких були застосовані як еквівалентний так і трансформаційний переклад (транскодування, експлікація, калькування, перестановка, граматичні та лексичні заміни, опущення, модуляція, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація).

Зазначені способи перекладу розглянуто в практичній частині дослідження, що дозволило виявити наступні закономірності серед відтворення англомовних термінів китайською мовою: 1) найбільш частою операцією в ході перекладу є використання еквівалентних одиниць; 2) серед трансформацій найбільш поширеною є калькування, рідше зустрічаються граматичні заміни, лексичні заміни, експлікація, модуляція та інші. Встановлено, що в більшості випадків на китайському відповідності англомовних термінів не збігаються за критерієм структури. Спеціальні англомовні терміни документів ЮНЕСКО щодо захисту прав на освіту представляють назви структур, організацій, конференцій і найчастіше використовуються у вигляді абревіатур, а їх китайські відповідники можуть виступати у вигляді скорочень. Такі терміни відносяться виключно до категорій термінів-словосполучень і відтворюються за допомогою таких трансформацій як калькування, перестановка, генералізація, опущення; еквівалентний переклад зустрічається найрідше.

Граматичні особливості англомовних конструкцій представлені передуманням обставини присудкам, що сприяє аргументації та

структуризації тексту та відтворюється гомогенними обставинами, що іноді супроводжуються прийменниковою групою; імперативними конструкціями, що виражаються в англійській мові інфінітивом або модальним дієсловом та відтворюються також дієсловом, іноді з прийменниковою групою, та модальним дієсловом в китайській мові; використанням великої кількості паралельних конструкцій, що при відтворенні можуть мати відмінності у граматичній конструкції, проте зберігати загальну свою архітектуру; гомогенними членами речення, які відтворюються дослівно, що є умовою збереження стилістичного забарвлення; підрядними англомовними реченнями, кількість яких в китайській мові при відтворенні скорочується внаслідок їх відтворення як обставин; віддієслівними іменниками, що в китайській мові передаються іменниками або фразеологізмами. Так, обрані стратегії в повній мірі відображені в результаті перекладу і дозволили створити адекватний текст перекладу для сприйняття носієм китайської мови.

Ключові слова: переклад, юридичні документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, термін, перекладацькі стратегії, тактики та операції, лексичні та граматичні особливості.

ABSTRACT

Stoianova T. V. Translation Peculiarities of UNESCO Legal Documents Protecting Rights to Education. – Qualification scientific work published as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. – Specialty 10.02.16 – Translation Studies. – The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odesa, 2019.

The presented thesis is dedicated to the problem of translation of UNESCO legal documents protecting the right to education (from English into Chinese).

The research deals with such basic concepts of international law as international organization, normative legal treaty, legal document, international treaty, as well as different types of international treaties such as convention, resolution, declaration and other ones. The main components of international treaties are the title, the preamble, the main part, final decisions, and the annexes. The features of the official functional style are described in the thesis and its generalized subclassification (which includes legislative, administrative, business correspondence, and diplomatic substyles) is presented. Typical speech characteristics of the official functional style include objectivity, logical consistency, persuasiveness, provision of necessary evidence, tendency for unification and standardization, clarity of presentation and accuracy of description.

The grammatical features of the texts of legal documents in English include imperative constructions, namely, infinitive constructions and modal verbs, verbal nouns, homogeneous parts of a sentence and parallel constructions. It is also noted that the material of the study should be fragmented and studied at the level of paragraphs, sentences, words, phrases, and subjected to comparative lexical-semantic and grammatical analysis.

Among the lexical features extensive use of terminology can be named, for which various classifications are given in English and Chinese: according to the scope of use (common, legal, other strictly professional terms), according to word-formation types (conversion, semantic extension, borrowing, affixation, compounding, contraction, and abbreviation) as well as according to structural types (one-component: simple, derivative, complex and complex-derivative, terms-phrases: two-component and multi-component).

The use of methods such as analysis, synthesis, induction and deduction, quantitative analysis, the method of comprehensive selection, the structural method, the method of linguistic observation, the descriptive method, some elements of comparative analysis and the transformational method contributed to the creation of a research that meets the criteria of scientific validity.

Translation is treated in two ways in the research: as the translator's activity in interpreting the content of the original message and its rendering into a foreign language, as well as the result of this activity. It has been determined that meeting such criteria as equivalence and adequacy is obligatory during the activity mentioned.

The study of the list of communication models allowed us to select and analyze the most appropriate model of bilingual communication, which, unlike its predecessors, includes such a component as communicative effect, which is also influenced by the knowledge of the translator and the linguistic and cultural peculiarities of the language, as well as the translator's ability to take these peculiarities into account when rendering the original text into a foreign language. Thus, according to this model, the consideration of extralinguistic aspects of communication is an important factor in the translation process.

A theoretical overview of existing strategies, tactics, and operations made it possible to identify and classify strategies, tactics, and operations that were used in the process of translation of English texts of UNESCO documents into Chinese. Thus, within the framework of the study of the selected material, the strategy of

communicative equivalent translation was applied, which includes such tactics as isolation and transmission of basic cognitive information, reproduction of stylistic characteristics of the text, reproduction of formal structural characteristics of the text, domestication and alienation of the source text, which are applied during both equivalent and transformational translation (transcoding, explication, tracing, transposition, grammatical and lexical substitutions, omissions, modulation, concretization, generalization, antonymic translation, compensation).

These methods of translation are considered in the practical part of the study, which revealed the following patterns in the process of rendering English terms into Chinese: 1) the most common operation during translation is the use of equivalent units; 2) among the transformations, the most common is tracing, less frequent are grammatical substitutions, lexical substitutions, explication, modulation and other transformations. In most cases, Chinese terms don't match the structure of English terms. Special terms found in UNESCO legal documents protecting the rights to education include the names of structures, organizations, conferences, and are often used as abbreviations, their Chinese counterparts may be shortened. Such terms belong exclusively to the categories of terms-phrases and are reproduced through such transformations as tracing, transposition, generalization, omission; equivalent translation is the least common way of translation.

The grammatical features of constructions in English documents studied are represented by the preposition of the adverbial modifier in relation to the predicate, which contributes to the argumentation and structuring of the text and is often reproduced by homogeneous predicates, sometimes as a prepositional group; imperative constructions expressed in English by an infinitive or a modal verb, which are in most cases reproduced in Chinese by a verb, sometimes with a prepositional group, or a modal verb; the use of a large number of parallel constructions, which, when reproduced, may have differences in grammatical construction, but retain a common outline; homogeneous sentence members that

are reproduced using word-by-word translation, which is aimed at preserving the stylistic colouring; a significant number of subordinate sentences in the English variant, the number of which in Chinese is reduced because they are often rendered as adverbial modifiers; verbal nouns are translated into Chinese using regular nouns or phraseological units. The chosen strategies are fully reflected in the translation and allow to create an adequate translation for Chinese native speakers to understand.

Key words: translation, UNESCO legal documents protecting the right to education, term, translation strategies, tactics, and operations, lexical and grammatical peculiarities.

Список публікацій здобувача:

1. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англomовних юридичних документів китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* № 25. Одеса, 2017. Вип. 25. С. 82–88.
2. Stoianova T. V. 以联合国教科文组织保护教育权力文件为例分析正式文件教育类专业名词使用特点. *Modern Vectors of Science and Education Development in China and Ukraine.* Odessa, Harbin, 2018. Issue 4. P. 81–85.
3. Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2018. Вип. 27. С. 189–196.
4. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Наук. зап. Нац. Унів-ту «Острозька академія».* Острог, 2019. Вип. № 5(73). С. 173–177.
5. Стоянова Т. В. Філософські основи перекладу англomовного тексту китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2019. Вип. 28. С. 177–186.

Тези доповідей:

1. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англomовних юридичних термінів китайською мовою. *Актуальні напрями сучасної філології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 93–95.
2. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика юридичних документів. *Нове у філології сучасного світу: матеріали міжнародної*

науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 червня 2018 р. Львів, 2018. С. 28–29.

3. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2018. С. 53–55.*
4. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості міжнародних документів у світлі міжнародної діяльності. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 22–23 березня 2019 року. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 70–73.*
5. Стоянова Т. В. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2019. С. 22–24.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОБ’ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	20
1.1. Загальна характеристика документів ЮНЕСКО	20
1.1.2. Жанрово-стилістична характеристика документів з захисту прав на освіту.....	23
1.1.3. Структура та особливості документів з захисту прав на освіту.....	37
1.2. Юридична терміносистема як невід’ємна складова документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту	46
1.2.1. Словотвірна специфіка юридичної термінології документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту	56
1.2.2. Структурна класифікація юридичної термінології документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту	61
1.3. Аналіз матеріалу дослідження як об’єкту перекладацької діяльності ..	63
Висновки до розділу 1.....	70
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ДОКУМЕНТІВ ЮНЕСКО ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ.....	74
2.1. Філософське підґрунтя перекладу англійського тексту китайською мовою.....	74
2.2. Лінгвокультурні особливості перекладу англomовного тексту китайською мовою	80
2.3. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.....	86

2.4. Аналіз лексичних особливостей в текстах міжнародних договорів із захисту прав на освіту	103
Висновки до розділу 2.....	113
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ ЮНЕСКО ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ	117
3.1. Особливості відтворення англомовних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою	117
3.2. Особливості відтворення англомовних спеціальних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою	139
3.3. Граматичні особливості відтворення англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою	146
Висновки до розділу 3.....	158
ВИСНОВКИ.....	162
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	172
ДОДАТОК А	192
ДОДАТОК Б	192

ВСТУП

Головною умовою розвитку держави і людства є освіта. Саме тому все більше уваги приділяється не тільки розвитку різних галузей науки, але й захисту прав на освіту, розширенню та розвитку доступу до отримання освіти у всьому світі. Для вирішення цих питань було створено спеціальну організацію – ЮНЕСКО, що займається питаннями освіти, науки та культури на міжнародному рівні. Результатом діяльності організації є різноманітні нормативно-правові документи (декларації, резолюції, конвенції, звіти тощо). Розвиток суспільства, тенденції до розвитку та укріплення міжнародних відносин, а також укладання угод, договорів, нормативних, правничих документів та інші чинники обумовлюють необхідність вивчення документації, термінології, особливостей її перекладу. Важливим чинником для розвитку вищенаведених сфер є кваліфіковані спеціалісти з різноманітних сфер, тому велика увага приділяється сфері освіти. Останнім часом в Україні вводяться значні реформи у сфері освіти, основою для таких реформ є не тільки досвід українців, а також закордонні моделі освіти. Вивченню проблем перекладу юридичних документів приділяли увагу багато науковців, а саме І. В. Бойко [Бойко І. В. 2015], А. А. Віландеберк [Виландеберк А. А. 2005], В. І. Довганець [Довганець В. І. 2016], Д. С. Касяненко [Касяненко Д. С. 2011], Т. М. Корольова [Королева Т. М. 2009, 2013, 2014, 2015], О. В. Попова [Попова О. В. 2014], І. А. Сидоренко [Сидоренко І. А. 2012; 2017] та інші; дослідженням терміносистем текстів із юридичної сфери опікувалися такі вчені як А. Л. Гідора [Гідора А. Л. 2017], А. С. Д'яков [Д'яков А. С. 2000], З. Б. Куделько [Куделько З. Б. 2000], В. М. Лейчик [Лейчик В. М. 2009], О. Р. Очіров [Очиров О. Р. 2009] та інші. Спеціальну лексику китайської мови вивчали такі науковці як Н. В. Васильєва [Суперанская А. В. 2012], Т. Р. Кияк [Кияк Т. Р. 2000, 2017],

О. П. Козоріз [Козоріз О. П. 2014], Цю Чжиін [曲志英], Фен Чживей [冯志伟 2011] та інші.

Проте, незважаючи на наявність низки розвідок у цій сфері, наразі залишається малодослідженою проблема перекладу англомовних юридичних документів у галузі освіти китайською мовою, зокрема в аспектах відтворення їхніх лексичних та граматичних особливостей. Зазначена проблема у світлі стрімкого розвитку міжнародних відносин зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планової наукової теми кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Теоретичні і прикладні аспекти дослідження типологічних та конкретно-мовних рис сучасного дискурсу» (номер державної реєстрації теми 0107U000467). Тема дисертації затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол №6 від 24.12.15).

Мета дисертації полягає в комплексному лінгвістичному вивченні лексичних та граматичних аспектів перекладу англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- описати лексичні та граматичні особливості міжнародних документів (конвенцій, декларацій, резолюцій) та визначити їх лінгвокультурну специфіку;
- дослідити проблему класифікації юридичної термінології та узагальнити наявні класифікації для англійської та китайської мов;

- здійснити огляд наявних класифікацій стратегій, тактик і операцій перекладу, а також узагальнити їх з урахуванням специфіки англійської та китайської мов;
- висвітлити специфіку вживання стратегій і тактик перекладу для відтворення лексичних особливостей англомовних текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту (конвенції, декларації, резолюції) китайською мовою з урахуванням умови збереження лінгвокультурних особливостей мови перекладу;
- висвітлити специфіку вживання стратегій і тактик перекладу для відтворення граматичних особливостей англомовних текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту (конвенції, декларації, резолюції) китайською мовою з урахуванням умови збереження лінгвокультурних особливостей мови перекладу.

Об’єктом дослідження є тексти англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту та їх переклади китайською мовою.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії, тактики й операції, які застосовуються при відтворенні англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою.

Матеріалом дослідження стали правовстановлюючі документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, зокрема, декларації: Oslo Declaration – 奧斯陆宣言; Declaration of Berlin – 柏林宣言; Qingdao Declaration (2015) – 青島宣言 (2015); конвенції: Asia-Pacific Regional Convention on the Recognition of Qualifications in Higher Education – 亚洲及太平洋地区承认高等教育资历公约; Convention on Technical and Vocational Education Adopted by the General Conference at its twenty-fifth session – 大会第二十五届会议通过的《关于技术和职业教育公约》; резолюції: Twenty-eighth Session (Paris, 25 October to 16 November 1955) – 第二十八届会议 (巴黎, 1955年10月25日 – 11月16); 31st Session (Paris, 15 October to 3 November 2001) – 第三十一届会议 (巴黎,

2001年10月15日 – 11月3日) та інші загальним обсягом 1220 умовних сторінок.

Методологічною основою аналізу лексичних та граматичних особливостей перекладу документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є сукупність ідей сучасної перекладознавчої традиції. У процесі дослідження було використано загальнонаукові методи, такі як: аналіз, синтез, індукція та дедукція, а також кількісний аналіз результатів дослідження. Класифікація та аналіз матеріалу передбачали застосування загальнолінгвістичних методів (суцільної вибірки задля збору фактичного матеріалу дослідження, структурний підхід був використаний при аналізі безпосередніх складників для визначення структури термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, лінгвістичне спостереження, що послугувало з'ясуванням лінгвокультурного підґрунтя особливостей відтворення англомовних юридичних термінів документів ЮНЕСКО китайською мовою та описовий метод, який сприяв виявленню способів відтворення текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту) і спеціальні перекладознавчі методи (елементи зіставного аналізу задля виявлення еквівалентності одиниць перекладу та трансформаційний, який дав змогу проаналізувати трансформації, що були застосовані під час перекладу текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту).

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає в тому, що вперше досліджуються особливості перекладу саме англомовних юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою. У роботі описано й консолідовано наявні у вітчизняному перекладознавстві здобутки в галузі перекладу юридичних документів із захисту прав на освіту, а також уперше було надано опис стратегій, тактик та операцій перекладу при відтворенні англомовних юридичних документів у галузі освіти китайською мовою.

Теоретична значущість дослідження полягає в суттєвому внеску в розвиток вітчизняного та міжнародного перекладознавства завдяки узагальненню й систематизації наявних розвідок із перекладу термінів у сфері освіти, а також лексичних та граматичних особливостей перекладу англomовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою. Отримані результати дослідження можуть бути використані в подальших розвідках із перекладу англomовних юридичних документів ЮНЕСКО китайською мовою.

Практична цінність роботи визначається можливістю подальшого застосування теоретичних положень і результатів дослідження в практиці викладання різних аспектів перекладу для (курси «Юридичний переклад», «Судовий переклад», «Лінгвокультурні особливості перекладу», «Переклад офіційних паперів», «Синхронний переклад» та ін. курси, які пов'язані з перекладом юридичних документів), у курсі лексикології (розділ «Термінологія»), а також для студентів філологічних факультетів у програмі яких розглядаються проблеми перекладацької діяльності. Здобутки даного дослідження також можуть бути корисними для студентів, магістрантів та науковців при написанні кваліфікаційних і дисертаційних робіт.

Апробацію результатів дослідження здійснено на 6 наукових конференціях, з яких 4 є міжнародними: «Актуальні напрями сучасної філології» (Україна, Одеса, 2017), «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі» (Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2018), «Нове у філології сучасного світу» (Україна, Львів, 2018), «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі» (Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2019); одній Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» (Україна, Одеса, 2019), а також на одній щорічній звітній науково-практичній конференції викладацького складу кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, 2018 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати роботи викладено в десяти одноосібних наукових публікаціях, з-поміж яких чотири статті опубліковано у фахових виданнях, визначених МОН України, одна — у закордонному виданні (Китайська Народна Республіка) і п'ять додатково відображають отримані результати дослідження.

Обсяг і структура роботи. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, трьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаної літератури (203 позиції) та додатків. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 194 сторінки (основний текст дисертації становить 171 сторінку). Результати дослідження унаочнено в 15 таблицях та 15 діаграмах.

РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальна характеристика документів ЮНЕСКО

У даному розділі подано загальну характеристику документів міжнародної організації ЮНЕСКО, а саме їх жанрову та стилістичну характеристику, описано структуру та особливості документів з захисту прав на освіту, зокрема юридичну терміносистему, її структурний та словотвірний аналіз. Розглянуто перекладознавчі аспекти роботи з документами, що вивчаються.

Під терміном **міжнародна організація** розуміють як міжурядові так і неурядові організації. Основною ознакою міжурядових міжнародних організацій є їх діяльність на основі **міжнародного договору**, який тлумачиться як «міжнародна угода, що має зобов'язуючий характер, між двома чи декількома суб'єктами міжнародного права, яка націлена на встановлення, зміну чи припинення їх прав і обов'язків з міжнародного права в політичних, економічних чи інших стосунках» [Словарь международного права 2014: 201], тобто в цьому документі закріплено **норми міжнародного права** («юридично обов'язкові правила поведінки для держав та інших суб'єктів міжнародного права у відношеннях між державами» [там само: 251]) і які є його джерелом [там само: 203]. Як приклад можна навести Статут ООН, Статут ЮНЕСКО, Північноатлантичний договір, які скеровано на регуляцію поведінки членів ООН, ЮНЕСКО та НАТО відповідно. Інші міжнародні організації можуть функціонувати на основі **резолуцій** – «рішень, які приймаються зібраннями, з'їздами, конференціями» [Большая юридическая энциклопедия 2010: 724]) – існуючих міжнародних організацій (як приклади можна навести Конференцію ООН з торгівлі та розвитку та Організацію Об'єднаних Націй з промислового розвитку, які є спеціалізованими органами ООН, тощо) [Міжнародне право 2006: 170].

Для діяльності міжнародних міжурядових організацій однією з найважливіших ознак є наявність міжнародної **правосуб'єктності** – «підпорядкованості безпосередній дії норм міжнародного права» [Словарь международного права 2014: 342], що надає можливість укладати та приймати договори, постанови, резолюції тощо. У деяких випадках, рішення ЮНЕСКО, як спеціалізованої установи ООН, зобов'язують держави-члени виконувати такі рішення [Міжнародне право 2006: 172–173].

Перш ніж перейти до вивчення міжнародних документів, важливо розглянути специфіку діяльності міжнародних організацій, що їх укладають. **Організація Об'єднаних Націй (ООН)** – це «універсальна міжнародна організація, створена для підтримання міжнародного миру, загальної безпеки та для сприяння розвитку всебічного співробітництва між державами» [там само: 173]. ООН була заснована у 1945 році, її «місія та діяльність визначаються цілями та принципами, що викладені в Статуті організації» [United Nations]. Україна входить до складу ООН з 1945 року у якості «де-юре незалежної країни» та «стала однією з держав-засновниць» організації [там само].

На базі ООН функціонує **ЮНЕСКО** (від англ. *UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), яка є заснованою в 1946 році «установою ООН з питань освіти, науки та культури, що націлена на установлення миру через міжнародне співробітництво у вищевказаних питаннях» [UNESCO; Большая юридическая энциклопедия 2010: 546], членами якої наразі є 193 країни [UNESCO]. Місія ЮНЕСКО «полягає у зміцненні інтелектуальної та моральної солідарності людства, а відтак – створенні гуманітарних підвалин всеохоплюючої системи міжнародної безпеки та стабільності» [Міністерство закордонних справ України]. ЮНЕСКО є основною міжнародною установою, що приділяє увагу питанню освіти «від дошкільної до вищої та безперервної, включаючи освіту для дорослих, превентивну, спеціальну, професійно-технічну та екологічну» освіту, сферами компетенції установи є також «природничі, точні та

гуманітарні науки; культура і міжнародне культурне співробітництво; засоби масової інформації, інформатика та комунікація» [там само].

Правильне тлумачення змісту міжнародних документів є надзвичайно важливим, оскільки недотримання прописаних в цих документах умов, постанов, рекомендацій тощо може призвести до міжнародного конфлікту, який, у свою чергу, може призвести до **міжнародно-правової відповідальності** однієї чи більше сторін – «зобов'язаності суб'єкта міжнародного права, передусім країни, зазнати певних несприятливих наслідків, що передбачені міжнародним правом, за скоєння певного міжнародного правопорушення» [Словарь международного права 2014: 290]. З огляду на це, питання адекватного перекладу цих документів завжди було і, зважаючи на сьогоденну інтенсифікацію темпів глобалізації, є надзвичайно актуальним.

Документи галузі, що досліджується, відносяться до категорії **нормативно-правових договорів**, які дефінуються як «двосторонні або багатосторонні угоди, внаслідок яких встановлюються, змінюються чи скасовуються норми права» [Загальна теорія держави і права 2009: 189]. Такі договори у кожному випадку передають загальні правила поведінки та мають узагальнений характер [там само: 189]. Так, наприклад, вимоги до регулювання порядку укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України викладені у Конституції України та Законі України від 29 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України». Підписання, ратифікація, затвердження, прийняття, приєднання тощо є вираженням згоди України на обов'язковість дотримання умов договору [Про міжнародні договори України від 29.06.2004 № 1906-IV].

Комунікативною метою таких документів є досягнення згоди сторін шляхом наведення умов, що зв'язують дві (чи більше) сторони на кшталт громадянина, компанії, органа, держави та ін. в певному процесі [Гальперин И. Р. 1981: 312–313]. Важливим для юридичного письма також є «виклад правової інформації таким чином, щоб вона була зрозуміла та її

можна було застосовувати на практиці» [Хазова О. А. 2015: 9]. Задля забезпечення ефективного досягнення цієї мети ці документи мають дистинктивні жанрово-стилістичні та структурні характеристики, які буде розглянуто далі.

Значення нормативно-правових договорів у правовій сфері стрімко зростає у зв'язку з «об'єктивними процесами децентралізації правового регулювання» [Загальна теорія держави і права 2009: 191], тому й зростає необхідність правильного лінгвістичного оформлення таких документів. Мова правничої сфери є маловивченою та відносно новою, однак, необхідною для вивчення [Прадід Ю. Ф. 2006]. Міжнародний договір дає змогу швидко, зручно та у доступній формі регулювати певні відносини та питання, сприяє врахуванню інтересів та забезпеченню «відносно безконфліктного існування громадянського суспільства [Загальна теорія держави і права 2009: 191].

1.1.2. Жанрово-стилістична характеристика документів із захисту прав на освіту

У ході історичного розвитку суспільства виникла необхідність виділення різних стилів мови, які відрізнялись стилістичною забарвленістю, виразністю, вживанням емоційних або нейтральних засобів мови, певною структурою тексту тощо [Коваль А. П. 1987: 5].

Академік В. В. Виноградов вважає, що **мовленнєвий** (у сучасній лінгвістиці його частіше називають **функціональний**) **стиль** є «суспільно усвідомленою і функціонально обумовленою, внутрішньо об'єднаною сукупністю прийомів вживання, відбору і поєднання засобів мовного спілкування» [Виноградов В. В. 1955: 73]. З точки зору І. Р. Гальперіна, кожний функціональний стиль характеризується сталою різноманітністю мовленнєвих особливостей, більш або менш усталеними складовими та надфразовими єдностями, а вибір конкретного способу вираження думок

комунікантів детермінується метою комунікації [Гальперин И. Р. 1981: 249]. За О. О. Селівановою, мовленнєвий (функціональний) стиль – «суспільно усвідомлена сукупність прийомів уживання, відбору та сполучення мовленнєвих засобів, функціонально зумовлена соціально значима сфера спілкування» [Селіванова О. О. 2010: 695]. І. М. Плотницька характеризує стиль як «систему мовних елементів, способів їх відбору й уживання, об'єднаних за певним функціональним призначенням» [Плотницька І. М. 2011: 11].

В залежності від історичного періоду стилі з'являлися та зникали, що свідчить про адаптацію мови до потреб суспільства. Так само зміни мають місце у межах одного стилю. Так, протягом століть в китайській культурі існувала категорія документів, що називались 八股文 (досл. «есе з восьми секцій»), які використовувались для відбору кандидатів на адміністративні посади на державному іспиті. Текст одержав назву через строго фіксовану послідовність восьми елементів, які були обов'язковими для успішного написання. Ці тексти мали ознаки публіцистичного стилю (оскільки кандидат повинен був висказати власні погляди на певну суспільно-політичну тему та навести відповідну аргументацію) та офіційно-ділового стилю (оскільки формат есе був чітко регламентованим, а також обов'язковими елементами були усталені кліше і спеціальна лексика). В 1901 році цей формат зник разом з імперськими державними іспитами [Encyclopaedia Britannica].

Усі функціональні стилі за І. М. Плотницькою мають «сферу використання, призначення, систему мовних засобів, стилістичні норми, підстили, жанри реалізації» [Плотницька І. М. 2011: 11]. А. В. Коваль же зазначає, що функціональні стилі «не мають чітко закріплених за ними мовних засобів», оскільки «основу кожного стилю складають загальномовні, міжстильові, нейтральні засоби», а відрізняються стилі за рахунок незначної частини стилістично-маркованих засобів [Коваль А. П. 1987: 6]. Виділяють,

як правило, 5 функціональних стилів у письмовому мовленні, а саме [Гальперин И. Р. 1958; 1981]:

- **художній стиль**, який дослідники називають «мовою художньої літератури» [Розенталь Д. Э.], який характеризується значною різноманітністю засобів художньої експресії, які автор може вжити задля вираження власної думки [Гальперин И. Р. 1981: 250–252];
- **газетний стиль**, який є притаманний газетам, характеризується широким використанням інфінітивних зворотів, особливих фразеологічних конструкцій, стислістю повідомлення, великою кількістю цитат тощо [Гальперин 1958: 396–399];
- **публіцистичний стиль**, що реалізує функції впливу та повідомлення» [Розенталь Д. Э.], що робиться за допомогою використання усталених стилістичних засобів та емоційної забарвленості [Гальперин И. Р. 1981: 287–288];
- **стиль наукової прози**, що «реалізує функцію повідомлення», проте, на відміну від публіцистичного стилю, в текстах даного стилю повідомляється про розвідки в галузі науки, а, з стилістичної точки зору, в них наявна велика кількість термінологічних одиниць, складних синтаксичних конструкцій, логічне викладення матеріалу тощо [Розенталь Д. Э.; Гальперин И. Р. 1981: 307–309]);
- **офіційно-діловий стиль**, який в деяких дослідженнях дефінується як такий, що реалізує функцію досягнення згоди між двома чи більше сторонами та виділяється за рахунок використання кліше, штампів, чіткою та усталеною структурою оформлення документів тощо [Розенталь Д. Э.; Гальперин И. Р. 1981: 307–309]).

Як окремий функціональний стиль іноді виділяється **розмовний функціональний стиль**, що «реалізує функцію спілкування» [Розенталь Д. Э.], який характеризується відсутністю обмежень офіційної комунікації, свідоме чи несвідоме нехтування правилами граматики, більша

інтимність а іноді й вульгарність, менша структурованість тощо [Мацько Л. І. 2003: 291-195].

Такі науковці як І. М. Плотницька [Плотницька І. М. 2011], А. П. Коваль [Коваль А. П. 1987] та інші виділяють тільки 4 функціональні стилі, оскільки газетний стиль вони відносять до публіцистичного стилю. В. І. Горелов у стилістиці китайської мови також виділяє 4 стилі, визначення яких співпадає з наведеним вище [Горелов В. І. 1979: 122–123]:

- публіцистичний стиль;
- науково-технічний стиль;
- офіційно-діловий стиль;
- літературно-художнє мовлення (автор за допомогою слова «мовлення» звертає увагу на те, що художній функціональний стиль може мати елементи інших функціональних стилів задля реалізації індивідуально-авторської експресії).

Інші науковці, такі як Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко та О. М. Мацько на доповнення до художнього, офіційно-ділового, публіцистичного (що включає також і стиль газет) та наукового виділяють наступні функціональні стилі [Мацько Л. І. 2003: 241–295]:

- **конфесійний стиль**, який витлумачується як стиль мовлення культових ритуалів, який характеризується спеціальною маркованою лексикою і фразеологією, застарілою лексикою тощо;
- **епістолярний стиль**, який дефінується як стиль письмової комунікації шляхом листування, ведення щоденників, мемуарів, записників тощо, що характеризується стандартизованістю і тяжінням до ознак офіційно-ділового стилю у випадку офіційної комунікації та тяжінням до відсутності таких обмежень, тобто розмовного функціонального стилю у випадку неформальної комунікації.

Оскільки предметом нашого дослідження є тексти документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, що відносяться до офіційно-ділового

стилю, далі буде детальніше розглянуто характеристики та особливості саме даного стилю.

Офіційно-діловий стиль відповідає попиту суспільства «в документальному оформленні різних актів» усіх сфер життя й діяльності «ділових відносин між державами або організаціями, а також стосунків між окремими членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування» [Мозговий В. І. 2008: 40]. Тема офіційно-ділового стилю досліджувалась в роботах таких науковців як І. Р. Гальперін [Гальперин И. Р. 1981], Р. Л. Кріч [Creesh R. L. 2005], Ма Нань [马楠 2017], Л. І. Мацько [Мацько Л. І. 2003], Лю Хайтао [刘海涛 2009], Сун Хипін [孙和平 2007], та інші. В. І. Мозговий дає термін **діловий стиль**, проте, на нашу думку, термін офіційно-діловий стиль є більш вдалим, цей стиль використовується в офіційній сфері, яка не обмежується суто діловими стосунками, так, до цього стилю можна віднести також мовлення, що притаманне дипломатичним стосункам чи військовим планам [Гальперин И. Р. 1981: 312]. Науковець Л. І. Мацько та інші відносять до головного призначення документів офіційно-ділового стилю суспільні потреби, а саме «регулювання ділових відносин мовців» та «обслуговування громадянських потреб людей у типових ситуаціях» [Мацько Л. І. 2003: 257].

Офіційно-діловий функціональний стиль характеризується наступними дистинктивними мовленнєвими характеристиками, які уможливають досягнення зазначеної вище домінантної комунікативної мети укладання угоди між двома чи більше сторонами [Мозговий В. І. 2008: 41–43; Гальперин И. Р. 1981: 312–324; Коваль А. П. 1987: 7]:

- **об’єктивність і беземоційність**, тобто відсутність суб’єктивної оцінки того, про що йдеться в документі.
 - На лексичному рівні об’єктивність досягається за допомогою наступних засобів:
 - відсутність суб’єктивно-оціночних ознак у тексті документів, наприклад, в реченні «对难民、流离失所者

或难民处境人员所持资历的承认» для позначення біженців використовуються максимально коректні стилістично-нейтральні терміни *流离失所者* та *难民*;

- відсутність емоційно-забарвлених слів, діалектизмів, професіоналізмів та жаргонізмів, натомість використовуються загальноживані слова, а всім термінам перед використанням надається визначення на кшталт наступного визначення того, що таке вища освіта: «*高等教育指被缔约国相关部门承认属于其高等教育系统的中学后教育、培训和研究*»;
 - використання особливої термінології, наприклад, в текстах юридичних документів зустрічаємо такі терміни та терміносполучення як: *the international court of justice; casting vote; judicial organ; to deal with a case; summary procedure; a body of judges* тощо [Гальперин И. Р. 1958: 432]. Для документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту розповсюдженими є такі терміни та терміносполучення: *commission – 委员会, programme – 计划, education – 教育, lifelong education – 终身教育, higher-education system – 高等教育系统* тощо.
- На синтаксичному рівні вона досягається за допомогою наступних засобів:
- не вживається пряма мова, як, наприклад, в наступному реченні: «*Recalling that many Parties have concluded bilateral or sub-regional agreements...*» (крім випадків цитування фрагментів документа на кшталт цитування фрагменту Статуту ЮНЕСКО в наступному реченні: «*Recalling that, as stated in the Constitution of UNESCO, “the purpose of the Organization is to contribute to peace*

and security by promoting collaboration among the nations through education, science, and culture”»);

- відсутні окличні, питальні та спонукальні речення, превалюють складнопідрядні речення з пасивними конструкціями, наприклад, в реченні «*The depository shall notify the Parties to this Convention, as well as the other Member States of UNESCO when any of the following has been accomplished...*» наказ передається не за допомогою спонукального речення, а за допомогою використання модального дієслова *shall*, що в цьому випадку має значення зобов’язання; також у реченні використано типову для офіційно-ділового стилю пасивну форму дієслова;
- передача наказовості за допомогою інфінітивної форми чи безособового звороту, наприклад, прикладом може виступати: «*The General Conference... Requests the UIE Governing Board... to take responsibility and play a catalyst role in... to reinforce national capacities...*», в якому наказовість передано за допомогою дієслова *request*, за яким йде перелік дій, що вимагаються, що передано інфінітивом;
- **ясність викладу і точність опису**, оскільки юридичну валідність документ може мати тільки при належному оформленні та використанні відповідних мовленнєвих засобів. Це реалізується шляхом дотримання низки мовленнєвих конвенцій:
 - **логічна послідовність**, яка передбачає викладення матеріалу у чіткій послідовності: хронологічній чи причинно-наслідковій послідовності, що відображається через логічний зв’язок між реченнями (через складнопідрядні конструкції мети, причини, результату), членування тексту на абзаци,

параграфи, частини тощо. Так, документ може містити сотні й тисячі положень, які можуть мати до чотирьох рівнів нумерації, наприклад, типова резолюція ЮНЕСКО складається з розділів (1, 2, 3...), кожний розділ складається з підрозділів (01, 02..., 018...), кожний підрозділ складається з положень (1, 2, 3...), кожне положення складається частин (1, 2, 3...), кожна частина складається з ще дрібніших підрозділів (А, В, С...), кожний з яких також має чітко позначені складові (а, b, с...);

- тенденція до **уніфікації та стандартизації**, що передбачає відповідність документів до певних стандартів. Особливо це є необхідним для міжнародних документів, оскільки традиції оформлення документів кожної країни відрізняються та розвиваються окремо одна від одної. Уніфікація та стандартизація таких документів є необхідною умовою для збереження змісту документа. Вона реалізується, зокрема, шляхом використання мовних кліше, які є усталеними для кожної мови, що, наприклад, виражено в наступному реченні: *«In witness thereof the undersigned representatives, being duly authorised, have signed this Convention...»*, яке містить канцеляризми *duly authorised* та *in witness thereof*;
- **переконливість**, що передбачає викладення причини у зрозумілій та обґрунтованій формі, так, в міжнародних документах переліку запропонованих дій зазвичай передує аргументація та/чи посилання на відповідні документи, які слугують підставою для зазначених дій, прикладом чого є наступне положення, в якому наведено конкретний документ, що є обґрунтуванням для запропонованих далі дій: *«Recalling in particular the responsibility of the states for the provision of higher education in fulfilment of Article 13, paragraph 1(c), of the*

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)...»;

- **доказовість**, тобто обґрунтування через наведення фактів, статистичних даних тощо, прикладом чого може слугувати наступне положення, що перераховує всі відповідні положення відповідних документів: «*Recalling 22 C/Resolution 13.1, 23 C/Resolution 13.1, 24 C/Resolution 13.1, 25 C/Resolutions 5.2 and 7.3, 27 C/Resolution 5.15 and 28 C/Resolutions 0.12, 2.1 and 2.2...».*

Інші мовознавці відносять до характерних ознак досліджуваного стилю також вживання «загальноновживаної лексики нейтрального пласту, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою» [Сидоренко І. А.: 2012], регулювально-імперативний характер, документальність (що передбачає особливий характер документа для кожного виду паперу), стабільність (збереження традиційних форм протягом тривалого часу), чіткість, високу стандартизацію висловів, сувору регламентацію тексту [Мацько Л. І. 2003: 257].

Офіційно-діловий стиль англійської мови дещо відрізняється від офіційно-ділового стилю, що притаманний китайській мові. Офіційні документи китайською мовою історично відрізнялися складним мовленням, оскільки вони створювались лише застарілою класичною китайською мовою веньянь, що мала специфічні мовленнєві риси – вживання цілковито інших граматичних правил побудови речень, власного шару лексики, певних застарілих мовленнєвих зворотів, фразеологічних штампів тощо. З часом офіційно-діловий стиль китайської мови став простіший для сприйняття за рахунок переходу на розмовну мову байхуа та запозичення елементів інших стилів, що дозволило широким масам легше ознайомлюватися із законодавчими документами [Горелов В. И. 1979: 140-141]. Проте китайські офіційно-ділові папери й понині зберегли низку елементів веньяня, так, сьогодні поряд із загальноновживаною лексикою (人口, 文化, 大会) в офіційно-

ділових китайськомовних документах й у документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, зокрема, зустрічаються й застарілі форми лексем (总务, 级别之教育), усталені веньянівські фразеологізми тощо.

У межах офіційно-ділового стилю виділяють низку підстилів, які охоплюють мову укладення законів, судово-процесуальних документів, постанов, рішень [Гальперин И. Р. 1958: 431] та інших документів, метою яких є «встановлення умови, обмеження та форми співробітництва» [там само: 343]. І.Р. Гальперін надає наступну класифікацію підстилів офіційно-ділового функціонального стилю [Гальперин И. Р. 1981: 312]:

- мовлення ділових документів, яке охоплює комунікацію в бізнес-середовищі;
- мовлення юридичних документів, яке обіймає всі форми юридичних документів в межах країни;
- дипломатичне мовлення, яке охоплює офіційну комунікацію між країнами;
- мовлення військових документів, яке є притаманним військовим планам, наказам тощо.

І. М. Плотницька, а також Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько виділяють три підстилі офіційно-ділового стилю [Плотницька І. М. 2011: 12; Мацько О. М. 2003: 258]:

- законодавчий, до якого відносять закони, статuti, постанови тощо;
- адміністративно-канцелярський, що обіймає розпорядження, заяви, накази тощо;
- дипломатичний, який поділяється на 3 типи: міжнародні угоди – конвенції, декларації, резолюції; повідомлення – комюніке, резолюції; та звернення – протоколи.

Науковці А. Загнітко та І. Данилюк дають наступну класифікацію підстилів досліджуваного стилю [Загнітко А. П. 2004: 29–32]:

- дипломатичний, який використовується у міжнародному спілкуванні, тобто конвенції, угоди, меморандуми тощо;

- юридичний або власне-законодавчий, який охоплює: указ, закон, кодекс тощо;
- канцелярсько-діловий або адміністративно-канцелярський, в межах якого типовими документами є: заява, довідка, наказ, розпорядження тощо;
- підстиль службового листування або підстиль промислової кореспонденції, що охоплює такі документи як лист-повідомлення, службовий лист, лист-запит, лист-скарга тощо.

Вищенаведені класифікації мають загальні та відмінні риси, часто одні й ті ж поняття мають різні назви. Науковці ще не дійшли одностайної думки щодо цього питання, тому ми пропонуємо узагальнену класифікацію підстилів, яка, на нашу думку, найточніше характеризує офіційно-діловий стиль:

- законодавчий (наприклад, закони, укази, кодекси, статuti тощо);
- адміністративно-канцелярський (наприклад, розпорядження, заяви, накази, довідки тощо);
- підстиль ділового листування (наприклад, лист-повідомлення, службовий лист, лист-запит, лист-скарга тощо);
- дипломатичний (який поділяється на 3 типи: міжнародні угоди – конвенції, декларації, резолюції; повідомлення – комюніке, резолюції; звернення – протоколи).

На нашу думку, підстиль військових документів не слід виділяти окремо, оскільки такі документи можуть бути розподілені серед пунктів вищенаведеної класифікації. Проте військові документи мають власні особливості та повинні досліджуватися окремо в межах означених підстилів.

Слід зазначити, що для першого пункту нашої класифікації було обрано саме назву «законодавчий підстиль», а не «юридичний», тому що усі інші підстилі окрім ділового листування також можуть мати юридичну силу, зокрема міжнародні документи.

Матеріал нашого дослідження відноситься до дипломатичного підстиля, тому далі увагу буде сконцентровано саме на ньому. Документи дипломатичного підстиля офіційно-ділового стиля називаються також **договорами**. До основних рис нормативно-правових договорів відносять наступні [Загальна теорія держави і права 2009: 189]:

- це правоутворюючі акти, що містять сформульовані сторонами договору взаємні права, обов'язки, порядок їх реалізації та відповідальність за недотримання або неналежне виконання зобов'язань відповідно до добровільно прийнятого стороною договору;
- юридична сила таких документів залежить від правового статусу суб'єктів, що його укладають (окрім держави та державних органів це, як правило, міжнародні організації та інші суб'єкти);
- нормативно-правові договори виступають частиною національного законодавства, тобто вони є похідними від конституції і законів, засновані на них, не можуть їм суперечити, водночас такі договори слугують основою для ухвалення інших юридичних актів;
- метою таких документів є забезпечення публічного, загального інтересу, блага для всіх, тому виконання договірних зобов'язань гарантується державою шляхом застосування різних форм, засобів, та методів;
- нормативний договір укладається і набуває чинності згідно з встановленою процедурою (ратифікація, затвердження, узгодження, колективні переговори, тощо);
- він розрахований на тривалий строк дії, багаторазове застосування.

Нормативно-правові договори прийнято поділяти на міжнародні та внутрішньодержавні [там само: 189]. Оскільки предметом нашого дослідження є саме міжнародні нормативно-правові акти, які мають «певну комунікативну мету і власну систему взаємопов'язаних мовних і

стилістичних засобів» [Фесенко Г. Г. 2007: 206], пропонуємо перейти до їх детального вивчення.

Оскільки міжнародні угоди укладаються державами, що мають суверенітет, вказані угоди розглядаються як об'єкт права міжнародних договорів. Правом міжнародних договорів називають галузь, що включає в себе сукупність правових норм, що «регулюють відносини суб'єктів міжнародного права із приводу укладення, дії, зміни, скасування та дійсності міжнародних договорів» [Міжнародне право 2006: 80].

Міжнародний договір може мати «різні найменування та форми: договір, угода, пакт, статут, конвенція, декларація, комюніке, протокол та ін.» [там само: 82], а до основних нормативно-правових договорів, що приймаються ЮНЕСКО, належать конвенції, декларації, резолюції, рішення тощо. Поняття терміну міжнародний договір М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та інші науковці визначають як «угоду між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з питань, що становлять для них спільний інтерес, яка регулює їх відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків» [Загальна теорія держави і права 2009: 189-190]. Міжнародні договори можуть підлягати та не підлягати ратифікації, тобто затвердженню, що залежить виключно від рішення держави [Скакун О. Ф.: 2001].

Конвенція у широкому смислі – це джерело права, що включає в себе всі міжнародні угоди; у вузькому смислі – це документ, який «використовується для позначення офіційних багатосторонніх угод з участю великої кількості сторін»; зазвичай «конвенцією називають документи, «що були укладені під егідою міжнародних організацій [Декларации, конвенции, и другие нормативные документы]. Метою укладення конвенцій є «врегулювання певних міжнародних проблем економічного, технічного, юридичного або гуманітарного характеру» [Міжнародне право 2006: 83].

Термін **декларація** «використовується для означення різноманітних міжнародних документів». Деякі декларації не мають юридичної зобов'язаності, вони лише «декларують конкретні побажання» сторін.

Обов'язкові до виконання декларації, можна класифікувати наступним чином [Декларации, конвенции, и другие нормативные документы]:

- декларація може бути договором у власному розумінні слова. Показовим прикладом є Спільна декларація Сполученого Королівства та Китаю з питання про Сянгань 1984 року;
- декларація про тлумачення являє собою документ, який додається до договору з метою дати тлумачення або роз'яснення його положень;
- декларацією може також називатися неофіційна угода з якого-небудь незначного питання;
- ряд односторонніх декларацій (заяв) можуть становити угоди, які мають обов'язкову силу.

Іншим типом договорів є **резолюції** ООН, які є «формальним виразом думки або волі органів ООН Зазвичай вони складаються з двох чітко визначених частин: преамбули і резолютивної частини» [Справочник ООН].

Поняття **рішення**, у якості типу документу, використовується для «означення формальних дій, що стосуються другочергових або нагальних питань (вибори, призначення, місце та час засідань тощо)» [там само].

Однак, усі вищенаведені міжнародні документи у цілому називають угодами. Вибір тієї чи іншої назви залежить від інтенції сторін. Іноді, деякі з вищевказаних міжнародних угод можуть взагалі не мати юридичної сили, наприклад, декларації, як було сказано вище, чи резолюції та рішення, які не набувають чинності «без згоди належної держави» [Міжнародне право 2006: 9].

Офіційно-ділові документи «чітко стандартизовані та мають власні особливості, як на рівні макроструктури, так й мікроструктури» [Korolyova T. M. 2014: 105]. Кожний тип з розглянутих вище документів має власні лінгвальні особливості, що зумовлюють їх жанрову особливість, яка в свою чергу впливає на вибір перекладацьких стратегій, тактик та операцій, що будуть досліджені у другому розділі дисертаційної роботи. Структурні та

інші особливості цих документів розглянуто у наступному пункті дослідження.

1.1.3. Структура та особливості документів з захисту прав на освіту

Міжнародні угоди, як правило, укладаються у письмовій формі, усні є винятком, отже доречним видається далі розглянути структуру документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.

Як і будь-який інший договір, міжнародні договори мають певну мету та об'єкт. Об'єктом міжнародних договорів є «відносини між суб'єктами міжнародного права», відносини можуть бути різноманітного характеру, наприклад, «з приводу матеріальних і нематеріальних благ, дій та утримання від них». Шляхами утворення міжнародних договорів є: «звичайні дипломатичні канали, міжнародні конференції та міжнародні організації». Для міжнародних конференцій та організацій існують власні процедури прийняття тексту договору [Міжнародне право 2006: 83–85]. За О. С. Кучик та Г. Б. Кучик, міжнародний договір є «єдиною системою норм, що має власну структуру», яка в свою чергу є «одним з елементів форми договору» [Кучик О. С. 2017: 90-91].

Однак, «колерит офіційності, діловитості формується не так лексикою, як стабільною композицією тексту» [Мацько Л. І. 2003: 257], що ми й пропонуємо дослідити далі. Питання структури документів законодавчого, адміністративно-канцелярського, підстиля ділового листування та дипломатичного підстиля, зокрема, міжнародних угод, розглянуто у багатьох дослідницьких роботах в галузі юриспруденції, окрім того, існують певні юридично затвержені правила укладення та виконання таких документів, окреслені, наприклад, в Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.; в Україні ці правила прописані в Конституції України [Міжнародне право 2006: 81-82; Віденська конвенція про право міжнародних

договорів]. Однак питання структури міжнародних угод залишається досі мало дослідженою областю з лінгвістичної точки зору.

У ході дослідження було встановлено, що усі документи мають певну структуру, інакше кажучи, **реквізити** (наприклад, найменування документа, автор, адресат, заголовок, параграф, текст, дата тощо відносяться до типових реквізитів офіційних документів). Однак, набір реквізитів для кожного документа відрізняється. Такий набір, а також певний порядок та місце розташування реквізитів «становить **формуляр** цього документа». Додатково, реквізити можуть бути постійними та змінними [Загнітко А. П. 2004: 41].

Структура документу є ключовою для упорядкування змісту угоди, її цілісності та єдності, вона має забезпечити «правильне поєднання цілей та принципів з конкретними постановами, що мають забезпечити їх реалізацію». До реквізитів угоди входять: назва або титул, преамбула, основна частина, заключні постанови, додатки [Лукашук И. И. 2001; Кучик О. С. 2017: 91]. Поєднання преамбули, основної частини та заключних постанов також називають «текстом», який складається з речень, об'єднаних послідовно та логічно, «за правилами певної мовної системи і розташованих за вимогами відповідної композиції документа». Деякі науковці виділяють такі складові тексту: вступ, аргументування та висновок [Загнітко А. П. 2004: 235-242, Діловодство і документація 2014: 71]. Визначення типу документа є одним з найважливіших реквізитів, що сприяє визначенню «ступеня необхідності виконання його вимог, встановлює його форму, набір необхідних реквізитів, структуру тексту» [Діловодство і документація 2014: 42-52].

Першим та постійним реквізитом міжнародних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, а саме декларацій, конвенцій та резолюцій є титул, який містить офіційну назву документа. Раніше назва входила до преамбули, проте в останні роки її стали виділяти окремо, оскільки вона «допомагає визначити об'єкт і цілі договору, відповідно до яких тлумачать його зміст» [Кучик О. С. 2017: 91]. Титул документів, що досліджуються, не завжди має

однакову форму; як правило, на першому місці подано повну офіційну назву ЮНЕСКО мовою документа; якщо один документ укладений декількома мовами, то наводяться назви всіма мовами, що є в документі, як це наведено, наприклад в наступних юридичних документах: *Declaration of Berlin – 柏林宣言, Resolutions (twenty-eight Session, Paris, 25 October to 16 November 1955) – 决议 (第二十八届会议, 巴黎, 1955年10月25日 – 11月16日)*; *Asia-Pacific Regional Convention on the Recognition of Qualifications in Higher Education – 亚洲及太平洋地区承认高等教育资历公约*. Часто міжнародні документи можуть бути названі за місцем та датою проведення, наприклад, (*Qingdao Declaration (2015) – 青岛宣言 (2015)*). Як зазначено у Віденській конвенції, назва договору не впливає на його юридичну силу, проте назва документа може вказувати на належність до нормативно-правових документів, а саме, конвенцій, пактів, декларацій, резолюції тощо [Лукашук И. И. 2001: 51].

Наступним реквізитом міжнародного документа є преамбула, яка є вступною частиною документа. Преамбула є змінним реквізитом, проте у документах, що ми досліджуємо, зустрічається завжди, вона сприяє «закріпленню офіційних цілей, принципів договору та мотивів його заключення. Преамбула може бути традиційною (повною) та сучасною (спрощеною) та складається з набору назв держав або органів, що укладають договір [там само]. Наприклад:

«We, Ministers, leading officials of multilateral and bilateral agencies, senior representatives of civil society and private sector organisations, gathered at the invitation of the Director-General of UNESCO and of the Minister of Environment and International Development of Norway, in Oslo from 16 to 17 December, for the Eighth Education for All (EFA) High-Level Group Meeting...»

«我们，各国部长、多边和双边机构的负责人、民间社会组织和私营部门组织的高级代表应联合国教科文组织总干事和挪威环境与国际开发部

部长的邀请，于 2008 年 12 月 16-17 日在奥斯陆举行了第八次全民教育 (EFA) 高层小组会议.....»

Як ще один приклад можна навести наступний витяг:

«*The States of Asia and the Pacific, Parties to this Convention...*»

«*本公约亚洲和太平洋地区各缔约国.....*»

Преамбула містить передумови до укладення договору (детально викладені мета та принципи співпраці сторін, передає план дій, даються посилання на інші міжнародні документи для наголошення важливості договору, що укладається); мотиви укладання договору та його цілі: пояснення, заради чого укладений договір; вираження рішення укласти договір, офіційне затвердження цілей та принципів тощо [Лукашук И. И. 2001].

Основна частина розкриває всі цілі та принципи, що попередньо були викладені у преамбулі. Основна частина може поділятися на частини, розділи, статті, пункти, абзаци, деякі поділи можуть мати власні назви. Поділ в кожному документі відмінний, оскільки залежить від розміру та змісту (кількості цілей) документа. В основній частині, за твердженням юристів, всі поняття та слова повинні бути вжиті в загальноприйнятому значенні, а значення термінів має відповідати відповідній області знань [там само]. Основна частина є найбільшою за об'ємом частиною.

Заключні постанови міжнародних документів, зокрема конвенцій, резолюцій та декларацій, загалом містять дані про місце та час прийняття угоди або договору, наводяться обґрунтування повноважності учасників до прийняття та підписання документу тощо.

Останнім змінним реквізитом є додатки, які, в залежності від змісту та мети наведення, мають ту чи іншу форму та структуру.

Відмінним від декларацій та резолюцій для конвенцій є наявність такого реквізиту, як пояснювальні зауваження (*Explanatory Remarks*, 说明). На нашу думку, ця частина повинна розглядатися окремо, оскільки її текст за

структурою цілісний, тобто має свій вступ та основну частину, висновки, як правило, опускаються.

З лінгвістичної точки зору текст всього документа має однакові характеристики. А. А. Віландеберг розглядає правові документи на морфологічному та синтаксичному рівнях, за якими також можна охарактеризувати структуру текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. До відмінних ознак цих документів дослідник відносить такі характеристики: вираження імперативної модальності за рахунок індикативного дієслівного забарвлення. Оскільки передаються обов'язкові до виконання твердження, речення в таких документах насичені дієсловами та віддієслівними іменниками, що дозволяє виявити «що є головним: суб'єкт дії або мета дії», що можна виявити за рахунок використання активного та пасивного стану відповідно [Виландеберг А. А. 2005: 61-62]. До особливостей китайськомовних юридичних документів відносять широке використання паралельних конструкцій зі структурою: *словосполучення + 的*, наприклад:

拒绝给予承认的，必须阐明拒绝承认的理由，并应就申请者可采取的措施提供信息，以便其下次获得承认。对拒绝给予承认或未作出决定的，申请者有权在合理的时限内通过各缔约国的有关程序提出申诉。

В наведеному вище прикладі ми можемо бачити дві конструкції з *的*, які слугують для введення обставини. Слід відмітити часткове анафоричне повторення в цих реченнях. Також розповсюджене використання значної кількості прикметників перед іменником [张永明 2013: 96], наприклад:

确保中小学将高质量、包容性的体育教育课定为必修课.....

У наведеному прикладі використані два прикметники *高质量* (високоякісний) та *包容性* (інклюзивний), що уточнюють іменник та звужують його значення задля сприяння вибору необхідного поняття.

Щодо синтаксичної структури, вона ускладнюється за рахунок використання назв структур, конференцій, посад тощо; необхідності

вираження життєвих процесів, передачі фактів та їх оцінки; передачі юридичних понять та процедур, а також порядок їх виконання [Виландеберк А. А. 2005: 62; Горелов И. И. 1979: 142]. Переважно це є підрядні, складні та повні конструкції, за рахунок чого багатозначність майже виключена. Однозначність також забезпечується стандартизованою структурою речень, повторенням слів та мовних зворотів. Наведемо приклад з Азіатсько-Тихоокеанської регіональної конвенції з визнання кваліфікацій у вищій освіті:

UNESCO Diploma Supplement, a reference document of the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region, commonly known as the Lisbon Recognition Convention, means a document providing a description of the nature, level, context, content and status of the studies that were pursued and successfully completed by the individual named on the original qualification to which this supplement is appended.

《联合国教科文组织学历文凭附录系《欧洲地区承认高等教育资历公约》（即“里斯本资历承认公约”）的一份参考文件，实为对该附录附于的资历证书原件所述人员攻读并顺利完成之学业的性质、程度、背景、内容和地位作出说明的文件。》

Однією з найважливіших особливостей офіційно-ділових документів є безособовий та імперативний характер висловів, який передається за рахунок інфінітивних конструкцій в англійській мові (в якості обставини чи додатка), що передається в китайській мові прислівниками чи дієсловами в складі прийменникової групи (наприклад, *to enhance* – 进一步, *to promote* – 促进). Задля вираження значення необхідності також екстенсивно використовуються модальні дієслова в обох мовах (наприклад, *shall, will, 可以, 应*). Важливо відмітити також, що розповсюдженими для обох мов є паралельні конструкції. У якості англомовного прикладу можна навести уривок:

17. *We commit to ...*

18. *We further recommend that ...*

19. *We recommend that...*

У якості прикладу паралельної конструкції в китайській мові можна навести відповідник англомовної конструкції:

17. 我们承诺.....

18. 我们还建议.....

19. 我们建议.....

З наведених прикладів бачимо, що паралельні конструкції мають майже однакову структуру, у даному випадку для англійської мови: прийменник (*we*) + (опціонально) прислівник (*further*) + дієслово (*commit to, recommend that*) + інфінітив чи підрядне речення, для китайської ж схемою, що було використано у всіх трьох випадках є прийменник (*我们*) + (опціонально) прислівник (*还*) + дієслово (*承诺, 建议*) + підрядне речення, що зумовлено особливостями синтаксису китайської мови.

Для китайськомовних документів також характерні прийменникові звороти, що допомагає виявити мету вираження: мета, причина, місце тощо, наприклад [刘旭平 2014: 101]:

为促进科学技术教育而进行国际和地区的合作.....

通过承认和维护多样性及尊重人权促进多元化.....

В наведених вище прикладах ми бачимо використання обставин, які введено через *为* чи *通过*. Синтаксична структура речень на китайській мові також часто ускладнюється широким використанням союзних слів на кшталт *既.....又/也.....*、*一方面.....另一方面*、*既要.....又要.....* [张永明 2013: 96], прикладом чого можуть виступати наступні речення:

既可认为可以就第IV点（各会员国及其全国委员会的职责）--在上述草案中无一条款涉及该点--进行辩论，也可认为可用对该点的评价替代对议程中第I委员会的评价，该项目则已列入议程。

一方面在执行《2004–2005 年计划与预算》（32 C/5）时实施这些战略，另一方面制订着力与非政府组织进行部门间合作的总体战略...

Особливості китайського офіційно-ділового мовлення пояснюються лінгвокультурними особливостями, що беруть своє коріння з історії Китаю та китайської мови. Сучасна китайська мова офіційно-ділового стилю зберегла значну частину елементів та традицій середньокитайської лінгвокультури (мовою того часу був веньянь – єдина письмова мова Китаю, що об'єднувала всі народності Китаю), яка полягає в наступних особливостях [Софронов М. В. 2007; The Routledge Encyclopedia of the Chinese Language 2016]:

- появу в веньяні та збільшення в сучасній китайській мові двоскладних слів, а також префіксів та суфіксів;
- запозичення реалій з інших культур з наданням їм нового значення;
- запозичення за рахунок транскодування із усіченням до двох / трьох складів, що відповідає лінгвокультурним традиціям китайської мови, що бере своє коріння з періоду, коли буддизм було занесено на територію Китаю, зокрема через передачу багатьох понять з мови санскрит китайською мовою шляхом транскрибування;
- граматика сучасної китайської мови має наступні дистинктивні особливості:
 - має відбитки монгольської граматики (що є, зокрема, наслідком епох монгольської династії Юань та маньчжурської династії Цін), а саме порядок слів, деякі службові слова та термінологію тощо;
 - зберегла деякі суфікси, що з'явилися у веньяні, наприклад, 子, 儿, дієслово 走 у якості суто денотації напрямку руху, частка 了 тощо;
 - зберегла наказову модальність середньокитайської мови, однак, частки, що її виражають, в двох мовах відмінні.

Веньянь був писемною давньокитайською мовою, яку використовували аж до XX століття, який був основою і тканиною китайської культури, а основним засобом розповсюдження китайської

ієрогліфіки та китайської мови була сфера освіти. Окрім того, навіть у самому слові веньянь (文言 – *wényán*) міститься ієрогліф 文, який позначає культуру [Софронов М. В. 2007: 531]. Цей самий ієрогліф зберігся навіть у назві сучасної китайської мови 中文, що ще раз підкреслює тісний взаємозв'язок китайської писемності з культурою китайського народу. Отже, за часів веньяня китайська лінгвістика зазнала вагомого розвитку як на рівні лексикології, так й на рівні граматики [Софронов М. В. 2007; Курдюмов В. А. 2005].

На зміну після веньяня, як один з результатів Руху 4 травня 1919 року, суспільством була прийнята як стандарт сучасна розмовна китайська мова байхуа (стандартний варіант якої наразі має назву 普通话 – досл. «звичайна мова»), метою для чого стало об'єднання всіх національних меншин та уніфікація мови, якою користувалися всі китайці – від політичної сфери до сфери освіти [Софронов М. В. 2007: 522; Курдюмов В. А. 2005: 87]. Проте, так звана «національна мова» [Софронов М. В. 2007: 335] містить елементи попередніх мов, що дещо спростило її розповсюдження. Зокрема, мовлення китайських текстів офіційно-ділового функціонального стилю містить велику кількість веньянівських канцеляризмів, наприклад, 为此 (зادля), 及其 (та), або фразеологізмів-чен'юїв на кшталт 营养不良 (недостатнє харчування), 健康不佳 (поганий стан здоров'я) тощо.

Окремої уваги у вивченні китайської мови та нашого дослідження потребує розгляд лексичних особливостей, а саме термінології, що застосовується в юридичних документах ЮНЕСКО, від коректності використання якої залежить правильність оформлення змісту тексту, про що піде мова далі.

1.2. Юридична терміносистема як невід'ємна складова документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Термінологія стала предметом вивчення ще з 1930 років [Шайкевич А. Я. 1983: 5], вона була предметом дослідження багатьох вчених на кшталт Л. Дродзь [Drodz L. 1980], Н. С. Жмаєва [Жмаєва Н. С. 2011], Ю. О. Карпенко [Карпенко Ю. О. 2006], Ж. Каст-Айгнер [Kast-Aigner J. 2010], Т. М. Корольова [Корольова Т. М. 2009; 2013], Цю Чжиїн [曲志英], Фен Чживей [冯志伟 2011] та інших. Сьогодні поняття **термін**, **терміносистема** вивчаються детально, так, було утворено окрему дисципліну, що вивчає термінотворення, їх походження, структуру, сфери використання тощо. За А. Я. Шайкевичем, **термілогія** властива науці, техніці, політиці, вона є властивою для «сфер інтелектуально організованої соціальної дійсності» [Шайкевич А. Я. 1983]. Ю. О. Карпенко розглядає **термін** як «слово чи словосполучення, що виражає спеціальне поняття певної галузі виробництва, науки, мистецтва, суспільного життя» [Карпенко Ю. О. 2006: 217]. О. Р. Очіров визначає термін як «основний понятійний елемент мови для спеціальних цілей. Усередині свого термінологічного поля термін однозначний» [Очіров О. Р. 2009: 140]. Т. М. Корольова вважає, що терміни виражають «поняття наукової обробленості і властиві лише конкретній галузі науки або техніки» [Корольова Т. М. 2009: 44]. Варто зазначити, що «основною тенденцією розвитку європейського суспільства є інтеграція», що приводить до мінімізації національно-культурної специфіки «в терміносистемах певних мов» [Кияк. Т. Р. 2017: 3]. Однак, для терміносистем китайської мови склалася специфічна ситуація, яка буде розглянута далі у дослідженні. В сучасних дослідженнях говориться, що найбільш продуктивною та «поширеною тенденцією дослідження термінології є об'єднання двох аспектів, а саме – функціонального та системного» [Прима В. В. 2014: 5].

У процесі утворення термінології, як належної до «замкнутої системи у межах певної фахової сфери знань» [Козоріз О. П. 2014: 4], існує тенденція до її стандартизування, що сприяє [ДСТУ 3966:2009 2010: 6]:

- унормуванню та затвердженню однозначних та чітких термінів в різних сферах знань і діяльності;
- забезпеченню однотипності передачі характеристик об'єктів «у процесі гармонізування національних стандартів з міжнародними»;
- повній письмовій передачі міжнародних і регіональних стандартів іноземною мовою.

Утворення термінологічного стандарту сприяє утворенню «сукупності термінів і визначень понять, яка відображає систему понять певної предметної сфери» [там само: 6].

Окрім того, що термін – це лексична одиниця, що позначає певне поняття у певній сфері науки або техніки, він також «співвідноситься з іншими найменуваннями тієї ж сфери та складає з ними **термінологічну систему**» [Горелов В. И. 1984: 139]. Слід зазначити, що терміносистема на відміну від термінології, «є свідомо сконструйованою, кодифікованою й певним чином організованою та категоризованою фахівцями сукупністю термінів» [Богуславський С. С. 2010: 5].

Відповідно до державного стандарту України під терміносистемою прийнято розуміти «відносно замкнену, кількісно обмежену множину термінів, що відбиває поняттєву систему певної предметної сфери на відповідному етапі її розвитку» [ДСТУ 3966:2009: 5].

Оскільки предметом нашого дослідження є документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту доречно розглянути саме юридичні терміни. **Юридичним терміном** є слово або словосполучення, що «входить в систему понять правничої сфери професійних знань» [Очиров О. Р. 2009: 139], основним його визначенням є наступне: юридичний термін – це «словесне позначення державно-правових понять, за допомогою яких закріплюється

зміст нормативно-правових приписів держави» [Большой юридический словарь 2002: 695].

Терміни «на відміну від слів загальноживаної мови свідомо вводяться в науковий і практичний обіг» [Очиров О. Р. 2009: 139]. В мовознавстві виділяють такі типи термінів: «терміни категорій, загальнонаукові та загальнотехнічні терміни, міжгалузеві та спеціальні терміни» [Лейчик В. М. 2009: 90] тощо. Класифікація термінів ґрунтується на різних критеріях, наприклад, походження, структура, форма, сфера вживання, функції тощо. Далі розглянемо декілька типів класифікації термінів.

Термін **класифікація** має два визначення: процес «розподілу» на класи та саму систему класів. Під класами мається на увазі «система супідрядних понять будь-якої області знань або діяльності людини, що часто представлена у вигляді різноманітних за формою схем або таблиць» [Суперанская А. В. 2012: 148].

Одним з типів класифікацій, яку ми вважаємо доречним розглянути у нашій роботі, є класифікація **за змістовою структурою**, яка має такі підтипи: однозначні та багатозначні терміни [Лейчик В. М. 2009: 93]. Автор також наводить лінгвістичну класифікацію за джерелом: з рідної мови, запозичені, інтернаціональні та гібридні [там само: 94]. Науковець також виділяє з точки зору частини мови «терміни – іменники, прикметники, дієслова, у тому числі дієприкметники та дієприслівники, прислівники» [там само].

До розгляду також пропонуємо **історичну** класифікацію. Виділяють терміни-архаїзми (застарілі терміни та терміносистеми, що «відходять у минуле» за рахунок розвитку научного знання), терміни-історизми (пов'язані з поняттями та реаліями різних епох) та терміни-неологізми (терміни та терміносистеми, що недавно були сформовані або знаходяться на стадії формування) [Лейчик В. М. 2009: 96]. Інший науковець, С. В. Гринев-Гриневич розглядає таку класифікацію як **хронологічну** [Гринев-Гриневич С. В. 2008: 61]. А з історичного аспекту він виділяє споконвічні та запозичені терміни та дає розширену структуру цих класів. Споконвічні

дослідник поділяє на непохідні та похідні, які у свою чергу складаються з композитних, еліптичних та термінів-аббревіатур. Запозичені терміни науковець поділяє на повні запозичення та часткові (матеріально запозичені та терміни-кальки) [там само: 60-61]. **За формою** науковець виділяє терміни-слова (кореневі, афіксальні та складні) та терміни-словосполучення (двоскладні (складаються з двох слів), трискладні та багатоскладні) [там само: 62].

У дослідженнях В. М. Лейчика можна знайти також класифікації стилістичні, соціологічні, наукознавчі, функціональні, з нормативності, що виділяють високочастотні, середньочастотні та низькочастотні терміни [див. докл. Лейчик 2009]. З точки зору С. В. Гринев-Гриневича можна виділити також класифікації з точки зору утворення та розвитку, змісту, типів понять, що називають терміни, ступеня абстракції, предметної належності, семантичної структури тощо [див. докл. Гринев-Гриневич 2008].

Видається доцільним зупинитись на аспекті словотвору термінів докладніше. **Морфологічний спосіб словотвору** передбачає утворення нового слова шляхом «поєднання морфем». В його межах можна виділити наступні словотвірні моделі [Арнольд И. В. 2012: 107]:

- **афіксація** (або деривація), тобто приєднання афіксів до кореня слова;
- **словоскладання**, а саме поєднання «двох чи більше основ» в одне слово;
- **чергування**, при якому виникає зміна «фонетичного змісту кореня»;
- **скорочення** є результатом опущення «одного або декількох звуків»;
- **подвоєння** передбачає повторення однієї основи.

Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору передбачає надання нових морфологічних та синтаксичних характеристик при збереженні форми слова, тобто зміна належності тієї самої форми слова до іншої частини мови

[там само: 108], прикладом чого може слугувати утворення дієслова *to plan* від іменника *plan* [Online Etymology Dictionary]. Окремо можна виділити **лексико-семантичний спосіб**, який характеризується наданням слову тільки нового значення без зміни будь-яких граматичних характеристик слова [Арнольд И. В. 2012: 108-109].

Щодо словотвірних особливостей саме термінів, до найпоширеніших **способів термінотворення** відносять наступні [ДСТУ 3966:2009: 19]:

- **семантичний**, який охоплює випадки позначення іншого поняття у певній фаховій сфері за рахунок логічного розширення;
- **синтаксичний**, який інакше називають конверсією або морфолого-синтаксичним способом – «словотворення без зміни основної форми вихідного слова, але в іншій частині мови» [Арнольд И. В. 2012: 137]);
- **морфологічний**, або утворення нової лексеми через додавання афіксів до існуючої, в межах якого виділяються наступні підтипи;
 - **безафіксний**, тобто утворення нового терміна за рахунок зміни його частини мови (наприклад, *plan*, 计划);
 - **префіксальний** спосіб термінотворення передбачає додавання префікса до кореня або основи вже сформованого слова (наприклад, *reform*, *programme*);
 - **суфіксальний** спосіб термінотворення полягає у додаванні суфікса до кореня або основи вже сформованого слова (наприклад, *education*, *session*);
 - **префіксально-суфіксальний** спосіб термінотворення передбачає додавання префікса та суфікса одночасно до кореня або основи вже сформованого слова (наприклад, *disabled*).
- **запозичення**, що охоплює випадки транскодування або калькування.

А. С. Д'яков та інші запропонували наступну класифікацію словотворчих типів термінів [Д'яков А. С. 2000: 13-14]:

- **терміни-кореневі слова**, під яким дослідники розуміють такий тип словотвору, який передбачає утворення нових термінів за рахунок конверсії, тобто зміни суто граматичних характеристик слова:
- **корінна непохідна лексика**, до якої відносяться терміни, які не мають в своєму складі словотворчих афіксів і не є результатом конверсії. Виділяється також такий підтип як:
 - **запозичена непохідна лексика**, джерелом для якої є іноземна мова;
- **похідна лексика**, тобто лексика яка була утворена одним з двох шляхів:
 - терміни, утворені за допомогою суфіксації;
 - терміни, утворені за допомогою префіксації;
- **терміни-складні слова**, тобто терміни, які є однією лексичною одиницею, що містить два та більше коренів;
- **терміни-словосполучення**, які складаються з двох та більше самостійних слів;
- **терміни-абревіатури**, які утворюються за рахунок виокремлення перших літер терміна-словосполучення;
- **символи**, тобто усталене позначення поняття за допомогою грецької букви, певного знака тощо, наприклад, математичні, хімічні, астрономічні та інші символи.

Автори вищенаведеної класифікації окремо надають класифікацію термінів за **структурною формою**, в межах якої терміни поділяються на дві великі групи [Д'яков А. С. 2000: 98-102]:

- **однокомпонентні**, тобто ті, що містять одну лексичну одиницю, які поділяються на наступні підтипи:
 - абсолютні інтернаціоналізми, що охоплюють випадки запозичення форми слова зі збереженням його значення;

- квазіінтернаціоналізми, тобто запозичення тільки значення терміну при різній зовнішній формі слова;
- неінтернаціональні терміни – описовий переклад без збереження прямого смислового значення слова мови оригіналу;
- неінтернаціональні запозичення, тобто запозичення форми слова з іноземної мови без збереження значення слова мови оригіналу;
- терміни-часткові інтернаціоналізми, які включають до свого складу запозичення з додаванням суфікса;
- описові термінологічні словосполучення з використанням інтернаціонального елемента, які часто є багатокomпонентними термінами, які мають однокомпонентні еквіваленти;
- національні елементи, що стали інтернаціоналізмами;
- терміни, утворені шляхом прямого неінтернаціонального запозичення зовнішньої форми, але зі збереженням інтернаціональної внутрішньої форми;
- гібридні терміни утворені з інтернаціонального елемента та елемента рідної мови;
- терміни, утворені з іншомовного елемента та елемента рідної мови;
- **багатокomпонентні**, тобто ті, що містять дві та більше лексичні одиниці, які поділяються на наступні підтипи:
 - терміни, утворені шляхом буквального перекладу інтернаціонального словосполучення;
 - терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження інтернаціональної внутрішньої форми але з частковим збереженням інтернаціональних коренів;
 - терміни, утворені шляхом описового перекладу інтернаціонального словосполучення без збереження

інтернаціональної внутрішньої форми, без збереження інтернаціональних коренів.

Наведену вище класифікацію, однак, не позбавлено певних недоліків. Зокрема, на наш погляд, автор в ній виділяє підтипи не лише базуючись на критерії структури, а також беручи до уваги склотвірну специфіку. Якщо говорити про суто структуру термінологічних одиниць, **морфологічна структура** слова розподіляється відповідно до його морфемного складу на наступні типи [Арнольд И. В. 2012: 85, 105]:

- **прості** слова, що «складаються з одного морфологічного елемента – кореня»;
- **похідні** слова, або деривати, які утворюються шляхом додавання «одного або декількох афіксів»;
- **складні** слова, що є результатом поєднання двох чи більше основ;
- **складно-похідні** слова, тобто такі, що уварюються за рахунок додавання до складного слова афікса, «який відноситься до обох основ одночасно».

У стандартах України до термінів **за структурою** виділяють наступні типи [ДСТУ 3966:2009: 16-19]:

- **прості**, які включають до свого складу тільки корінь;
- **складні**, тобто поєднання двох або декількох основ чи слів;
- **терміни-словосполучки**, тобто сполучення декількох слів;
- **терміни-символослова**, які є поєднаннями лексем з цифрами чи літерами, які графічно зображають специфіку денотата, наприклад, *Uranium-235* чи *T-junction*. Такі терміни є притаманними суто науковим текстам, зокрема, в галузі природничих наук.

В межах юриспруденції існують власні підходи до класифікації термінології. Згідно з Великим юридичним словником юридичні терміни за **сферою використання** поділяються на [Большой юридический словарь 2002: 619-620]:

- **загальноживані** терміни, які використовуються у повсякденному житті, наприклад, *culture* – 文化, *plan* – 行动规划, *recommendation* – 建议;
- **спеціально-юридичні** терміни, що мають спеціальний правовий зміст, наприклад, *resolution* – 决议, *Executive Board* – 执行局;
- **спеціально-технічні** терміни, тобто ті, які відображають такі області знань як техніка, економіка, освіта тощо, наприклад, *lifelong education* – 终身教育, *higher-education system* – 高等教育系统, *AIDS* – 艾滋病, *International Comission on Education* – 教育国际委员会.

А. А. Віландеберк запропонувала класифікацію термінів за функціональними групами, яка базується на функціональних відповідностях «між структурою акту мовленнєвої комунікації та структурою речення-вислову» [Віландеберк А. А. 2005: 133-158], в межах якої можна виділити наступні підтипи термінів:

- **номінуючі**, тобто ті, що номінують об'єкт, явище або дію, наприклад, *relevance of education* – 教育的针对性, *science* – 科学;
- **уточнюючі**, до яких належать прийменникові терміносполучення, що виражені логічними відносинами часу, місця, мети тощо, наприклад, *within the context of lifelong education* – 在终身教育范围内; *under Programme* – 在计划;
- **регулюючі**, які обіймають терміносполучення з модальними дієсловами, наприклад, *should also be considered in the context of the UNESCO Recognition Conventions ...* – 还应参照.....联合国教科文组织承认资历的公约.....

У пропонованій дисертації термінологічна лексика документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту класифікована за сферою використання на такі групи:

- **загальноживані**, тобто такі, що зустрічаються у різних сферах діяльності, наприклад, *report* – 报告, *programme* – 计划;
- **юридичні**, до яких відносимо терміни, які розповсюджені у юридичній сфері загалом, наприклад, *court* – 法院, *scrivener* – 公证员, *legal personality* – 法律人格;
- **інші** вузькогалузеві терміни, а саме терміни, що характерні для інших сфер діяльності;
 - **терміни, що мають відношення до сфери освіти**, наприклад, *elementary school* – 小学, *level of education* – 级别之教育, *basic education* – 基础教育;
 - **терміни інших галузей**, таких як медицина, економіка, фізика тощо, прикладами яких є *drug addiction* – 吸毒成癮, *financing* – 拨款, *electron* – 电子);
 - **спеціальні терміни**, тобто терміни-назви на позначення правових суб'єктів [Касяненко Д.С. 2011: 8], що включають власні назви, аббревіатури та скорочення, що використовуються в документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, наприклад, *UNESCO* – 教科文组织, *UN* – 联合国, *United Nations Development Programme (UNDP)* – 联合国开发计划署. Спеціальні англійські терміни на позначення міжнародних організацій «мають відповідні позначення в інших мовах держав-членів» [Гідора А. Л. 2017: 160].

Як бачимо, існує велика кількість класифікацій та різні підходи до їх створення. Вважаємо доцільним далі провести детальніший словотвірний та структурний аналізи юридичної термінології документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, оскільки термінологія вказаної сфери є наразі недостатньо дослідженою.

1.2.1. Словотвірна специфіка юридичної термінології документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

У попередньому пункті було розглянуто основні класифікації термінів. Далі пропонується перейти до розгляду словотвірних класифікацій саме юридичної термінології ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.

Існує багато досліджень термінології економічного та юридичного напрямків, проте сфера освіти залишається мало дослідженою. Вивчення термінології сфери захисту прав на освіту дозволить поповнити та удосконалити загальні знання з термінології та «охарактеризувати природу терміну та термінологію у контексті конкретної мови» [Очиров О. Р. 2009: 139].

У ході дослідження термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту виявлено, що принципи утворення нових юридичних термінів мало відрізняються від принципів утворення термінів загалом, проте є відмінності при порівнянні англійської та китайської мови. Різниця зумовлена структурою цих мов: китайська мова належить до ізолюючих мов, англійська – до флективних, проте обидві мови належать до аналітичного типу [Карпенко Ю. О. 2006: 98-100].

Як зазначив О. Р. Очіров, терміни, «як і звичайні слова, утворюються на базі існуючих слів за допомогою словотворення» [Очиров О. Р. 2009: 139]. Вище вже були розглянуті декілька класифікацій словотворчих типів лексичних одиниць. Пропонуємо окрему класифікацію для юридичних термінів досліджуваної сфери, що є результатом аналізу, зіставлення, узагальнення й доопрацювання наведених вище класифікацій, в якій виділяємо наступні способи термінотвоєння:

- **конверсія**, що обіймає випадки зміни морфолого-синтаксичних ознак слова;
- **семантичні зміни**, які охоплюють надання слову додаткового значення для позначення поняття певної сфери діяльності;

- **запозичення**, тобто перейняття іноземного слова шляхом калькування або транскодування;
- **афіксація**, яку дефінуємо як додавання до кореня слова одного чи більше афіксів (префіксів та суфіксів);
- **словоскладання**, тобто поєднання декількох основ в одне слово;
- **скорочення** та **абревіація**, за допомогою яких утворено слова, усічені з метою спрощення вимови або прагнення до спрощення тексту.

У зв'язку з стрімким розвитком Китаю за останні роки багато термінів було запозичено з англійської мови. Проте, через наявність ієрогліфічної писемної системи, фонетичних та інших особливостей, у ході запозичення виникають деякі труднощі, які полягають в тому, що кожен ієрогліф має свої варіанти фонетичної передачі й певне смислове навантаження. Саме тому при створенні нового запозиченого терміну може його може бути некоректно розтлумачено. Таке явище виникає за рахунок як занадто великих культурних розбіжностей народів, так і за рахунок граматичних розбіжностей двох мов. Очиров О. Р. вважає, що значення вихідної лексеми важко передати через фонетичну систему ієрогліфами китайської мови зі збереженням похідного лексичного значення, оскільки таке перетворення може бути важким для сприйняття носіями мови перекладу [Очиров О. Р. 2009: 141].

Під запозиченням термінів розуміють лексику перейняту з іншої мови у випадку відсутності поняття у мові перекладу [Суперанская А. В. 2012: 41]. Запозичену лексику «в сучасній китайській мові, з точки зору категоріальної приналежності, переважно представляють іменники. Дієслова, прикметники, прислівники складають меншість». Аналіз термінів дозволяє зробити висновок про те, що «існує тенденція до витіснення фонетичних запозичень семантичними», тобто, частіше має місце калькування [Очиров О. Р. 2009: 141].

Вивчення похідної лексики, що було утворено за допомогою афіксації, в китайській мові є складним питанням для вивчення. Перш ніж перейти до дослідження термінотворення в китайській мові, слід звернути увагу на те, що в сфері вивчення граматичних особливостей китайської мови науковці ще не дійшли загальних висновків. Граматика китайської мови не так давно стала предметом наукового дослідження та зазнала значних змін напрямків її дослідження. Виділяють 3 етапи до вивчення синологічної лінгвістики: перший – до кінця XIX ст. – обіймає «вивчення китайської мови китайцями для китайців», другий – «насильне перенесення категорій європейського мовознавства», який наступив лише в XX ст., третій – «сучасний етап» [Курдюмов В. А. 2005: 16-17].

Важливо відмітити, що у зв'язку з вищенаведеними тенденціями розвитку лінгвістичного знання, існуючі дослідження з термінології мають розбіжності як серед науковців, які не є носіями китайської мови, так і серед китайської наукової спільноти, що ми розглянемо далі.

Вивчення морфем та способів утворення похідної лексики передбачає попередній огляд поняття морфології. С. Сун визначає морфологію як науку про «дослідження слів та словотвору». **Морфема** є «найменшою частиною слова, що має значення» [Sun Chaofen 2006: 45]. Під морфемою І. В. Арнольд розуміє «одиниці мови, що мають звучання та значення, які неможливо поділити на менші значущі одиниці», такі одиниці можуть тільки входити до складу слова [Арнольд І. В. 2012: 104]. Морфемі бувають двох типів: «самостійні та несамостійні». До несамостійних «відносять **афікси**» – словотворчі та формоутворювальні морфемі, до самостійних – морфемі, що самостійно утворюють слово [Sun Chaofen 2006: 45], наприклад, слово *meet* є коренем, та є повним та самостійним словом. Афікс є службовою морфемою, яка у результаті приєднання до кореня змінює значення слова, тому їх називають також словотворчими морфемами. В залежності від розташування у слові виділяють: **префікс** (знаходиться перед коренем слова), **суфікс** (знаходиться після кореня слова) та інші (виділяють окремо, оскільки

в залежності від типу мови можуть бути наявними чи відсутніми: **постфікси**, **інфікси**, **інтерфікси** тощо) [Языкознание. Большой энциклопедический словарь 1998: 59; Смирницкий А. И. 1959: 11-12; Словотвір сучасної української літературної мови 1979: 19; Арнольд И. В. 2012: 104].

Окрім основних та найбільш розповсюджених для обох мов афіксів – префіксів та суфіксів – В. І. Горелов виділяє в китайській мові також **напівафікси**, які визначає як «деривати первинної кореневої морфеми, що мають з останньою генетично родинні відносини та зберігають з нею смисловий зв'язок» [Горелов В. И. 1984: 32], таку ж класифікацію подає В. А. Цикін [Цыкин В. А. 1979: 91]. А. Л. Семенас виділяє тільки напівсуфікси [Семенас А. Л. 2005: 89-90], однак, на нашу думку, такий підхід не позбавлено певних недоліків, оскільки префікси також мають окреме значення. С. Сун вважає, що в китайській мові більшість афіксів, як правило, відсутні, оскільки немає необхідності експліцитно передавати такі граматичні явища, як, наприклад, час, частину мови, категорію роду тощо [Sun Chaofen 2006: 46].

Незважаючи на те, що афікси не є самостійними морфемами, в китайській мові вони можуть також вживатися також самостійно, однак з іншим значенням, що може привести навіть до зміни частини мови [宋庆华 2017], наприклад, 三 – числівник, 老三 – іменник. Загалом в китайській мові виділяють такі типи афіксів [朱德熙 1982: 29-32; Семенас А. Л. 2005: 101-106; 孙晓丹 2019; 刘欢 2019; 张爱武 2008; 赵艳平 2014; 对外汉语类词缀教学研究 2018]:

- префікси: 初, 第, 老;
- суфікси: 的, 得;
- суфікси, що утворюють дієслова: 了, 着, 过, 化, 腾;
- суфікси, що утворюють іменники: 子, 儿, 者, 家, 员, 头, 们;
- суфікси, що утворюють прислівники: 然, 而, 地;

- напівсуфікси: 员, 士, 匠, 度, 量, 率 тощо;

Афікси китайської мови мають дистинктивні характеристики у порівнянні з афіксами англійської мови, так, вони можуть змінювати своє місце у слові, у ході чого також змінюється й значення самого слова (张老 – шанобливе звернення, 老张 – вказівка на похилий вік). Афікси китайської мови додаються до будь-яких лексем та іноді повністю змінюють значення слова, що може призвести до повного зникнення похідного значення, наприклад, порівняємо 手 (рука) та 老手 (досвідчений). При дослівному відтворенні другого слова українською мовою отримуємо значення *старий* та *рука*, де ієрогліф 手 у результаті метонімії набуває значення *того, хто щось робить*. Проте це не завжди так, прикладом чого є додавання суфікса для утворення іменників 厂 до іменника 厂 (завод) отримуємо нове слово 厂子 (завод) що має таке ж значення і відноситься до тієї ж частини мови [朱德熙 1982: 32], що продиктовано тяжінням сучасної китайської мови до використання лексем, що складаються з двох ієрогліфів у протизагук використання лексем, що склалися з одного ієрогліфа в давньокитайській мові.

Увагу також слід приділити такому способу термінотворення як **аббревіація** результати якого являють собою «складноскорочені слова, що утворюються за рахунок перших літер або інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття» [Гідора А. Л. 2017: 159]. Часто аббревіатури, незважаючи на вимоги до лаконічності, можуть привести до незрозумілості та багатозначності. У досліджуваних документах кількість аббревіатур незначна та переважно представлена скороченнями в назвах, наприклад, 教科文组织 – UNESCO (що є скороченням від 联合国教育, 科学及文化组织 – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, відповідно). Оскільки китайська мова представлена ієрогліфічною системою, утворення аббревіатур шляхом поєднання перших літер для китайської мови є неможливим, тому виникають терміни-скорочення представлені першими

ієрогліфами слова, як продемонстровано у вищенаведеному прикладі. А. Л. Семенас називає такі скорочення складноскороченими словами, які є «скороченою формою повних найменувань», у речення вони входять «як ціле», проте в офіційній мові зустрічаються доволі мало [Семенас А. Л. 2005: 111].

У ході аналізу словотворчих типів термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту було виявлено, що для англійської та китайської мови частотність використання кожного з типів неоднорідна.

1.2.2. Структурна класифікація юридичної термінології документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Дослідження класифікацій термінів у попередніх пунктах дозволяє нам узагальнити та виокремити наступну структурну класифікацію термінів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту:

- **однокомпонентні терміни**, тобто терміни, які складаються з одного слова, що поділяються на:
 - **прості** терміни, які складаються тільки з одного кореня, прикладом чого може виступати *session* – 届;
 - **похідні** – це терміни, до кореня яких додано афікс (префікс або суфікс), наприклад, *development*, 学习者;
 - **складні** терміни, що має два кореня в складі, прикладом чого є *lifelong* – 终身;
 - **складно-похідні** терміни утворені за рахунок додавання афікса (префікса або суфікса) до двох поєднаних коренів, наприклад, *least-developed*;
- **терміни-словосполучення** (також цей тип називається термінами-словосполуками [ДСТУ 3966:2009: 19]), до яких відносимо терміни, які мають у своєму складі два чи більше слова. Їх можна поділити на наступні групи:

- **ДВОКОМПОНЕНТНІ** – терміни, що складаються з двох окремих слів, наприклад, *plenary meeting, human rights*;
- **БАГАТОКОМПОНЕНТНІ**, тобто терміни, що складаються з трьох та більше компонентів, прикладами чого є *educational planning and administration – 教育规划和教育行政管理; non-formal basic education – 非正规基础教育*.

Слід зазначити, що за рахунок граматичних та лексичних відмінностей мов, що вивчаються в дослідженні, термін, що позначає одне й те ж поняття у різних мовах, може відноситися до різних структурних категорій. Наприклад, похідні англomовні слова *education* та *resolution* матимуть у китайській мові відповідниками складні терміни: *教育* та *决议*; Англomовний термін *committee* у документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою має форму терміна-словосполучення *委员会主席团*. Прості терміни в англійській мові значніше поширені у порівнянні з китайською, для якої більш характерними є складні терміни, наприклад: *officer – 总务, proceeding – 会议录*.

Визначення структурного типу терміну в китайській мові є неоднозначною процедурою, оскільки кожен ієрогліф, як правило, належить одразу до декількох частин мови та має своє окреме лексичне значення, а зі збільшенням кількості ієрогліфів визначення належності частин терміну до частини мови ще більше ускладнюється, особливо якщо брати до уваги, що деякі вчені виділяють 20 категорій в системі китайських частин мови [Guo Rui 2018].

Окремо слід розглянути структуру термінів-словосполучень, які є найбільш непротими для дослідження за рахунок своєї складної та різноманітної структури. Такі терміни складаються з декількох компонентів – вони можуть бути дво- або багатокomпонентними. В англійській мові двокомпонентні терміни-словосполучення, як правило, складаються з іменників та прикметників, наприклад, *vocational education, basic education, open learning*. Терміни-словосполучення китайської мови

мають більш різноманітну структуру, вони можуть складатися не тільки з іменників (卫生) та прикметників (经济), а мати поєднання також дієслів (保证) та числівників (第一次报价) [Нечипоренко Б. Ю. 2014: 181].

Іншою проблемою при визначенні структури китайських термінів є те, що в китайській мові дуже важко виявити «де закінчується слово» [Sun Chaofen 2006: 47], також можна виділити той факт, що «незалежно від того, чи є терміни короткими словами або багатоскладовими словосполученнями, вони завжди є один знак, якому відповідало би одне поняття» [Очиров О. Р. 2009: 139].

Дослідження особливостей застосування та перекладу термінів документів ЮНЕСКО із питань захисту освіти було здійснено у другому та третьому розділах.

1.3. Аналіз матеріалу дослідження як об'єкту перекладацької діяльності

Питання особливостей перекладу міжнародних документів вивчалося з різних аспектів такими дослідниками як А. А. Виландеберк, А. Л. Гідора, Д. С. Касяненко, М. А. Новикова, К. В. Олександренко та інші. Дослідження означеного питання передбачає аналіз структури документів, їх лексичного складу, характерних граматичних структур тощо в англійській та китайській мовах, що дозволить сформувати про них **знання** – «форму існування та систематизації результатів пізнавальної діяльності людини» [Селіванова О. О. 2010: 184], що мають також наступні риси [Кармин А. С. 2001: 397-398]:

- **раціональність**, за рахунок якої забезпечується доступність розуміння людиною явищ або понять;
- **об'єктивність**, яка виражається в загальнозначущості, відсутності впливу особистого ставлення тощо;

- **відтворюваність** та **верифікабельність**, що забезпечує відсіювання ненаукових або хибних знань;
- **логічна точність** та **однозначність**, що дозволяє уникнути багатозначності;
- **логічний взаємозв'язок**, який є умовою до утворення цілісної системи знань та забезпечує взаємозв'язок між науками.

Означені риси наукового знання «надають йому достовірності» та є критеріями до науковості [там само: 398]. Систему наукових знань складають такі елементи як **теорія** («система ідей, поглядів, положень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища»), **закони** («внутрішній зв'язок явищ, що зумовлює їхній закономірний розвиток»), **гіпотеза** (наукове припущення, що потребує пояснення «процесів (явищ) або причин, які зумовлюють даний наслідок»), **поняття** («думка, відбита в узагальненій формі») та **наукові методи** (всі накопичені методи, що необхідні у процесі наукової діяльності) [Основи методології та організації наукових досліджень 2010: 6]. Виділяють такі види наукового знання як [Кармин А. С. 2001: 399-405]:

- **знання про проблеми**, а саме знання про те, що існує щось невідоме, що має бути вивченим;
- **знання про методи** – «спеціальні інструкції, методики, в яких сформульовано правила дій, а також описання умов та мети використання методу, його можливості тощо»;
- **знання про об'єкти**:
 - **реальні** – «окреме явище (річ, процес тощо), яке проявляється в певному місці та в певний час»;
 - **абстрактні** – «узагальнений образ реального об'єкта»;
 - **ідеальні** – реальний об'єкт, якому було надано ідеалізовані властивості.

Знання бувають також **емпіричні** та **теоретичні**. До перших відносять знання, які «отримано з досвіду, шляхом спостереження та експериментально» та які «фіксуються органами чуттів або приладами, які їх

заміняють». Другі – «відбивають об'єкт на рівні його внутрішніх зв'язків, закономірностей становлення, розвитку та існування», тобто є наступним етапом обробки знань після отримання емпіричних даних [Основи методології та організації наукових досліджень 2010: 17].

Всі знання з певного напрямку формують **науку**, метою якої є «отримання нових знань і використання їх у практичному освоєнні світу» [там само: 5]. Проведення наукового дослідження потребує чіткого розмежування понять метод, методологія та методика. Сам термін **метод** розглядається у двох напрямках. Перший визначає його як «спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки», другий – «система процедур аналізу об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів» [Селіванова О. О. 2010: 393].

Методологія ж «визначає що і як вивчається за допомогою теорії». До її функцій відносять: «пояснювальну, передбачувальну, фактичну, систематичну (передбачає спадкоємність знань) і методологічну» [Основи методології та організації наукових досліджень 2010: 13]. Деякі вчені паралельно з методологією використовують такі терміни як епістемологія та гносеологія [Селіванова О. О. 2010: 152; Селіванова 2017: 15].

У межах нашого дослідження ми спиралися на дослідження **лінгвометодології**, яка «спрямована на з'ясування природи мови у співвідношенні зі свідомістю її носіїв, соціумом, культурою... а також на формування інструментарію, засад і способів опису й аналізу мови та її продуктів і перевірку достовірності отриманих результатів» [Селіванова О. О. 2017: 13]. Одним з завдань лінгвометодології є створення методологічних засад поєднання позитивістських, раціоналістських, феноменологічних й функціоналістських настанов [там само: 21].

До основних парадигм лінгвометодології відносять [там само: 24-40]:

- **порівняльно-історичну** (генетичну), завдяки якій було сформовано порівняльне мовознавство, що досліджує «зміни та

закономірності розвитку споріднених мов шляхом їхнього зіставлення на різних етапах формування»;

- **структуралістську** (таксономічну), метою якої є вивчення мови як системи з урахуванням:
 - інваріантних елементів (фонем, морфем, лексем, графем, речень);
 - відношень між елементами (синтагматичних, парадигматичних й епідигматичних).
- **комунікативно-функціональну** (прагматичну), яка «характеризує сприйняття об'єкта в його взаємодії із середовищем як діяльності, функціонування системи»;
- **когнітивну**, яка розглядає мову як «засіб отримання, зберігання, оброблення, перероблення й використання знань», які в свою чергу є засобом «дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою світу дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду»;
- **синергетичну**, яка розглядає мову як «складну, відкриту, нелінійну, еволюційну систему» та функціонування якої полягає у «взаємодії власних підсистем і взаємної детермінованості інших зовнішніх систем середовища (етносу, його культури, свідомості, соціуму)».

Дане дослідження було проведено в руслі комунікативно-функціональної парадигми, а саме, розглянуто лінгвістичні особливості англійських юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту а також способи їх відтворення китайською мовою з урахуванням лінгвокультурних особливостей.

Певна методологія передбачає використання характерної для неї **методики** – «способу знаходження нового матеріалу, тобто сукупності прийомів спостереження, експерименту та опису» [Арнольд И. В. 1991: 8], що використовується під час емпіричних досліджень та «концентрується на технічній стороні експерименту і на регламентації дій дослідника» [Основи

методології та організації наукових досліджень 2010: 26] та методів, які вже було розглянуто раніше.

Припускається, що методи наукового пізнання поділяються на три групи [там само: 26–35]:

- **філософські методи**, які мають вагомий «вплив на процес розвитку науки та її результати; можуть проявлятися «як свідомо так і стихійно»; це система «м'яких» принципів, операцій, прийомів, що носять всезагальний, універсальний характер, тобто знаходяться на вищих «поверхах» абстрагування»;
- **загальнонаукові методи** застосовуються у всіх галузях наукового дослідження та мають наступні рівні:
 - методи емпіричного дослідження, до яких відносять порівняння, експеримент та спостереження;
 - методи теоретичного пізнання, до переліку яких входять формалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, сходження від абстрактного до конкретного;
 - загальнологічні методи і прийоми дослідження, які складаються з аналізу, синтезу, абстрагування, ідеалізації, індукції, дедукції тощо;
- **часткові методи** наук (внутрішньо- та міждисциплінарні) застосовуються тільки в певних сферах знання, проте один й той же метод може застосовуватися й в декількох сферах.

У нашому дослідженні серед загальнонаукових методів було використано такі методи, як **аналіз і синтез, індукція і дедукція та кількісний**, що дозволили провести загальний аналіз матеріалу дослідження.

Серед загальнолінгвістичних методів для проведення дослідження було обрано методи:

- **суцільної вибірки**, який було вжито задля вибору лексичних та граматичних одиниць для проведення дослідження. Серед лексичних одиниць було обрано терміни, що відповідали критеріям

обраних класифікацій (за структурою та за сферою вживання), виокремлено також англомовні терміни, що виступають власними назвами або аббревіатурами. На граматичному рівні були обрані найскладніші для переклада синтаксичні та морфологічні структури;

- **структурного підходу**, що дозволив розглянути, дослідити та узагальнити класифікації для дослідження особливостей перекладу англомовних термінів та їх китайськомовних відповідників;
- **лінгвістичного спостереження**, що дозволив дослідити лінгвокультурні засади відтворення текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту;
- **опису** способів відтворення лексичних та граматичних особливостей текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, що передбачає виділення одиниць аналізу, їх членування та класифікацію й інтерпретацію [Кочерган М. П. 2003: 360].

Щодо методів в перекладознавстві, то Ф. Шляйєрмахер вдіяв такі методи як парафразу (переказ) для відтворення філософсько-наукових текстів та наслідування – для поетичних текстів, де перший передбачає використання елементів обох мов перекладачем, «немов вони математичні знаки, зберігаючи вірність окремим частинам, хоча й дозволяє собі додавати та віднімати на свій розсуд», а другий збереження у перекладі ефекту впливу на читача, як й в творі оригіналу. Науковець також вбачав існування «методів зустрічі автора та читача», а саме: наближення читача до автора, або автора до читача, які згодом отримали назву очуження та одомашнення [Шляйєрмахер Ф.] й пізніше їх стали відносити до категорії перекладацьких стратегій [Подміногін В. 2010], які ми розглянемо детальніше дещо пізніше.

Нами, для проведення дослідження, серед спеціальних перекладознавчих методів було використано:

- **елементи зіставного аналізу**, що є необхідними для виявлення еквівалентних та не безеквівалентних одиниць перекладу;

- **трансформаційний метод**, який став засобом вивчення способів відтворення безеквівалентних одиниць перекладу.

Перший етап дослідження передбачав формулювання теми дослідження в межах актуальних наукових напрямів (тобто відповідно до планової наукової теми «колективу, що спрямована на вирішення певних значних фундаментальних чи прикладних завдань» [Основи методології та організації наукових досліджень 2010: 43-44]), окреслення мети, об'єкту, предмету роботи, визначення завдань наукового дослідження, що у сукупності сприяло визначенню напрямку дослідження.

Другим етапом став добір матеріалу дослідження, який передбачав пошук англomовних юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту та їх китайськомовних відповідників. Більшість документів була взята з офіційного сайту міжнародної організації ЮНЕСКО, що свідчить про достовірність матеріалу дослідження. Вибірку було здійснено за належністю документів з захисту прав на освіту до трьох типів, а саме: декларації, конвенції, резолюції загальним обсягом 1220 умовних сторінок.

На третьому етапі було проведено огляд теоретичного матеріалу з тематики дослідження, а саме:

- **мовленнєвих особливостей офіційно-ділового стилю**, які досліджували такі вчені як І. Р. Гальперін [Гальперин И. Р. 1958; 1981], І. І. Лукашук [Лукашук И. И. 2001, 2004], Т. М. Корольова та О. В. Попова [Korolyova T. M. 2014] та ін.;
- **термінології**, особливості якої розглядались в працях І. В. Арнольд [Арнольд И. В. 1991; 2012], В. І. Горелов [Горелов В. И. 1984], А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько [Д'яков А. С. 2000] та ін.;
- **методологія лінгвістичних досліджень**, яку вуло висвітлено в працях таких вчених як О. О. Селіванова [Селіванова О. О. 2008; 2017], Ю. С. Степанов [Степанов Ю. С. 2002] та ін.;
- **перекладознавство**, різні аспекти якого розкрито у дослідженнях наступних вчених: Т. М. Корольова [Корольова Т. М. 2009],

І. С. Алексєєва [Алексєєва І. С. 2008], Л. С. Бархударов [Бархударов Л. С. 1975], І. П. Бондаренко [Бондаренко І. П. 2007], В. С. Виноградов [Виноградов В. С. 2001], В. Н. Комісаров [Комиссаров В. Н. 1990; 1999; 2002; 2009] та ін.

Важливим кроком також було виокремлення лексичних та граматичних особливостей матеріалу дослідження. Так, методом суцільної вибірки було обрано англомовні терміни та дібрано їх відповідники китайською мовою, де перші було класифіковано відповідно до розглянутих у першому розділі дослідження класифікацій. До граматичних особливостей було віднесено англомовні синтаксичні та морфологічні конструкції, що викликають найбільші труднощі при відтворенні китайською мовою. Дослідження зазначених лексичних та граматичних особливостей стало **четвертим** етапом. На цьому етапі також було проаналізовано та описано лексичні, граматичні труднощі та способи відтворення обраних особливостей, унаочнено результати дослідження завдяки застосуванню обраних методів дослідження, що було описано вище.

Висновки до розділу 1

Дедалі зростаюча важливість міжнародних відносин в контексті розвитку суспільства зумовила необхідність дослідження юридичних документів, у тому числі міжнародних угод, до яких відносяться документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.

ЮНЕСКО, як організація з міжнародною правосуб'єктністю, може зобов'язувати держави, які є її членами, дотримуватись та виконувати її рішення. Вона є установою міжнародної організації ООН, метою якої є встановлення миру завдяки міжнародній співпраці в питаннях освіти, науки та культури через укладання нормативно-правових договорів, які є одним із різновидів юридичних документів. Було докладно розглянуто особливості офіційно-ділового функціонального стилю, наведено наявні класифікації

його підстилів та запропоновано їхню узагальнену таксонімію, до якої віднесено: законодавчий, адміністративно-канцелярський, дипломатичний підстилі та підстиль ділового листування.

Одним із різновидів нормативно-правових договорів є міжнародні договори, до яких належить низка документів, серед яких було розглянуто конвенції (договори, що регулюють певні міжнародні проблеми через утворені взаємні права та обов'язки), резолюції (які формально відображають думку або волю органів міжнародної організації) та декларації (які є документами, у яких відображаються побажання сторін-учасників організації, що не завжди мають юридично обов'язковий характер). Лінгвістичні особливості, що відрізняють їх від текстів документів інших підстилів офіційно-ділового стилю, стали приводом для їхнього подальшого дослідження.

Характерними мовленнєвими ознаками офіційно-ділового стилю є об'єктивність (що на лексичному рівні досягається вираженнями безособовості на кшталт відсутності суб'єктивно-оціночних ознак, а також емоційно-забарвлених слів, діалектизмів, професіоналізмів та жаргонізмів та частим використанням особливої термінології; на синтаксичному рівні – відсутністю прямої мови, окличних, питальних та спонукальних речень та наявністю наказовості, що передається інфінітивними конструкціями або безособовою формою), ясність викладу і точність опису (передбачає належне оформлення та використання термінів, що надає документу юридичної сили), до проявлень якої, у свою чергу, входять: логічна послідовність (матеріал подається чітко, відповідає хронологічній та причинно-наслідковій послідовності), переконливість (причина викладена зрозуміло та обґрунтовано), доказовість (характерним є наведення фактів, статистичних даних тощо), тенденція до уніфікації та стандартизація (характерна наявність стандартів до створення документів, мовних кліше тощо).

Основною умовою надання юридичної сили документу є його правильне оформлення за структурою. До реквізитів конвенцій, резолюцій та

декларацій відносяться: назва або титул, преамбула, основна частина, заключні постанови, додатки. Для кожного з типу документа характерний свій набір реквізитів за певною зовнішньою формою.

Характерними граматичними ознаками англомовних документів на синтаксичному рівні є вживання тверджень, що мають безособовий та імперативний характер висловів, який передається за рахунок інфінітивних конструкцій в англійській мові (в якості обставини чи додатка), екстенсивно використовуються модальні дієслова в обох мовах; наявне передумання обставини присудку; використовується значна кількість підрядних речень; на морфологічному рівні характерним є частотне вживання англомовних віддієслівних іменників.

Однією з найважливіших складових тексту офіційно-ділового документа є екстенсивне вживання термінів, тобто лексем, що виражають спеціальні поняття, властиві лише конкретній галузі людської діяльності, а під юридичним терміном треба розуміти позначення державно-правових понять, за допомогою яких закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави. У цьому дослідженні запропоновано узагальнену класифікацію словотвірних типів термінологічних одиниць (конверсія, семантичне розширення, запозичення, афіксація, словоскладання, скорочення та аббревіація). Також надано узагальнену структурну класифікацію термінів (однокомпонентні: прості, похідні, складні та складно-похідні; терміни-словосполучення: двокомпонентні та багатоконпонентні).

Відмінність англомовного офіційно-ділового стилю від китайськомовного полягає в ускладненій формі останнього за рахунок мовленнєвих зворотів, фразеологічних штампів та канцеляризмів тощо. Лінгвокультурна специфіка мовлення, що використовується в китайських юридичних документах, пояснюється тим, що традиція китайського офіційно-ділового спілкування формувалася з оглядом на усталені, ригідні й чітко регламентовані патерни вербальної поведінки, які з'явилися упродовж

тисячолітньої історії імперського Китаю, офіційною мовою якого була суто веньянь. Незважаючи на те, що Рух четвертого травня спричинив перехід на байхуа, китайське офіційно-ділове мовлення зберегло значну кількість мовних елементів того часу на кшталт веньянівських канцеляризмів або використання чен'юїв.

Для проведення даного дослідження обрано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція та кількісний аналіз), загальнолінгвістичні (методи суцільної вибірки, лінгвістичного спостереження, структурний та описовий методи) та спеціальні перекладознавчі (трансформаційний та елементи зіставного аналізу). На першому етапі дослідження була сформульована тема, окреслена мета, об'єкт, предмет та визначені завдання дослідження. Другий етап передбачав добір матеріалу, тобто вибірку з трьох типів документів: декларації, конвенції, резолюції. Третій етап став етапом огляду теоретичних розвідок з тематики дослідження. На останньому, четвертому, етапі було виокремлено, проаналізовано та описано лексичні та граматичні особливості матеріалу дослідження, описано способи їх перекладу та схарактеризовано їх специфіку, а також унаочнено результати дослідження.

Основні результати цього розділу відображено у 7 розвідках [Стоянова Т. В., 2017 (2); 2018 (4); 2019]

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ДОКУМЕНТІВ ЮНЕСКО ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Філософське підґрунтя перекладу англійського тексту китайською мовою

У ході дослідження проблеми перекладу з англійської мови китайською виникає багато проблем, оскільки ці дві мови відмінні на всіх рівнях, оскільки «мова піддається впливу різноманітних факторів, таких як суспільство, релігія, різноманітні тенденції, або соціальні інститути» [Акоріан М. 2018: 113], через що необхідно також взяти до уваги при дослідженні не тільки суто лінгвістичні особливості, а й екстралінгвістичні особливості, а саме культурне та філософське підґрунтя до тлумачення тексту.

Переклад є наукою з багатолітньою історією, її проблемами займалися такі дослідники як І. С. Алексеева [Алексеева И. С. 2001; 2008], М. М. Богачихін [Богачихін М. М. 2007], Т. С. Боса [Боса Т. С. 2011], Ван Чжилі [王智力 2010], І. М. Дерік [Дерік І. М. 2011], А. Я. Коваленко [Коваленко А. Я. 2003], В. Н. Комісаров [Комиссаров В. Н. 1990; 1991; 1999; 2002; 2009], Т. М. Корольова [Корольова Т. М. 2009; 2013], Б. Маккалум [McCallum В. 2004], С. Омиадзе [Omiadze S. 2018], К. Райс [Райс К. 1978], У. Еко [Еко U. 2011], О. Романова [Romanova O. 2018], Д. Цао [Сао D. 2007; 2008], Цен Лінльїнь [英汉翻译实践报告 2018], О. А. Шаблій [Шаблій О. А. 2008; 2011; 2013; 2012], Щічко В. Ф. [Щічко В. Ф. 2009], Р. О. Якобсон [Якобсон Р. О. 1959; 1975] та ін.

Китай є давньою цивілізацією з власною «культурою мовлення і мислення», що розвивалася ізольовано, в особливості від Європейських країн. Такі особливості розвитку, широке розповсюдження «ідейних диспутів»

привели до утворення власної «філософської думки Китаю». Сьогодні ця філософська думка ще має «значну роль у житті китайців», тобто має певний вплив на мову культура цього народу [Русское и китайское коммуникативное поведение 2002: 9-10].

Питання взаємодії декількох держав, вплив культури на їх політику та інші державні та громадські сфери є актуальним проте не новим питанням, наприклад, С. Хантінгтон висловив думку, що «політичні кордони дедалі частіше корегуються з метою збігтися з культурними» [Хантінгтон С. 2003: 185]. Так, навіть проводяться регіональні засідання з окремих питань з метою дотримання культурних особливостей в умовах сучасного розвитку країн на світовому рівні, наприклад, «*Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees concerning Higher Education in the States belonging to the Europe Region*», «*Regional Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees in Higher Education in Asia and the Pacific*». Таку взаємодію інакше можна назвати **комунікацією**, яку О. О. Селіванова визначає як «цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома і більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи» [Селіванова О. О. 2010: 274]. З точки зору лінгвістики, комунікація видається складним поняттям для однозначного визначення, саме тому досі немає одностайної дефініції. Для виявлення сутності означеного поняття були виокремлені різнобічні моделі комунікації, тобто «абстрактні схеми», що передають «системну кореляцію складників інформаційного обміну й комуникативних дій, а також співвідношення здійснюваних ними супровідних операцій», таким чином здійснюється «передача інформації від адресанта до адресата та комуникативний вплив» [там само: 265].

Однією з таких моделей є модель Р. О. Якобсона, де він описує всі складові комуникативного процесу. Так, у моделі подано двох учасників, а саме адресанта та адресата, де перший «посилає повідомлення» другому. Задля забезпечення реалізації всіх функцій повідомлення необхідно також

взяти до уваги: «контекст, про який йде мова» та який «має сприйматися адресатом» у вербальній чи вербалізованій формі; код, що «цілком або частково» співпадає для обох учасників комунікативного процесу; контакт, тобто «фізичний канал та психологічний зв'язок між адресантом та адресатом» [Якобсон Р. О. 1975: 196-197].

З вищенаведеної розвідки бачимо, що процес комунікації розглядається не тільки суто з лінгвальної точки зору, а й включає екстралінгвальний компонент, а саме контакт.

Збереження змісту тексту при його передачі іноземною мовою потребує в першу чергу правильного трактування вихідного тексту. У ході означеного процесу виникає ряд труднощів, як, наприклад, семантичні проблеми, тобто правильне тлумачення смислу вихідного тексту у порівнянні з інтенцією автора. Приймаючи до уваги цю та деякі інші особливості, У. Уівер та К. Шеннон запропонували **кодову модель комунікації**, яка починається з джерела інформації та відправника, що у сукупності приводить до утворення повідомлення яке на шляху до отримувача та свого кінцевого призначення долає певні перепони [Shannon C. 1949: 3-13], до таких перепон, на нашу думку, можна віднести досвід перекладача та його фонові знання.

Це дослідження дещо розтлумачив М. Л. Макаров, згідно з його думкою, це можна описати наступним чином: вихідна інформація потрапляє до автора повідомлення, який у необхідний час перетворює її в повідомлення, тобто код, який після подолання певних перетин як фізичних (шум, перетини) потрапляє до отримувача крізь попередню обробку тобто декодування отриманого повідомлення [Макаров М. Л. 2003: 24]. Схема М. Л. Макарова співпадає зі схемою роботи та переробки інформації комп'ютером, тобто замість відправника у людській комунікації виступає мовець, замість отримувача – слухач або читач, «обидва мають мовні (де)кодуєчи пристрої та «процесори», що переробляють та зберігають думку або «інформацію».

Науковець також підтримує думку інших дослідників, наприклад, Н. И Жинкина [Жинкин Н. И. 1982], щодо розгляду «національної мови як коду», який виражає певні «думки та звуки» [Макаров М. Л. 2003: 24-26]. Таким чином, щоб отримати означені думки та звуки, необхідно декодувати вже закодовану інформацію.

Двомовна комунікація є складним процесом, оскільки увага приділяється не тільки мовним категоріям (наприклад, лексиці, граматиці), а й екстралінгвістичним чинникам, наприклад, культурі носіїв мови. Так, А. Д. Швейцер запропонував схему двомовної комунікації, де він виділив «дві комунікативні ситуації», розглядає комунікативні ситуації в різних, окремих, культурах, оскільки має місце використання двох мов. У двомовній комунікації, окрім адресанта та адресата виникає третя особа – перекладач, що передає вихідний текст іншою мовою [Швейцер А. Д. 1988: 51-52].

Модель А. Д. Швейцера – це модель Ю. Найди, що була вдосконалена за рахунок додавання культурного фактору, тобто у доробленій моделі комунікативний акт розглядається не просто в межах лінгвістичних особливостей, а додатково приймаються до уваги також культурні чинники, що впливають на зміст повідомлення при його створенні та при його декодуванні третім отримувачем. Саме тому для перекладача важливо володіти лінгвокультурними особливостями, що сприятиме досягненню успішної комунікації.

На основі моделі Р. О. Якобсона була запропонована В. В. Сдобніковим схема комунікативного акту, де адресант створює повідомлення завдяки когнітивному наміру та досвіду. Згідно з цією схемою, повідомлення так само, як у Р. О. Якобсона, є закодованою інформацією та може виконати свою функцію тільки за умов наявності контексту та контакту з адресатом. У свою чергу, адресат сприймає повідомлення крізь призму свого комунікативного наміру та досвіду, що призводить до утворення певного комунікативного ефекту [Сдобников В. В. 2015: 65].

Отже, сама модель виділяє комунікативні ситуації вихідної культури та культури мови перекладу, які автор умовно позначає KT_1 та KT_2 відповідно, в якій автор (K_1) тексту оригіналу (ТО) в одній комунікативній ситуації (KC_1) створює текст для отримувача (K_2) з метою досягнення поставленої комунікативної мети (KE_1). Схема другої комунікативної ситуації (KC_2), передбачає, що перекладач (П) має відтворити вихідний текст як текст перекладу (ТП), що також матиме певний комунікативний ефект (KE_2) на адресата (K_3) [там само: 72-73].

При відтворенні комунікативного ефекту важливо враховувати комунікативні стратегії, що були застосовані при укладанні вихідного тексту. Під комунікативними стратегіями мається на увазі певний порядок дій для «реалізації мовцем комунікативного наміру» за допомогою «мовних засобів» [Завальська Л. В. 2017: 14]. При укладанні юридичних документів виділяємо стратегію аргументації для підтвердження прийнятих рішень.

Відтворення юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту хоча й передбачає тільки одностороннє відтворення, й, відповідно, адресант є пасивним учасником комунікативного акту, проте нерозумно буде зменшувати важливість адекватного перекладу та врахування екстралінгвістичних факторів у процесі перекладу. Завданням перекладача у такій ситуації є створення тексту з максимально наближеним до вихідного тексту комунікативним ефектом.

Структура двомовної комунікації, як зазначив В. В. Сдобніков, набагато ускладнена та їй «приділяється недостатня увага» [Сдобніков В. В. 2015: 85]. Як ми можемо зазначити з наведеної схеми, двомовна комунікація є складним процесом, а її результат залежить від мети, що стоїть перед перекладачем. Отже у досліджуваному випадку міжнародного співробітництва, мета створення похідного документу має співпадати з метою створення документу мовою перекладу, тому необхідною умовою є збереження не тільки графічного змісту документа, а також його впливу на

учасників такої опосередкованої комунікації (представників держав-членів ЮНЕСКО, громадян кожної з зазначених держав тощо).

На нашу думку, саме остання схема є найбільш точним відображенням мовленнєвого акту, у ході якого перекладачу, як отримувачу та передавачу інформації, необхідно не тільки знати мову, а й культуру, психологічні особливості, особливості мислення носіїв вихідної так і носіїв мови перекладу тощо. Проблемою такого всебічного аналізування тексту займається такий напрямок в науці як **герменевтика** – «наука, що пов'язана з дослідженням, поясненням, тлумаченням філософських, історичних, релігійних, філологічних текстів». Деякі науковці вважають, що герменевтика є «типом філософії, що полягає у постановці питань щодо тлумачення» [The Cambridge Dictionary of Philosophy 1999: 377]. Одним з варіантів перекладу терміну «герменевтика» з грецької мови є «перекладати» [Соболева М. Е. 2013: 5]. Ця наука колись займалася «віщуванням оракулів, священних текстів», проте зараз її об'єктом стали «юридичні закони і твори класичних поетів» [Фаренц Н. С. 2011]. Як зазначено у Стенфордській енциклопедії з філософії, основним завданням герменевтики є вирішення проблеми трактування тексту [Stanford Encyclopedia of Philosophy].

У своїх дослідженнях М. Гайдеггер розглядає герменевтику «як структуру будь-якого людського розуміння», науковець вважає, що шляхом до «розуміння, інтерпретування феномена» є попереднє його «розуміння» [Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. 1996: 181]. З цією ж точкою зору згодні автори Стенфордської енциклопедії, які зазначають, що для того, щоб зрозуміти текст, достатньо зрозуміти «речення, з яких він складається», для усвідомлення сенсу речень, у свою чергу, необхідно зрозуміти «слова, з яких вони складаються» [Stanford Encyclopedia of Philosophy]. Проблеми герменевтики, у тому числі питання, що мають відношення до лінгвістики, юридичних наук, вивчали такі науковці як А. М. Колодій [Колодій А. М. 1988], М. Є. Соболева [Соболева М. Е. 2012],

Є. Т. Соколова [Соколова Е. Т. 2018], Д. А. Хорошилов [Хорошилов Д. А. 2018] та інші. Точкою перетину перекладу та герменевтики, на нашу думку, можна назвати **адекватність**, яка досягається у результаті так званого «поєднання горизонтів» [Gadamer H. 2006: 578], тобто задля адекватного тлумачення та перекладу тексту необхідно не просто розглядати мову як знакову систему, а розглядати текст як сукупність знакової системи та культурних, а також історичних особливостей народу носіїв мови. Схожа ідея була популярна в Давньому Китаї, де вважалося, що автор «заклав певний сенс в свій текст», який потрібно відкрити коментатору-критику. Проте неоднотайна та різнохарактерна природа давньокитайських коментарів до класичних книг на кшталт «Шицзинь» (Книга Пісень) суперечить цьому погляду. [Ming D. 2005: 3].

Отже, у ході комунікативного процесу виникає необхідність врахування не тільки суто мовленнєвих аспектів, а й екстралінгвістичних, як от інтенція адресанта, декодування інформації перекладачем, умови сприйняття та розуміння вихідного тексту адресатом тощо. У ході перекладу важливо враховувати всі вищезазначені особливості та здійснювати аналіз комунікативного процесу перш ніж переходити до безпосереднього процесу перекладу.

2.2. Лінгвокультурні особливості перекладу англomовного тексту китайською мовою

Міжнародні документи свого роду є одним зі засобів міжнародного спілкування, а переклад виступає «способом спілкування представників різних лінгвокультур» [Семенова М. Ю. 2009: 9]. Науковець Ф. Бацевич вважає, що комунікативна поведінка людей однієї культурної групи є результатом впливу особливостей їх життєдіяльності. У даному випадку культурною поведінкою є «вербальна і супровідна невербальна поведінка

особистості або групи осіб». У процесі комунікації така поведінка «регулюється нормами і традиціями спілкування соціуму», до якого належать учасники комунікативного процесу [Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації 2010: 9].

Кожна лінгвокультура має свої особливості, а її носії навіть не усвідомлюють вплив традицій та культури на їхню мовну поведінку. Спостерігається різні послідовності прийнятних дій у різних лінгвокультурах при зустрічі, вітанні, прощанні, при спілкуванні між співробітниками, керівником та підлеглим, між вчителем та учнем тощо [там само]. У якості прикладу можна навести звички вітання в англомовних країнах та в Китаї. Так, в англомовних країнах потискування рук досить сильне, проте китайці звикли до несильного потискування супроводжуючи такий процес невеликим поклоном, таким чином вони виражають свою пошану. Щодо офіційно-ділового стилю, то характерним для країн Південно-Східної Азії та, зокрема, Китаю є детальна доповідь та опис ситуації, що є зайвою інформацією у випадку інших лінгвокультур [там само: 15].

Вважається, що для досягнення високоякісного перекладу необхідно «розуміти відношення між культурою та перекладом, а також вміти застосовувати лінгвістичні підходи при відтворенні реалій та культурних концептів» [Romanova O. 2018: 184]. При перекладі дуже важливо враховувати такі особливості задля збереження як смислу вихідного тексту так і стилю з відповідними перетвореннями, які можуть бути вираженими усіма видами перетворень: граматичними, лексичними, стилістичними. Наукою, що вивчає «взаємозв'язок і взаємодію культури і мови у їх функціонуванні», де результатом такої взаємодії є «цілісна структура одиниць у єдності їх мовного й культурного змісту», що реалізується із застосуванням «системних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки (систему норм і суспільних цінностей)», є **лінгвокультурологія** [Бацевич Ф. С. 2007: 101]. Поява такої науки

зумовлена необхідністю «правильного розуміння і вживання мовної одиниці, залежно від мовленнєвої ситуації», що сприяє досягненню успішної комунікації [Тесля В. А. 2016: 15].

В сучасному мовознавстві дедалі більше уваги приділяється розгляданню мовленнєвої ситуації разом з безпосередньо мовленнєвим компонентом комунікації, що відображено в понятті дискурс, що досліджувалося такими зарубіжними вченими як Дж. Браун [Brown G. 1983], Гібова К. [Gibová K. 2014], П. Гудріх [Goodrich P. 1987], Дж. Кук [Cook G. 1990], З. Гаріс [Harris Z. 1952], Ж. П. Джи [Gee J. P. 1999]. **Дискурс** є багатозначним терміном, найбільш поширеним визначенням якого є «поринутий в комунікативну ситуацію текст», його «природа динамічна» [Типологія сучасного дискурсу 2016: 4]. При дослідженні дискурсу виділяють дві «конститутивні ознаки (компоненти): текст (лінгвальний) і контекст (позалінгвальний компонент)» [Актуальні проблеми дискурсології 2015: 4]. При формуванні того чи іншого дискурсу виникають певні відмінності, що можуть мати вплив як на вже існуючі в обох мовах дискурси так і на ті, що існують тільки в межах однієї мови [Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації 2010: 25].

Особливі відмінності в дискурсивних характеристиках, специфічних для певної мови, спостерігаються у великій мірі у лінгвокультурах з відмінним соціальним і, зокрема, політичним строем. У нашому випадку політичний уклад англomовних країн, що представлені розмаїттям типів політичного устрою, наприклад, федерація (США, Канада), конституційна монархія (Великобританія, Австралія, Нова Зеландія тощо), парламентська республіка (Ірландія, Індія тощо) тощо, протиставляються Китаю, що має соціалістичний устрій. При таких обставинах існує ризик помилок при передачі англomовного тексту китайською мовою. Відмінності загалом простежуються в побудові текстів різних видів, як відмінних так і

однотипних, що є результатом різних підходів до «сприйняття світу та його елементів і відтворення їх у мовних категоріях» [там само: 27].

Існує твердження, що «процес перекладу – це процес пошуку схожих рис між мовами та культурами», проте переклад не в змозі усунути розбіжності між мовами [Подміногін В. 2010: 98]. Таким чином до основних критеріїв перекладу відносять [Шпольберг А. 2017: 96]:

- точність перекладу вихідного тексту;
- «близькість до культури» носіїв мови, «на яку перекладається текст».

Основною з умов до досягнення успішного спілкування у випадку перекладу міжнародних документів є дотримання другого критерію. Проблема успішності комунікації особливо гостро постає при спілкуванні «представників різних етнічних лінгвокультурних спільнот» [Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації 2010:14]. Таким чином при перекладі часто постає проблема відтворення вихідного смислу тексту зі збереженням лінгвокультурних особливостей носіїв мови перекладу. Однак, виникають випадки, коли навіть носії певної мови та культури можуть припуститися помилки при трактуванні тексту, тому [там само: 20], особливо при відтворенні документів міжнародного значення, необхідно проявляти великий ступень обіцнаності й обережності.

Сьогодні в мовознавстві існує окремий напрям, що вивчає особливості успішності чи неуспішності спілкування, а саме, дослідження **міжкультурної комунікації**, яка являє собою «процес спілкування людей, які належать до різних національних і соціальних лінгвокультурних спільнот» [там само: 24]. Питання міжкультурної комунікації досліджували такі вчені як В. А. Тесля [Тесля В. А. 2016], О. М. Журавлова [Журавльова О. М. 2013], О. А. Корнілов [Корнілов О. А. 2003] та інші. Міжкультурна комунікація є «формою буття перекладацького простору», оскільки в її межах виникає «взаємодія смислових полів» [Журавльова О. М.

2013: 20]. У своєму дослідженні О. М. Журавльова посилається на Л. Кушніну, яка визначає таку міжмовну та міжкультурну взаємодію як «прояв специфічної перекладацької картини світу» [там само: 27]. Таким чином, перекладацька картина світу є результатом взаємодії мовної картини світу та перекладацького простору, що виникає у ході перекладу.

У межах поняття мовної картини світу О. О. Корнілов виділяє такі поняття як культурологічний та лінгвістичний імперативи. Способи мислення народу, відомості про його менталітет та національний характер є вираженням картини світу крізь призму культурологічного імперативу. З лінгвістичної точки зору картина світу є «сукупністю національно-специфічних віддзеркалень у певній мові окремих фрагментів», що пояснюється наявністю в кожній мові свого єдиного семантичного простору [Корнілов О. А. 2003: 92]. Усе вищезгадане у сукупності й утворює перекладацьку картину світу, що сприяє з одного боку збереженню національних мовних особливостей, з іншого – збереженню та відтворенню вихідного смислу тексту.

У своїх дослідженнях С. С. Кулезньова та Р. Ю. Філіпов розглядають процес «створення наукового тексту» як «мовленнєву реалізацію комунікативних завдань мовця», такому процесу сприяє певний набір «комунікативних стратегій, притаманних певному функціональному стилю» [Кулезньова С. С. 2017: 6]. Іншим фактором, який є необхідним для врахування при перекладі, є «дотримання комплексу традицій і норм у спілкуванні представників конкретної комунікативної культури» [Корольов І. Р. 2019: 12]. За твердженням В. Н. Комісарова, переклад з культурологічної точки зору поєднує «як ролі перекладу у розвитку культури так й культурну обумовленість перекладацької діяльності» [Комиссаров В. Н. 2002: 11].

Як зазначає О. О. Селіванова, «етнокультурна позиція перекладача визначає адаптацію-перетворення тексту оригіналу відповідно до культури й

ментальності» реципієнтів. При такій позиції перекладач «перемикає етнокультурну домінанту на іншу, близьку адресатам перекладу» [Селіванова О. О. 2010: 541].

Науковці, що вивчали питання перекладу юридичних документів, схилилися до думки, що при перекладі таких документів необхідно дотримуватися очуження (деякі науковці дають термін відчуження), тобто дослівного перекладу [Шаблій О. А. 2008]. Деякі вчені пояснюють наявність буквалізмів необхідністю збереження змісту офіційно-ділового тексту [Олександренко К. В. 2015: 102]. При виконанні таких завдань перекладу як обробка змісту вихідного тексту, відтворення його мовою перекладу та редагування останнього відповідно до правил мови перекладу відбувається утворення норми перекладу [Чередниченко О. І. 2007: 164]. Саме тому у ході дослідження простежується гармонійне поєднання дослівного перекладу із застосуванням трансформацій, оскільки юридична система кожної країни має свої норми, кожна мова має свої лінгвокультурні особливості.

Різниця юридичних систем перш за все закладена в умовах її заснування та історичного розвитку. Так, юридична система Китаю розвивалася в умовах імперського правління, де кожна правляча династія встановлювала свої порядки. Основою такого законодавства в першу чергу слугували «політично-естетичні принципи конфуціанства», а також «ідея суворої регламентації життя і становища людини у суспільстві» [Юридична енциклопедія 2001]. Однією з ключових ідей конфуціанської думки давнього Китаю була думка про те, що зміна династій відбувається у відповідності до вибору Неба, яке обирало правителя за «кількістю де (чеснота, благодать, справедливість)». Слід за конфуціанством в Китаї панувала ідея легізму (інакше називали моїзмом, оскільки цю течію започаткував Моцзи), основною метою якої було встановлення деспотичного рівноправ'я. Також певний вплив на менталитет китайців мав даосизм, що пропагував ідею «відмови від усього штучного» та «не-діяння». Були спроби об'єднання віх

течій, проте ідеї легізму все ж таки не були сприйняті китайським суспільством на довгий проміжок часу, а в решті решт з першого тисячоліття н.е. і досі в Китаї панує так звана «тріада», тобто поєднання ідей конфуціанства, даосизму і буддизму [там само].

У ході перекладу необхідно брати до уваги усі зазначені особливості, оскільки вони є умовою формування не тільки світогляду народу, а також його лінгвокультури. Таким чином, у результаті перекладу англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською з'являються два відмінних тексти, які належать до різних культур, а іноді навіть вносяться нові традиції до лінгвокультури мови перекладу.

2.3. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Знання структури та особливостей документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту дозволяє перейти до вивчення питання перекладу означених документів. Всі вищезначені особливості сприяють успішному виявленню бажаного смислу, а виявлення смислу є «одночасно і завданням й умовою успішності комунікативного акту» [Березняк М. А. 1988: 7].

Питання перекладу досліджується с давніх часів та ніколи не втрачало актуальності, оскільки це є основним способом спілкування з іншомовними націями. Як зазначила науковець А. Шпольберг, **переклад** є не тільки процесом, а й результатом, що часто «розглядається з позиції» різних напрямів, зокрема, лінгвістики, наприклад, семіотики, теорії комунікації (в нашому випадку велика доля випадає на міжкультурну комунікацію), літератури тощо [Шпольберг А. 2017: 96]. Міжкультурна комунікація передбачає «зміну словесних знаків» з метою «уточнення та пояснення смислу» повідомлення. До факторів ототожнення вихідного та тексту перекладу відносять [Оніщенко Ю. О. 2014: 11]:

- «функціональне ототожнення оригіналу і перекладу»;
- «змістове ототожнення оригіналу і перекладу»;
- структурне ототожнення оригіналу і перекладу.

Переклад є складним процесом та щодо його визначення існує немало думок. Так, наприклад, О. О. Селіванова визначає його як два напрямки:

- «результат перекладацької діяльності, представлений текстом перекладу у фіксованій і нефіксованій формі», де під фіксованою мається на увазі письмова форма, а під нефіксованою – усна;
- «цілеспрямована лінгвопсихоментальна діяльність особистості перекладача як ре-креативної системи». Така діяльність передбачає поєднання двох етапів:

- «інтерпретацію оригінального тексту»;
- «породження тексту перекладу з метою встановлення еквівалентності оригіналу та перекладу»

[Селіванова О. О. 2010: 541].

Загалом, переклад «є посередництвом між двома та більше сторонами з метою комунікації» [Семенова М. Ю. 2009: 9]. У межах даного дослідження переклад може бути розглянутий як «фіксація тексту мови перекладу з урахуванням адекватності переходу від лінгвістичної до лінгвокультурної інтерпретації» [Гаврилюк Х. Ю. 2014: 5], що буде розтлумачено далі у цьому розділі.

У зв'язку з відмінними вимогами для кожної країни до оформлення тексту, «досягнення адекватності при перекладі та оформленні тексту перекладу потребує особливих навичок та знань» [Бойко І. В. 2015]. Передача офіційно-ділових документів міжнародного рівня потребує дотримання не тільки адекватності, а й еквівалентності тексту перекладу й документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту не є винятком. Сутність еквівалентності досліджується вже давно, проте досі не втратила актуальності; на початку це поняття визначалося поняттями вірність чи

невірності тільки згодом були введені поняття еквівалентності та адекватності [Чередниченко О. 2016: 6]. Поняття еквівалентності та адекватності тривалий час «виступали як синоніми», проте наразі їх поняття розрізняють. Одним з перших їх розрізнення запропонував В. Н. Комісаров [Комиссаров В. Н. 2002; 1990], який визначає еквівалентність як одну з «важливіших характеристик перекладу» [Комиссаров В. Н. 1999: 13]. Тексти документів всіма мовами мають передавати однаковий зміст, що забезпечується при **еквівалентному перекладі**, тобто «заміні лексичної одиниці вихідної мови лексичною одиницею мови перекладу, що відрізняється у плані вираження, тобто форми, але співпадає у плані змісту, тобто значення» [Бархударов Л. С. 1975: 10]. Прикладом цього може слугувати: *education* – 教育; *committee* – 委员会主席团. Як зазначила А. І. Мацієвська, завданням еквівалентності є «результат перекладу», тобто переклад, що відповідає цьому критерію, має «відповідати усім визначеним параметрам оригіналу» [Мацієвська А. І. 2014: 89]. Еквівалентний переклад, згідно О. О. Селіванової, «зумовлює збереження тотожності на певних рівнях еквівалентності» [Селіванова О. О. 2010: 542]. Все вищезазначене можна узагальнити твердженням, що еквівалентний текст перекладу «відтворює змістову та стилістичну систему тексту оригіналу» [Новикова М. А. 1988: 4]. Проте, еквівалентність не є єдиною вимогою до тексту, оскільки повна еквівалентність може привести, в деяких випадках, до порушення смислу тексту. Як раніше вже було сказано, при перекладі необхідно дотримуватися також критерію **адекватності**, «що означає відповідність перекладу вимогам та умовам певного акту міжмовної комунікації» [Комиссаров В. Н. 2002: 113]. Адекватний переклад є «відтворенням єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови» [Миньяр-Белоручев Р. К. 1999: 164] та «зберігає тотожність оцінок змісту адресатами оригіналу й перекладу, впливу текстів на своїх читачів» [Селіванова О. О. 2010: 542].

Переклад є результатом діяльності перекладача [Комиссаров В. Н. 2009: 26], а основними умовами для його досягнення є [Сдобников В. В. 2015: 138]:

- «сфера ймовірного використання» результату перекладу;
- «інтенція до збереження еквівалентності» вихідного тексту або вносити необхідні зміни в залежності від ситуації та умов перекладу.

В умовах двомовної комунікації переклад є засобом комунікації, тобто він не є «метою, а лише засобом. Ми перекладаємо, щоб спілкуватися, а не спілкуємося, щоб перекладати» [Семенова М. Ю. 2009: 8].

Для виявлення способів відтворення англомовних документів ЮНЕСКО китайською мовою необхідною умовою є проведення аналізу комунікативної ситуації, що уможливить коректне тлумачення тексту та доречний вибір тактик та стратегій перекладу досліджуваного типу документів, які мають «відповідати типу тексту, оскільки його головне завдання – зберегти при перекладі найбільш суттєве, те, що визначає тип тексту» [Ищенко Т. В. 2014: 6]. Елементом комунікативної ситуації, у випадку нашого дослідження, виступає юридичний документ у якості носія повідомлення, а «будь-який переклад є актом міжкультурного обміну інформацією» [Шаблій О. А. 2008: 8]. Важливою умовою адекватного перекладу є обізнаність з **правничою лінгвістики**, яка вивчає «відношення між правом та мовою» [там само], що сприяє правильному вибору способу формулювання інформації в тій чи іншій мові. В рамках правничої лінгвістики розрізняють **правничу мову**, тобто «мову, яку використовує правник у своїй професійній діяльності», та **юридичну мову**, яка стосується права та охоплює окрім юридичної термінології й терміни інших галузей на кшталт медичної, економічної, освітньої тощо [Рабінович П. М. 2017: 18].

Таким чином, певний набір характеристик юридичної мови країн, що є учасниками перекладу, зумовлює використання того чи іншого набору

перекладацьких стратегій, тактик й відповідно операцій. Оскільки тексти документів ЮНЕСКО відносяться до юридичних, можна говорити про **фаховий переклад**, тобто переклад професійних, спеціальних текстів, що не відносяться до художнього функціонального стилю [Комиссаров В. Н. 2008; Брандес М. П. 2001]. Функціональні особливості фахової мови, яка направлена на «забезпечення професійної комунікації» [Асмукович І. В. 2014: 6], у багатьох пунктах співпадають з особливостями офіційно-ділового стилю: «чіткість, зрозумілість анонімність, і максимальне дотримання закону мовної економії» [Телешун К. О. 2012: 8], що збільшує важливість фахового перекладу. Так, одним з видів фахового перекладу є юридичний переклад, що «підкоряється особливим аправилам і залежить від візькогалузевих чинників правничої комунікації» [Касяненко Д. С. 2011: 34].

Щодо визначення поняття **стратегії перекладу**, до недавнього часу виникали дискусії, оскільки науковці закладали різне розуміння у означене поняття. Таким чином, деякі науковці пропонують взагалі відмовитися від вживання поняття стратегії перекладу (наприклад, А. Г. Вітренко), інші вважають, що виділення поняття є дуже важким процесом (наприклад, Т. А. Волкова) [Витренко А. Г. 2008; Волкова Т. А. 2010]. Одним з варіантів визначення стратегії перекладу є певний алгоритм дій перекладача, який він свідомо встановив «у ході експертної комунікативної діяльності». Такий алгоритм утворюється з обов'язковим дотриманням «професійної етики перекладача» з метою створення «тексту перекладу» як результату своєї діяльності [Алексеева І. С. 2008: 148]. Однак В. В. Сдобніков не згоден з таким визначенням поняття та пояснює свою точку зору тим, що перекладач у ході доперекладацького аналізу може тільки мати приблизне уявлення які стратегії будуть використані у ході перекладу, проте не може мати «чіткого переліку його майбутніх дій». Науковець також вважає, що при перекладі основною метою є не текст перекладу, а «забезпечення комунікації між різномовними комунікантами», тобто у такому випадку текст лише є

способом досягнення мети. У свою чергу, мету перекладу можливо сформулювати тільки за умови врахування «комунікативної ситуації та її складових» [Сдобников В. В. 2015: 138-139]. Таким чином, побудова **стратегії перекладу** виявляється важливою умовою для досягнення мети перекладу, оскільки являє собою «загальну програму здійснення перекладацької діяльності» у процесі деякої двомовної «комунікативної ситуації». Така програма «зумовлена специфічними особливостями» діючої комунікативної ситуації та «метою перекладу». З іншого боку, програма «зумовлює характер професійної поведінки перекладача в межах» тієї ж двомовної комунікативної ситуації [там само: 156]. Під **стратегією** взагалі мають на увазі «спосіб дій, лінію поведінки кого-небудь» [Словник української мови], так, у ході перекладу в умовах певної комунікативної ситуації виділяють три типи стратегій перекладу, а саме [Сдобников В. В. 2015: 168-191]:

- «стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу», яка передбачає перекладацьку діяльність, що має спільну з автором вихідного тексту мету, тобто перекладач має «передати інформацію, що міститься в оригіналі»;
- «стратегію терціарного перекладу», що направлена на «створення тексту перекладу», що має мету відмінну від мети автора вихідного тексту, тобто перекладач прагне задовільнити «потреби носія мови перекладу»;
- «стратегію переадресування», що має на меті створення тексту перекладу з урахуванням національно-культурних та соціальних особливостей реципієнта-носія іноземної мови.

При визначенні поняття стратегії перекладу слід також приділити увагу **тактикам перекладу**, оскільки ці два поняття «знаходяться у відносинах взаємної обумовленості» [там само: 157]. Загальновідомо, що терміни **тактика** та **стратегія** є найбільш поширеними у сфері воєнної

справи. Проте дедалі частіше вони вживаються у політичній сфері, бізнесі та навіть у повсякденному житті. Наприклад, в Академічному тлумачному словнику подано наступні значення поняття **тактика** [Академічний тлумачний словник української мови]:

1. «Складова частина військового мистецтва, що включає теорію й практику підготовки, організації та ведення бою»;
2. «Сукупність прийомів і способів ведення суспільно-політичної боротьби»;
3. «*перен.* Способи, прийоми досягнення певної мети; лінія поведінки когось.».

Проте, поняття **тактика** в перекладі розуміється як «сукупність способів та прийомів досягнення поставленої мети з урахуванням створеної стратегії перекладу [Сдобников 2015: 158]. Виділяють тактики [там само: 222–446]:

- «реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу КСП-1»;
 - «виділення та передача основної когнітивної інформації»;
 - «прагматична адаптація тексту»;
 - «відтворення стилістичних характеристик тексту»;
 - «відтворення стилістичної тональності тексту»;
 - «відтворення індивідуального стилю оратора»;
- «реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу КСП-1» у «соціальному перекладі»;
 - «виявлення та передача основної когнітивної інформації»;
 - «здійснення контролю за ходом комунікації»;
 - «стилістична адаптація тексту»;

- «реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу при здійсненні спеціального перекладу»;
 - «повна та точна передача інформації»;
 - «експлікування інформації, що мається на увазі»;
 - «стилістична адаптація тексту»;
 - «відтворення стилістичних особливостей тексту»;
 - «правильне оформлення інформації»;
 - «прагматична адаптація тексту»;
- «реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу КСП-2»;
 - «тактики перекладу спеціального тексту як способи реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу»;
 - «тактики перекладу рекламного тексту як способи реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу»;
 - «точна передача релевантної інформації»;
 - «локалізація тексту»;
 - «рірайтинг»;
 - «тактики перекладу художнього тексту як способи реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу»;
 - «прагматична адаптація тексту»;
 - «відтворення індивідуально-авторського стилю»;
 - Відтворення стилістичних особливостей тексту»;
 - Збереження національного колориту тексту» оригіналу»;
 - «хронологічна адаптація тексту»;

- «відтворення функцій формально-структурних характеристик тексту»;
- «відтворення образної структури тексту»;
- «комплексна реалізація тактик перекладу художнього тексту»;
- «реалізації стратегії терціарного перекладу»;
 - «передача основної когнітивної інформації»;
 - «відтворення стилістичних особливостей тексту»;
 - «відтворення жанрово-стильових особливостей тексту»;
 - «коментування інокультурних реалій»;
- «реалізації стратегії переадресації» (тактики реалізації даної стратегії варіюються в залежності від комунікативної ситуації).

У даному випадку КСП є умовним позначенням певної «комунікативної ситуації з використанням перекладу». Так, КСП-1 – це ситуація, яка з початку припускала переклад, а КСП-2, навпаки, коли переклад незапланований. [там само: 85-88].

Отже, використання певного набору тактик зумовлює стратегію перекладу, оскільки вони становлять певну систему дій, що направлена на досягнення мети перекладу з урахуванням умов двомовного комунікативного процесу.

Реалізація тактик перекладу передбачає використання тих чи інших перекладацьких прийомів та способів. Поняття **прийому перекладу** одними науковцями визначається як «діяльність перекладача або певні **операції**, що викликані труднощами, що виникли у процесі перекладу» [Нелюбин Л. Л. 2003: 165]. За Т. А. Волковою, перекладацькі прийоми використовуються у двомовній комунікації, тобто у ході перекладу з метою досягнення більш точного «розуміння вихідного тексту» та розширення спектру вибору варіантів перекладу задля використання «найбільш точного відповідника вихідного тексту» за умови урахування особливостей перекладацької

ситуації, «типу тексту та характеру передбачуваного реципієнта» [Волкова Т. А. 2010: 21]. Однак тут незрозуміло, що має на увазі науковець під «характером реципієнта», на нашу думку характер слід замінити реакцією реципієнта, тобто чи матиме вихідний текст необхідний вплив на реципієнта.

Під **способом перекладу** мається на увазі закономірність мовного переключення у процесі певної перекладацької ситуації. Виділяють «знаковий та смисловий» способи перекладу, де в першому випадку мається на увазі дослівний переклад, тобто відтворення знакової форми тексту оригіналу, а у другому випадку при перекладі центральною одиницею є зміст, тобто відтворюється інформація, що закладена в тексті оригіналу. Способи перекладу відносять до основних категорій перекладу [Нелюбин Л. Л. 2003: 209; Миньяр-Белоручев Р. К. 1999: 174].

Щодо **перекладацьких трансформацій**, Р. К. Миньяр-Белоручев казав, що «мистецтво перекладу полягає в умінні їх здійснювати», та поділяє їх на різні рівні: лексичний, семантичний, інформаційний, граматичний [Миньяр-Белоручев Р. К. 1999: 58–60]. Деякі вчені трактують трансформації як «прийоми логічного мислення», які допомагають відтворити значення вихідного слова без вживання його прямого відповідника [Рецкер Я. И. 2007: 45]. Трансформація також дефінується як «зміна формальних або семантичних компонентів тексту оригіналу при збереженні інформації, що призначена для передачі» [Миньяр-Белоручев Р. К. 1999: 175], тобто вона являє собою міжмовне перетворення з урахуванням необхідності передачі вихідної інформації зі збереженням норм мови перекладу [Бархударов Л. С. 1975: 190]. Таким чином, перекладацькі трансформації відносять до семантичного способу перекладу, а їх використання залежить від наявності або відсутності «лексичного чи синтаксичного відповідника» [Сдобников В. В. 2015: 160]. О. О. Селіванова виділяє наступні загальні

групи перекладацьких трансформацій [Селіванова О. О. 2010: 545], які розділяються на певні підтипи:

- **лексичні**, які включають в себе наступні пункти:
 - **формальні**, тобто такі, що полягають у зміні форми, які розділяються на:
 - **транскодування**, що, у свою чергу, поділяється на два види:
 - **транслітерація** – «переклад шляхом відтворення графічної форми лексичної одиниці мови оригіналу за допомоги букв мови перекладу» [Комиссаров В. Н. 1999: 250];
 - **транскрибування** – «переклад шляхом відтворення звукової форми лексичної одиниці мови оригіналу за допомоги букв мови перекладу» [там само: 250];
 - **кальку**, якою є одиниця перекладу (яка може бути представлена словом, словосполученням тощо) що є результатом «перекладу по частинах іншомовного слова або мовленнєвого звороту» та поєднання цих частин «в одне ціле» [Розенталь Д. Э.];
 - **лексико-семантичні**, тобто такі, основою яких є значення слова, що налічують наступні трансформації:
 - **конкретизація** – «заміна одиниці мови оригіналу, що має ширше значення, одиницею мови перекладу з вузьким значенням» [Комиссаров В. Н. 1999: 247];
 - **генералізація** – «лексико-семантична заміна одиниці вихідної мови, що має вузьке значення, одиницею мови перекладу з ширшим значенням» [там само: 246];

- **модуляція**, або смисловий розвиток – «заміна одиницею мови перекладу, значення якої є логічним наслідком значення вихідної одиниці» [там само: 248];
- **лексико-семантична заміна** – «використання у перекладі одиниць мови перекладу, значення яких не співпадає зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведене з них за допомогою логічних перетворень певного типу» [там само: 247–249];
- **опущення** – «відмова від передачі у перекладі семантично надлишкових слів, значення яких нерелевантні або легко відновлюються в контексті» [там само: 247–249];
- **переміщення** – «використання найближчого відповідника одиниці вихідної мови у іншому місці» в тексті мови перекладу [там само: 247–249];
- **додавання** – «використання у перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних елементів смислу оригіналу» [там само: 247–249];
- **граматичні**, які поділяються на наступні підтипи:
 - «**дослівний переклад** синтаксичних структур (нульова трансформація)» [Селіванова О. О. 2010: 545];
 - **поділ речення** (членування речення) – «синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на дві або три предикативні структури мови перекладу» [Комиссаров В. Н. 1999: 251];
 - **об'єднання речень** – «синтаксична структура в оригіналі перетворюється шляхом об'єднання двох простих речень в одне складне» [там само: 248];
 - **граматичні заміни** – «трансформація, при якій граматична одиниця в оригіналі перетворюється в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням» [там само: 246];

- **лексико-граматичні** полягають у трансформації не тільки на граматичному, а й водночас на семантичному рівні. Вони розділяються на:
 - **антонімічний переклад** – «заміна стверджувальної форми оригіналу на негативну в перекладі та навпаки, «що супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови перекладу з протилежним значенням» [там само: 246];
 - **конверсія** – відтворення лексичної одиниці, що супроводжується «зміною синтаксичної функції» [Нелюбин Л. Л. 2003: 87];
 - **описовий переклад** (експлікація), постає у вигляді «словосполучення у мові перекладу, що пояснює» слово мови оригіналу [Виноградов В. С. 2001: 62];
 - **компенсація** – «елементи змісту, що були втрачені при перекладі одиниці вихідної мови в оригіналі, передаються будь-яким іншим засобом» у необхідному місці в тексті перекладу [Комиссаров В. Н. 1999: 247].

У ході аналізу перекладу важливим аспектом є порівняння досліджуваних документів. У якості одиниць порівняння розглядається текст (тобто «мовленнєвий твір за допомогою якого здійснюється вербальна комунікація») та його складові (а саме: вирази, що складаються з «мовних одиниць, які поєднані відповідно з правилами граматики мови», за допомогою яких виражається «комунікативний намір») [Комиссаров В. Н. 2002: 53–54]. Отже, при перекладі мають розглядатися не тільки окремі мовні одиниці й вирази, а й текст в цілому.

Тексти документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту також мають розглядатися суцільно та у перекладі передавати вихідну ідею авторів тексту, оскільки метою таких документів є досягнення рівноцінності у сфері освіти

для всіх країн світу. Таким чином при перекладі означених документів застосовується стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, завданням якої є збереження кінцевої мети тексту, що перекладається та збереження жанрово-стилістичних характеристик вихідного тексту. У межах стратегії реалізації КСП-1 при перекладі текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту основною метою є максимально можливе відтворення інформаційного змісту вихідного документа.

Прийнято вважати, що в офіційно-ділових документах немає «відбитків вихідної культури» [Сдобников В. В. 2015: 261], однак, ми вважаємо, що як вихідні тексти так і тексти перекладу відображають деякі мовні особливості вихідної мови та мови перекладу відповідно.

З метою відтворення та збереження змісту тексту вихідної мови при перекладі документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайсько мовою були використані тактики:

- **виділення та передачі основної когнітивної інформації**, що відповідає вимогам та потребам як реципієнта так і адресата. Інформація при перекладі, у даному випадку, передається максимально повно. Стратегія в першу чергу потребує точної передачі термінологічних одиниць, у яких міститься основна інформація щодо суті тексту. Означена стратегія передбачає:
 - приділення особливої уваги відтворенню термінологічних одиниць, що забезпечує точність перекладу;
 - збереження жанрової приналежності тексту при перекладі, оскільки метою перекладу є повна та точна передача змісту домовленостей тощо.

Вона потребує використання наступних операцій:

- використання відповідників, тобто еквівалентний переклад. При наявності відповідника слова або терміна

- у мові перекладу його використання є необхідним, що допоможе уникнути двозначності або неправильного розуміння того чи іншого поняття тощо;
- транскрибування, яке в офіційно-діловому стилі є рідким явищем;
 - описовий переклад, що застосовується у випадку відсутності вихідного поняття в мові перекладу;
 - калькування, яке є основною операцією при перекладі з європейських мов китайською у разі відсутності еквівалента, що можна пояснити ієрогліфічною системою китайської мови;
 - перестановка, що представлена не тільки зміною порядку лексем в реченні, а й може бути представлена іншим порядком при наведенні дат, наприклад, для англійської мови прийнято наводити дату у порядку: місяць, число, рік, проте для китайської мови характерний порядок: рік, місяць, число тощо;
 - граматичні заміни, що застосовуються при необхідності збереження граматичних норм мови перекладу;
 - лексичні заміни, застосовуються при необхідності збереження лексичних норм мови перекладу;
- **прагматичної адаптації тексту**, у межах якої відбувається відтворення відмінних або й цілком нових для китайської лінгвокультури феноменів, які є характерними для англійської лінгвокультури. Основними операціями при використанні тактики прагматичної адаптації тексту є наступні:
 - опущення є необхідною трансформацією, якщо в мові перекладу лексична одиниця є зайвою;

- додавання застосовується при необхідності відтворення в мові перекладу відсутньої лексичної одиниці в мові оригіналу;
- конкретизація – трансформація, що застосовується при наявності в мові перекладу більш точного відповідника, або відповідника з більш вузьким ніж у вихідній мові значенням;
- генералізація має місце при необхідності застосування відповідника із ширшим семантичним наповненням ніж в мові перекладу;
- **відтворення стилістичних характеристик тексту**, тобто відтворення або модифікація стилістичного забарвлення англомовного тексту відповідно до норм китайської мови.
 - **стилістичної адаптації тексту**, у ході якої доволі часто стилістичні прийоми можуть опускатися, тобто при перекладі використовується прийом опущення;
- **відтворення формально-структурних характеристик тексту**, що зумовлено функціональним стилем та метою міжнародних юридичних документів;
- **одомашнення та очуження вихідного тексту**, що дозволяє з одного боку максимально точно передати зміст вихідного тексту, а з іншого боку адаптувати його для правильного сприйняття та тлумачення змісту тексту перекладу;

З означених вище тактик, що реалізують обрану стратегію у КСП-1 відсутня тактика відтворення індивідуального стилю автора при письмовому перекладі. Міжнародні угоди ЮНЕСКО укладаються як результат конференцій, домовленостей декількох сторін, тому тут не може бути впливу індивідуального стилю автора, окрім того матеріал дослідження відноситься

до офіційно-ділового функціонального стилю, у межах якого проявлення індивідуального стилю автора також значно обмежене.

Кожний етап процесу перекладу передбачає «вибір оригіналу та стратегії перекладу», а у ході самого процесу перекладу відчутний «вплив різних культурних цінностей, що існують у цільовій культурі». Дотримання таких цінностей або нехтування ними призводить до стратегій **одомашнення** або **очуження** вихідного тексту. Очуження при перекладі на китайську мову призвело й досі продовжує виконувати «функцію оновлення мови та збагачення культури» [Подміногін В. 2010: 98–101]. Введення означеної стратегії перекладу сприяло «пізнанню інших культур», при цьому мова перекладу розвивалась за рахунок введення нових понять, опису понять вихідної мови тощо. Деякі вчені сприймають стратегію очуження як інструмент для пошуку «чистої мови», тобто відмови від «всього зайвого та проникнення до суті інтенцій автора першотвору» [там само]. Використання стратегії очуження призвело до появи значної кількості запозичень. Стратегія одомашнення, з іншого боку, має за мету «створити такий транслят, який би чітко дотримувався норм мови перекладу» та не мав би відмінностей від культурної традиції мови перекладу [там само].

До стратегій одомашнення та очуження видаються близькими поняття синтетичного та аналітичного перекладу, де у першому випадку завданням є «примусити читача забути, що перед ним переклад», а у другому випадку – «не дати читачеві забути, що перед ним переклад з іноземної мови» [Селіванова О. О. 2010: 541].

Процес відтворення документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є складним та потребує великої уваги та високої професійності перекладача. Виділені вище стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, а також всі тактики та операції, що її реалізують сприяють досягненню комунікативної мети вихідного документа, що сприяють отриманню текстів, «які призначені

для повноправної заміни початкового іншомовного тексту» [Оніщенко Ю. О. 2014: 11].

2.4. Аналіз лексичних особливостей в текстах міжнародних договорів із захисту прав на освіту

Однією з основних частин дослідження є аналіз лексичних одиниць, вони є «центральною рівнем системи мови» [Семенова М. Ю. 2009: 49]. Різномісний аналіз слова сприяв виникненню великої кількості його означень, проте, у перекладі, слово – це «основна одиниця мови, що містить традиційно закріплені набір інформації і служить для формування думки і передачі повідомлень у складі речення» [там само: 49].

Оскільки документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту відносяться до офіційно-ділового стилю, лексика, що зустрічається в означених документах, не є поширеною у буденному застосуванні. Така лексика, що має будь-які обмеження у застосуванні, називається **спеціальною** [там само 2009: 59].

Прийнято вважати, що при перекладі спеціальної лексики, яка частіше за все представлена термінологією, майже не виникає труднощів завдяки таким властивостям терміну як однозначність, відсутність емоційно-оцінного забарвлення, відсутність синонімів. Та єдиною складністю вбачається незнання перекладачем сфери використання терміну, яку можна вирішити за рахунок «консультації зі спеціалістом, знайомством з професійною літературою, використанням фонових знань [там само: 59]. Проте Китай довгий час розвивався ізольовано та велика частина термінів або була запозичена, або їх значення надавалося вже існуючим лексемам в китайській мові, що призвело до більшої полісемії в царині термінології в китайській мові у порівнянні з англійською.

Мета та функції кожного з типів інформації, а також лінгвокультурні традиції кожної мови зумовлюють особливості побудови та лексичного

складу повідомлень, як у письмовій так й в усній формі. Не є винятком й тексти юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. У зв'язку з цим пропонуємо детальніше розглянути особливості застосування термінології в зазначених документах за критерієм сфери використання, класифікація якого була запропонована у першому розділі дослідження.

При перекладі для збереження значення вихідної інформації слід передавати не термін, а поняття, яке він позначає. Отже, процес перекладу буде починатися з пошуку значення терміна та його еквіваленту в мові перекладу.

Тенденція до глобалізації сприяє також «інтернаціоналізації знань і відповідно збільшенню кількості інтернаціоналізмів», якими можуть слугувати не тільки транскодування, а й кальки, як от *UNESCO – 教科文组织*. Переклад є не тільки засобом обміну інформації, а й «сприяє однаковому структуруванню знань у різних мовах» [Чередниченко О. І. 2007: 166-167].

Загальноживані терміни зустрічаються у всіх сферах діяльності людини від інженерії до буденного життя. Однак, відмінність культур та правил дотримання офіційного стилю англомовних країн та Китаю дуже відрізняється, тому часто загальнозначущі для англійської мови терміни можуть мати юридичні терміни-відповідники у китайській мові, наприклад, *plan – 行动规划*. Вивчення юридичних термінів показало, що ці терміни мають свої еквіваленти у перекладі, проте зустрічаються й винятки, наприклад англомовний термін «*officer*» перекладається китайським архаїзмом «*总务*» з метою наголошення важливості цієї посади та вираження поваги. До інших вузькогалузевих термінів слід віднести в першу чергу терміни сфери освіти, наприклад, *learning environment – 学习环境*, *education at the secondary level – 中等教育* тощо.

Резолюції ЮНЕСКО, в яких викладені рішення щодо проблем освіти, зустрічаються значно частіше ніж декларації та конвенції. В англомовних резолюціях найчастотнішими є терміни сфери освіти, які складають 33%,

серед переліку яких зустрічаються *higher-education system, vocational education* тощо, рідшими за частотністю вживання є загальноновживані терміни – 32,5% (*medium-term strategy, decentralization*), значно рідше зустрічаються юридичні терміни – 15%, наприклад, *framework for action, empowerment of women*, спеціальні терміни – 13%, наприклад *UNESCO Institute for Education, International Bureau of Education*, та найрідшими є терміни різних галузей діяльності, що складають всього 6,5% та які представлені сферами: фізики – *catalyst*, економіки – *financial allocation, budget* тощо. Однак, частотність зазначених типів термінів не співпадає із частотністю в китайській мові, де найбільш частотними є загальноновживані терміни (38,9%) на кшталт *建设性意见, 报告* тощо, за ними йдуть терміни сфери освіти (32,6%), прикладами яких є *教育信息, 成人教育*, спеціальні терміни (13%), як от *国际教育会议, 国际教育局*, юридичні терміни (12,4%), наприклад, *行动纲领, 国际组织* та наостанок – терміни різних галузей діяльності (3,1%) що представлені термінами економічної (*预算*), медичної сфер (*滥用麻醉品*) тощо. Для унаочнення пропонуємо розглянути наступну таблицю та діаграму:

Таблиця 2.1.

Таблиця розподілу частотності вживання термінів в резолюціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

Тип терміну		Англійська мова	Китайська мова
Загальноновживані терміни		32,5%	38,9%
Юридичні терміни		15,0%	12,4%
Інші вузькогалузеві терміни	терміни сфери освіти	33,0%	32,6%
	терміни різних галузей діяльності	6,5%	3,1%
	спеціальні терміни	13,0%	13,0%

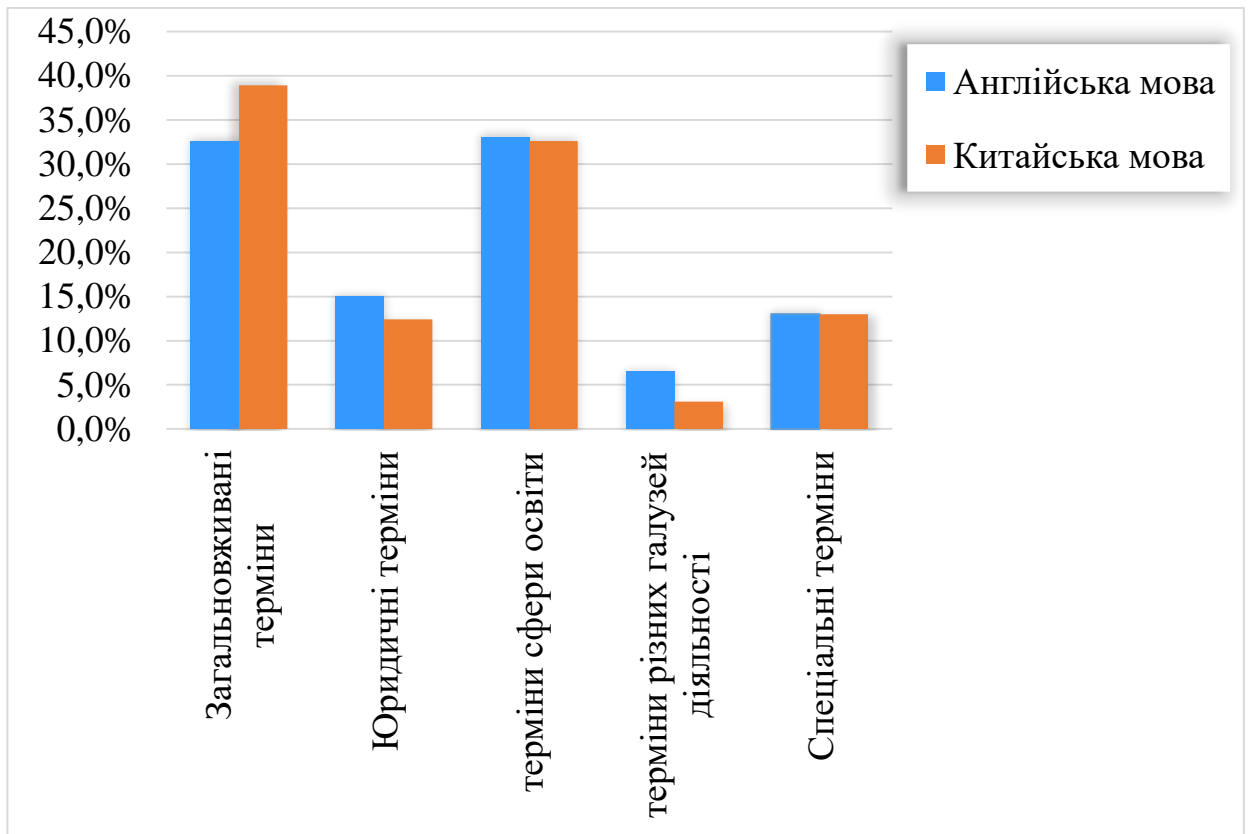


Рис. 2.1. Унаочнення кількісного розподілу вживання термінів в резолюціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

Превалювання в китайській мові загальноживаних термінів пояснюється слаборозвиненою термінологічною системою, що є результатом прагнення до прийняття, як вже раніше зазначалось, народної мови, метою якої є об'єднання всіх національних меншин, за рахунок введення єдиної для них як усної так і письмової мови. Іншим поясненням є тяжіння китайської мови до збереження власних лексичних одиниць, тобто при введенні нових понять в китайській мові з часів веньяня було прийнято надавати існуючим лексемам нового значення, а не запозичувати іноземне слово, що сприяє збереженню власної лінгвокультури. Таким чином, частина юридичних термінів, термінів сфери освіти та різних галузей діяльності

компенсується в китайській мові загальноновживаними термінами. Однак, ця особливість не стосується спеціальних термінів, оскільки в нашому дослідженні вони представлені, зокрема, власними назвами.

Набір термінів в деклараціях має свої особливості. Так, в англійській мові терміни сфери освіти все ще є найчастотнішими, однак їх кількість збільшена до 35% (наприклад, *compulsory education*), як й збільшена кількість юридичних термінів, що досягла 16,8% (що можна проілюструвати такими прикладами: *government, human right*), а також збільшення частотності торкнулося й термінів різних галузей діяльності, їх частотність склала 7,3%, вони представлені наступними зразками: *children with special needs, nutrition and hygiene, psycho-social development*. Зменшена кількість загальноновживаних (31,9%) – *equity, poverty* тощо, та спеціальних термінів (9%), як от *World Education Forum, EFA* тощо. Схожа тенденція спостережується й серед китайськомовних термінів, які розглядаються за принципом сфери застосування. Отже, в китайській мові загальноновживані терміни (наприклад, 概念) все ще є найчастотнішими, однак, їх кількість нижча у порівнянні з частотністю застосування таких у резолюціях та складає 36,4%. Так само, як і в англомовних деклараціях в китайськомовних збільшилася кількість юридичних термінів (наприклад, 人权), а також термінів сфери освіти (як от 义务初等教育) та інших галузей (що ілюструють наступні терміни: 有特殊需要的孩子, 卫生, 心理 社会的发展) та зменшена кількість спеціальних термінів до 9%, наприклад, 世界全民教育宣言.

Таблиця 2.2.

Таблиця розподілу частотності вживання термінів в деклараціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

Тип терміну	Англійська мова	Китайська мова
Загальноновживані терміни	31,9%	36,4%

Юридичні терміни		16,8%	15,1%
Інші вузькогалузеві терміни	терміни сфери освіти	35,0%	34,3%
	терміни різних галузей діяльності	7,3%	5,2%
	спеціальні терміни	9,0%	9,0%

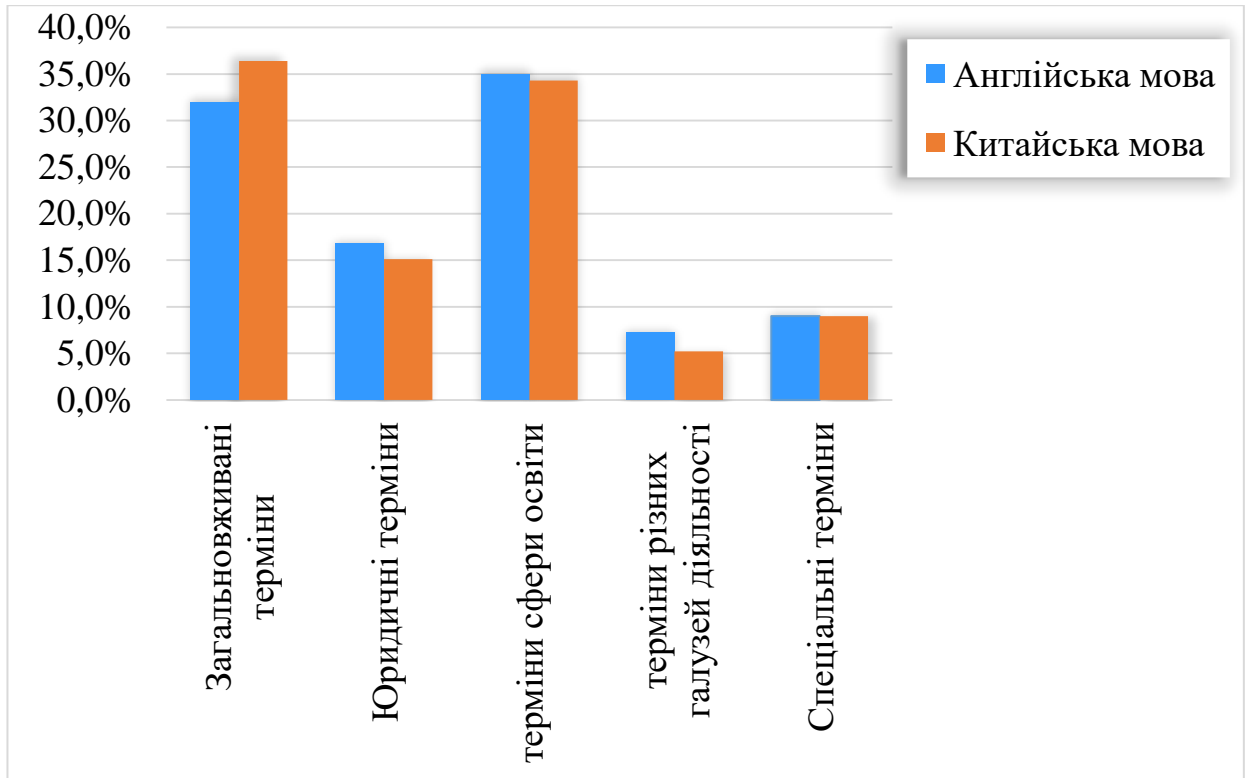


Рис. 2.2. Унаочнення кількісного розподілу вживання термінів в деклараціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

Декларації, як правило, призначені для подальшої роботи правовстановлюючих та праворегулюючих установ, чим пояснюється збільшення юридичних термінів, а також термінів сфери освіти та різних галузей діяльності. Останні у більшості випадків представлені термінами економіки. Такі зміни термінологічного складу у порівнянні з резолюціями,

які розглянуті нижче, сприяють збільшенню значущості декларацій в юридичній сфері.

В конвенціях, на відміну від двох вищерозглянутих типів документів, найчастіше зустрічаються терміни сфери освіти, що складають 36,3% для англомовних та 35,1% для китайськомовних документів. Наступними за частотністю є загальноживані терміни, наприклад, які в англійській мові складають 29,6% та 34,3% в китайській. Кількість юридичних термінів також зросла у порівнянні з резолюціями та деклараціями. Їх кількість в англомовних конвенціях склала 27%, а в китайськомовних – 26,1%. Кількість англомовних термінів різних галузей значно зменшилася та складає 5,9%, проте в китайській мові, в конвенціях такі терміни зустрічаються дещо частіше, ніж у резолюціях, та складають 3,3%. Спеціальні терміни в конвенціях обох мов представлені найрідше та складають 1,2%.

Таблиця 2.3.

Таблиця розподілу частотності вживання термінів в конвенціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

Тип терміну		Англійська мова	Китайська мова
Загальноживані терміни		31,9%	36,4%
Юридичні терміни		16,8%	15,1%
Інші вузькогалузеві терміни	терміни сфери освіти	35,0%	34,3%
	терміни різних галузей діяльності	7,3%	5,2%
	спеціальні терміни	9,0%	9,0%

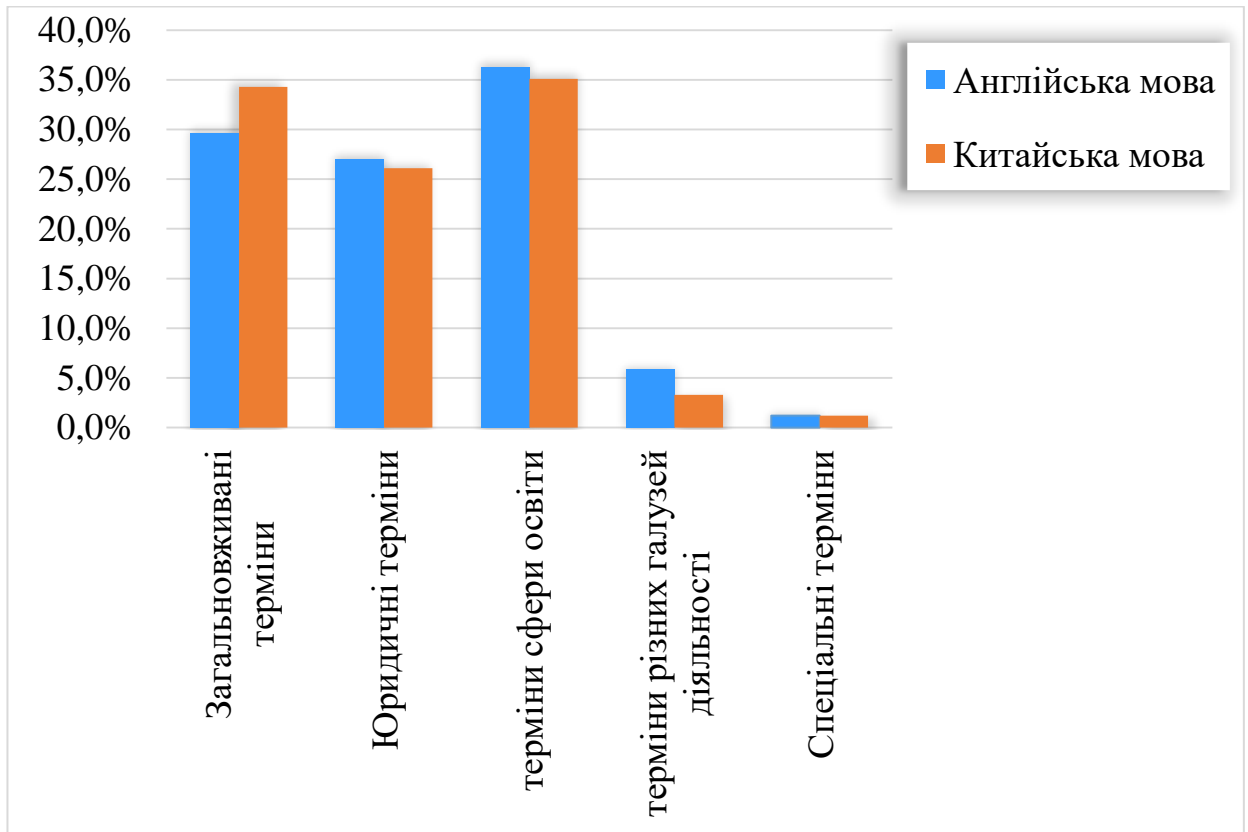


Рис. 2.3. Унаочнення кількісного розподілу вживання термінів в конвенціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за критерієм сфери застосування

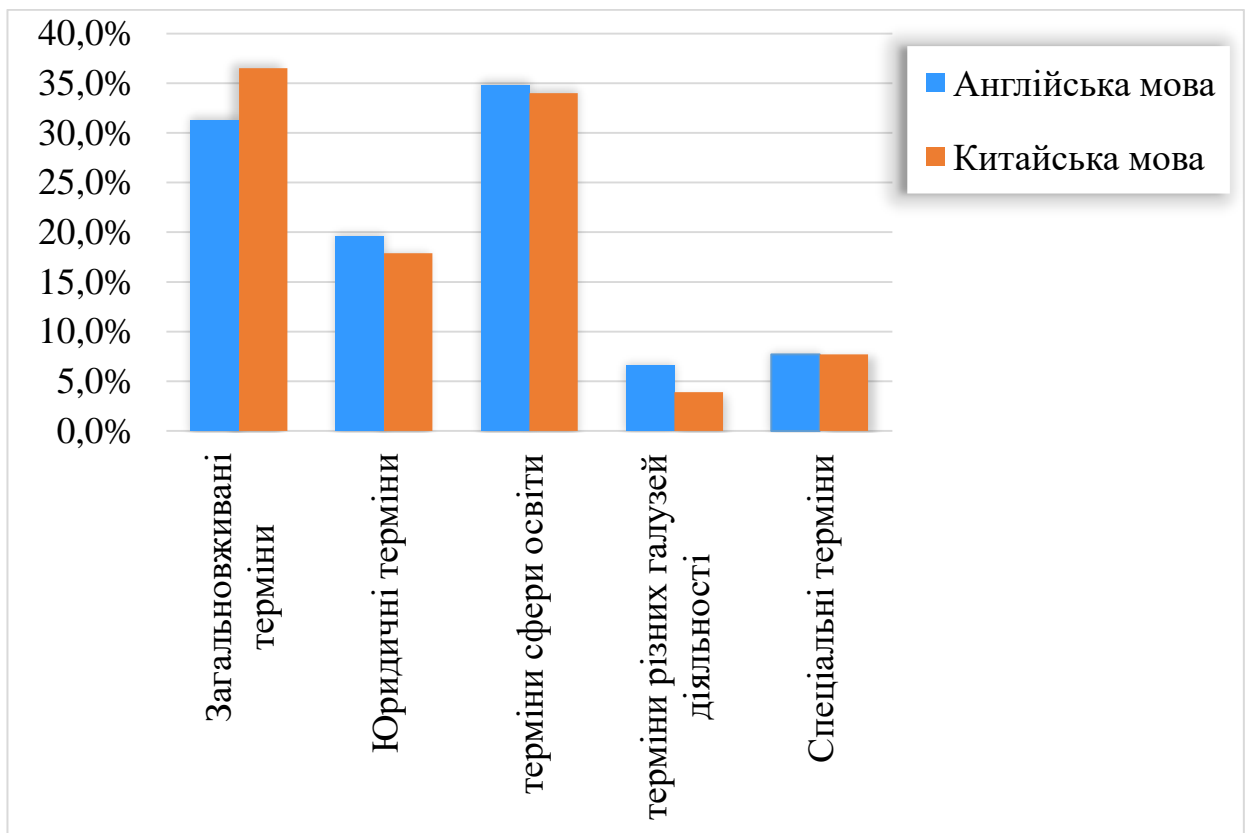
У конвенціях спостерігається продовження тенденції до збільшення частотності використання юридичних термінів та термінів сфери освіти по відношенню до резолюцій та декларацій. На відміну від інших типів досліджуваних документів, конвенції є обов'язковими до виконання державами-членами ЮНЕСКО, а така частотність юридичних термінів надає найбільшій юридичній вагомості конвенціям.

Виявлення загальної тенденції частотності застосування термінів в юридичних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є необхідним задля виокремлення лексичних особливостей досліджуваних документів серед інших типів документів офіційно-ділового стилю.

Таблиця 2.4.

**Таблиця розподілу частотності вживання термінів в конвенціях,
резолуціях та деклараціях ЮНЕСКО із захисту прав на освіту за
критерієм сфери застосування**

Тип терміну		Англійська мова	Китайська мова
Загальноновживані терміни		31,3%	36,5%
Юридичні терміни		19,6%	17,9%
Інші вузькогалузеві терміни	терміни сфери освіти	34,8%	34,0%
	терміни різних галузей діяльності	6,6%	3,9%
	спеціальні терміни	7,7%	7,7%



**Рис. 2.4. Унаочнення кількісного розподілу вживання термінів в
конвенціях, резолюціях та деклараціях ЮНЕСКО із захисту прав на
освіту за критерієм сфери застосування**

З наведених унаочнених таблиці та графіку бачимо, що найбільш частотними для англомовних документів є терміни сфери освіти, що склали 34,8%, проте для китайської мови – це загальноповжиті – 36,5%, що пояснюється лінгвокультурними особливостями китайської мови, тобто тенденції до поповнення понятійного апарату за рахунок існуючих в мові лексем. Однак, кількість термінів сфери освіти не є значно меншою в юридичних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, їх кількість складає 34%, що всього на 0,8% менше ніж в англомовних, що свідчить про розвинену термінологічну систему сфери освіти в Китаї. Кількість юридичних термінів вказує на ступень юридичної значущості документа. Терміни різних галузей знань представлені лексичними одиницями, що належать до сфер: медицини, економіки, фізики, психології тощо, а різниця їх кількості в англомовних та китайськомовних документах свідчить про прагнення китайського народу до збереження інтегральності власного лексикону, що приводить до збільшення частотності випадків полісемії. Спеціальні терміни в китайській мові, як правило, є результатом перекладу таких англомовних лексичних одиниць через їх відсутність у китайській юридичній терміносистемі та\чи відсутності відповідного поняття в культурі взагалі.

Певний набір різних типів термінів та превалювання тих чи інших термінів в текстах вихідних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту спростовує або ускладнює процес їх відтворення мовою перекладу. Так, наприклад, частотне вживання спеціальних термінів в текстах резолюцій ускладнює їх як на лексичному так і синтаксичному рівнях, що значно ускладнює процес перекладу, особливо варто брати до уваги той факт, що відповідники таких термінів майже відсутні в мові перекладу. Особливості відтворення англомовних термінів та деяких граматичних особливостей розглянуто у наступному розділі.

Висновки до розділу 2

Поняття перекладу розглядається у двох напрямках: як результат перекладацької діяльності та як сама діяльність перекладача, що спрямована на інтерпретацію оригінального тексту та відтворення його іноземною мовою. Для досягнення мети перекладу необхідною умовою є дотримання еквівалентності та адекватності тексту перекладу.

Для проведення дослідження обрано модель двомовної комунікації В. В. Сдобнікова, що була створена в межах перекладознавства та яка виділяє комунікативні ситуації у двох різних культурах (Кт1, Кт2), де автор (К1) повідомлення (ТО) в одній комунікативній ситуації (КС1) створює текст для отримувача (К2) з метою досягнення певного комунікативного ефекту (КЕ1), у разі другої комунікативної ситуації (КС2), перекладач (П) має відтворити вихідний текст як текст перекладу (ТП), що також матиме певний комунікативний ефект (КЕ2) на того, хто його сприймає (К3). У разі з перекладом юридичних документів досліджуваної сфери, перекладач має створити текст, комунікативний ефект якого буде максимально наближений до комунікативного ефекту першої комунікативної ситуації. При створенні кінцевого повідомлення перекладачем мають враховуватися лінгвокультурні особливості як носія мови К1, так і носія мови К3, що й забезпечить максимальну близькість КЕ1 та КЕ2 та, відповідно, адекватність перекладу. Одним з напрямів, що сприяє дослідженню вихідного повідомлення та умов його еквівалентного та адекватного перекладу є герменевтика та лінгвокультурологія.

Під час дослідження проблеми тлумачення юридичних текстів враховується той факт, що міжкультурна комунікація є проявом специфічної перекладацької картини світу, яка визначається як сукупність національно-специфічних віддзеркалень окремих фрагментів у певній мові. Перекладацька картина світу сприяє, з одного боку, збереженню

національних мовних особливостей, з іншого – збереженню та відтворенню вихідного смислу тексту. Отже, унаслідок перекладу англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою отримуємо два відмінні тексти з ідентичним інформаційним наповненням, які належать до різних лінгвокультур. Під час комунікативного процесу виникає необхідність врахування не лише суто мовленнєвих аспектів, а й екстралінгвістичних, як от інтенція адресанта, декодування інформації перекладачем, умови сприйняття та розуміння вихідного тексту адресатом тощо.

Досягнення вдалого міжкультурного комунікативного акту передбачає також влучний вибір перекладацьких **стратегій** (під якими розуміємо загальну програму дій перекладача), **тактик** (що витлумачуються як сукупність засобів та прийомів, які використовуються для досягнення поставленої мети) та **операцій** (тобто засобів подолання труднощів у діяльності перекладача, що виникли під час перекладу). Виявлено, що відтворення англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту здійснено в межах **стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу**, оскільки означена стратегія передбачає якомога повніше збереження перекладачем закладеної автором у тексті оригіналу інформації. У процесі відтворення текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту застосовано: **тактику виділення та передачі основної когнітивної інформації**, що передбачає приділення уваги перекладу термінів як лексем, що забезпечують точність змісту юридичного документа, а також **тактику збереження жанрової належності тексту**, які реалізуються внаслідок використання таких операцій: еквівалентний переклад, транскодування, експлікація, калькування, перестановка, конверсія та лексична заміна; **тактику прагматичної адаптації тексту**, у межах якої відбувається відтворення відмінних або й цілком нових для китайської мови за національно-культурною специфікою феноменів англійської мови, що було

здійснено завдяки таким операціям: опущення, модуляція, генералізація, антонімічний переклад; **тактику відтворення стилістичних характеристик тексту**, тобто адаптації стилістичного забарвлення англomовного тексту відповідно до норм китайської мови, що реалізується за допомогою використання міжмовних і перекладацьких відповідностей; **тактику відтворення формально-структурних характеристик тексту**, яка є необхідною для збереження характеристик та вимог юридичних документів; **тактику одомашнення та очуження вихідного тексту**, яка сприяє максимально точному відтворенню змісту тексту оригіналу з попередньою адаптацією, що допомагає правильно витлумачити змісту тексту перекладу.

Вивчення лексичних особливостей досліджуваного матеріалу показало, що частотність англomовних термінів за сферою вживання для декларацій становить: 35 % термінів сфери освіти, 31,9 % – загальноновживаних, 16,8 % – юридичних, 9 % – спеціальних та 7,3 % термінів в різних галузях діяльності, переважно медицини та економіки; для конвенцій: 36,3 %, 29,6 %, 27 %, 1,2 %, 5,9 % відповідно; для резолюцій: 33 %, 32,5 %, 15 %, 13 % та 6,5 % відповідно. Лексичний склад кожного з типів досліджуваних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту відрізняється залежно від його мети, однак у всіх документах превалює вживання термінів сфери освіти, а на другому і третьому місці за частотністю маємо загальноновживані та юридичні терміни відповідно.

Відмінною ознакою резолюцій є вища частотність спеціальних термінів та структура паралельних конструкцій, яка є більш простою на відміну від декларацій та конвенцій, де паралельні конструкції використовуються тільки в преамбулі та іноді в додатках, а також у глосарії конвенцій, оскільки структура речень у глосарії декларацій є повною.

Найбільш наближена кількість юридичних термінів до загальноновживаних у текстах конвенцій, внаслідок чого зростає юридична вагомість документа. Кількість спеціальних термінів найбільша в текстах

резолуцій, оскільки є необхідність обґрунтування того чи іншого рішення. Їх наявність ускладнює процес перекладу декларацій, через те, що юридична система Китаю та англomовних країн значно відрізняється, виникає необхідність введення до китайського юридичного лексикону нових термінів, про що свідчить дослідження текстів перекладів щодо частотності означених типів термінів. Значна більшість припадає на загальноживані терміни, що пояснюється тенденцією до спрощення китайської юридичної мови для сприйняття народом, однак юристи та перекладачі не відмовляються від використання архаїчних елементів мови, що ускладнює юридичний текст для сприйняття.

Основні результати цього розділу відображено у 4 розвідках [Стойнова Т. В., 2017 (2); 2019 (2)]

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ ЮНЕСКО ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ

У даному розділі описано способи відтворення термінологічних одиниць за структурою, за сферою вживання, а також граматичних конструкцій з урахуванням лінгвокультурних особливостей обох мов.

3.1. Особливості відтворення англомовних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою

Процес перекладу термінологічних одиниць передбачає використання таких перекладацьких операцій як еквівалентний переклад або інші перекладацькі трансформації у разі необхідності. Так, у ході дослідження еквівалентний переклад зустрічається у 48% випадків від 100% досліджуваних одиниць, наприклад:

Таблиця 3.1.

Приклади еквівалентного перекладу термінологічних одиниць документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Операція	Тип терміну		Англійська мова	Китайська мова
Еквівалентний переклад	Однокомпонентний	простий	<i>science</i>	科学
			<i>form</i>	形式
	похідний		<i>education</i>	教育
			<i>development</i>	发展
			<i>commission</i>	委员会
	складний		<i>Medium-Term</i>	中期

Термін-словосполучення	ДВО- КОМПОНЕНТНИЙ	<i>plenary meeting</i>	全会
		<i>International Conference</i>	国际会议
		<i>preventive education</i>	预防教育
	багато- КОМПОНЕНТНИЙ	<i>education at the secondary level</i>	中等教育
		<i>Council of the Bureau</i>	理事会
		<i>distance learning system</i>	远距离的学习制度

З наведеної таблиці бачимо, що основна частина еквівалентного перекладу приходить на односкладні англомовні слова, китайськомовні відповідники яких не завжди односкладні. Так похідна англомовна лексема *commission* перекладається двокомпонентною лексемою 委员会. До першої частини лексеми входять 2 ієрогліфи – 委员, що позначає «член комітету (комісії, колеги тощо)», а до другої частини – ієрогліф 会, що має на увазі «товариство (комісію, комітет)». Для китайської мови є звичним поєднання декількох ієрогліфів, що уточнюють або доповнюють значення один одного. Так англомовне слово *development* має еквівалент 发展, частини якого доповнюють значення одне одного – *випускати* та *розгортуватися, поширюватися*.

Зустрічаються також випадки, коли складне англійське слово перекладається двоскладним китайським словом. Так, з вищенаведеної таблиці можна навести приклад *Medium-Term*, який перекладається як 中期. Однак, якщо розібрати це слово по ієрогліфам, можна виявити, що вони є свого роду «калькою» англомовного слова, тобто ієрогліф 中 означає «середина, щось що є центральним, або що знаходиться у середині», а другий ієрогліф 期 – «строк, відрізок часу, період». Так, з часом, ці ієрогліфи у поєднанні стали одним словом, що має еквівалент у англійській мові. Подібне явище спостерігаємо й при перекладі двокомпонентного

англомовного терміна *plenary meeting*, яке також перекладається однокомпонентним китайськомовним словом 全会, де перший ієрогліф 全 означає – «повний, цілий, всебічний», а друга частина 会 – «комісія, комітет, збиратися, домовлятися». Таким чином, останній ієрогліф передає основне смислове навантаження, проте без першої частини не є повним, у поєднанні ці два ієрогліфи не тільки утворюють однокомпонентне слово, а й сприяють уникненню багатозначності при перекладі.

Частіше за все двокомпонентні терміни перекладаються двокомпонентними термінами, прикладом чого є словосполучення *International Conference*, який також перекладається двокомпонентним словосполученням та еквівалентом 国际会议. Однак, якщо окремо розглянути складові кожного слова окремо отримаємо таке поєднання значень ієрогліфів як *країна, державний та межа, між...* для слова 国际, а також *комісія, комітет, збиратися, домовлятися та дискусія, домовлятися* для слова 会议. Англійські багатокомпонентні термінологічні одиниці, у більшості випадків, перекладаються двокомпонентними еквівалентами. Однак, у 5% випадків багатокомпонентні терміни мають три та більше компоненти, як у прикладі з терміном *distance learning system* та його відповідником – 远距离的学习制度, складовими частинами якого є складне слово 远距离, де 远 позначає *далекий, віддалений*, 距离 – *проміжок, дистанція* (тут другий ієрогліф сам по собі вже має значення *дистанція*, однак, у даному випадку він все ж поєднується із значенням *віддалятися*), за допомогою частки 的 вводиться означення, що характеризує якість наступного слова, слово 学习 значить *вчитися, навчатися* та 制度, яке власне позначає *систему*.

Таблиця 3.2.

**Приклади використання калькування при перекладі термінологічних
одиниць документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту**

Операція	Тип терміну		Англійська мова	Китайська мова
Калькування	Однокомпонентний	похідний	<i>learner</i>	学习者
			<i>post-conflict</i>	冲突后
	Термін-словосполучення	двокомпонентний	<i>Transdisciplinary Project</i>	跨学科项目
			<i>Preliminary Synthesis</i>	初步综合
			<i>nongovernmental organizations</i>	非政府组织
		багатокомпонентний	<i>non-formal basic education</i>	非正规基础教育
			<i>diversified learning system</i>	多样化的学习制度
			<i>research, training and information exchange programme</i>	研究、培训和信息交流计划

З наведеної таблиці бачимо, що випадки використання кальки при відтворенні однокомпонентних термінів значно рідше за відтворення термінів-словосполучень. Розглянемо переклад англійського слова *learner*, яке передається калькою 学习者, а саме, англійський корінь *learn* передається двоскладним китайськомовним еквівалентом 学习, а суфікс *-er* відтворений за рахунок китайського суфікса 者. Суфікс англійського слова позначає професію, або діяльність об'єкта, а китайський суфікс можна перекласти як *той, що робить*, тобто при перекладі суфікс мови перекладу

передає значення суфікса вихідної мови. Наступний приклад перекладу однокомпонентного похідного терміна супроводжується перестановкою, а саме префікс англomовного слова *post-conflict* передається суфіксом 后 у китайському відповіднику 冲突后, а корінь *conflict* передається еквівалентом 冲突 (конфлікт).

Основна частина термінів-словосполучень передається калькуванням, в особливості це стосується двокомпонентних термінів, одна частина яких є складним словом, наприклад, *Transdisciplinary Project* – 跨学科项目, де 跨 має значення «виходити за межі», 学科 – «наука, дисципліна», 项目 в свою чергу позначає «проект». Аналогічним чином передається англійський термін *nongovernmental organizations* на китайську мову – 非政府组织. У даному прикладі англійський префікс *non-* відтворюється в китайській мові лексемою з таким же значенням заперечення – 非, корінь першого компонента терміна – *governmental* передається у китайській мові словом 政府, урядовий (政府), однак множина другого компоненту англomовного двокомпонентного терміна *organizations* не передається ніякою граматичною структурою у китайській мові, а лише може бути виявлена з контексту. Таким чином отримуємо китайськомовний багатоконпонентний відповідник англomовного двокомпонентного терміна.

При використанні такої трансформації як калькування при перекладі з англійської мови китайською у більшості випадків відтворення похідних та складнопохідних англomовних термінів (83% від загальної кількості) значення префіксів та суфіксів відтворюється окремим словом в китайській мові, що пояснюється рідким вживанням афіксів та їх малою чисельністю.

Цікавим до розгляду видається приклад відтворення англomовного багатоконпонентного терміна *diversified learning system*, який у перекладі має калькований відповідник 多样化的学习制度. Переклад першого компоненту китайською мовою супроводжується появою суфікса –化, який «додається до

іменника чи прикметника для формування дієслова, яке виражає зміну в природі чи стані» [现代汉语词典 2005: 587], так, *多样*, яке позначає багатоманітність, різноманіття у поєднанні з суфіксом –化 дає значення диверсифікація, урізноманітнити, ускладнити тощо; далі *learning* передано еквівалентом 学习, а *system* – 制度.

Наведені приклади свідчать про те, що у випадку відсутності міжмовного еквівалента найбільш розповсюдженою трансформацією є калькування. Як відомо, навіть при запозиченні іншомовних слів було прийнято надавати існуючим словам нове значення, що призводило до багатозначності китайських слів, проте сприяло максимальному збереженню власного словникового складу. Так, при відсутності можливості надати власній лексемі нового значення іншим варіантом є утворення нового слова засобами рідної мови, тобто, у нашому випадку, китайської.

Серед інших трансформацій, що зустрічаються при відтворенні англійських текстів юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, зустрічаються й інші трансформації, які для наочності наведені у таблиці нижче:

Таблиця 3.3.

**Приклади використання трансформацій при перекладі
термінологічних одиниць документів ЮНЕСКО із захисту прав на
освіту**

Тип терміну		Трансформація	Англійська мова	Китайська мова
Одно- компонентний	похідний	генералізація	<i>curricula</i>	大纲
		модуляція	<i>diversification</i>	系统多样化
		експлікація	<i>catalyst</i>	发挥促进作用
	складний	лексична заміна	<i>biennium</i>	双年期

Термін-словосполучення	дво- КОМПОНЕНТ -ний	генералізація	<i>General Conference</i>	大会
			<i>Major Programme</i>	大计划
			<i>Key modality</i>	主要形式
		граматична заміна	<i>Programme of action</i>	行动计划
			<i>level of education</i>	级别之教育
			<i>open learning</i>	开放性的学习
		експлікація	<i>disadvantaged youth</i>	处境不利的青年
			<i>marginalized youth</i>	处于社会边缘的青年
		лексична заміна	<i>Intersectoral (Chairs) programme</i>	教席计划
	<i>national capacities</i>		各国的能力	
	багато- КОМПОНЕНТ ний	граматична заміна	<i>With respective differences taken in to consideration</i>	考虑到各自的差异
		модуляція	<i>Educational planning and administration</i>	教育规划和教育行政管理
		лексична заміна	<i>pre-service and in-service levels</i>	任职前和在职期间

		<i>children and adults with disabilities</i>	残疾儿童与成人
	транскрибування	<i>AIDS</i>	艾滋病
	антонімічний переклад	<i>Scientific and technological literacy</i>	科技扫盲

З наведеної вище таблиці бачимо, що окрім еквівалентного перекладу та використання такої трансформації як калькування при відтворенні термінів, що зустрічаються в текстах документів ЮНЕСКО, зустрічається також низка інших трансформацій. Таким чином, серед трансформацій однокомпонентних термінів зустрічається експлікація, або описовий переклад, наприклад, *catalyst* – 发挥促进作用, що дослівно має значення *розвивати / грати стимулюючу роль*. Само слово *каталізатор*, у значенні хімічного терміну китайською мовою має еквівалент *催化剂*, однак ця лексема не має того ж додаткового значення, що в англійській мові, тобто *щось або хтось, хто спричиняє важливі зміни або події* [Longman Exams Dictionary 2009: 216], що й призвело до необхідності описання вихідного значення слова. Експлікація також поширена й при відтворенні двоконпонентних термінів як у прикладі *disadvantaged youth* – 处境不利的青年, де *处境* – *положення, ситуація*, *不利* – *несприятливий*, *青年* – *молодь*, у результаті отримуємо у якості відповідника вираження *несприятлива ситуація для молоді*.

Іншою трансформацією є модуляція, яка зустрічається при перекладі майже у всіх типах термінів, однак не є досить розповсюдженою, наприклад, англійська лексема *diversification* передається китайською мовою як *系统多样化* (*系统* – *система, порядок*, та *多样化* – *диверсифікація*). При відтворенні двоконпонентних термінологічних одиниць ця трансформація також

зустрічається, наприклад, відтворення англомовного терміну *World Summit* – 世界首脑会议, тобто *світові збори лідерів*. Оскільки в китайській мові немає відповідника до слова *Summit* його значення відтворили за рахунок словосполучення 首脑会议, яке й означає *збори лідерів*.

Розповсюдженою трансформацією є генералізація, що зустрічається як при передачі однокомпонентних так і двокомпонентних термінологічних одиниць. При відтворенні терміна *curricula* був використаний у якості відповідника китайський термін з ширшим значенням 大纲, що означає *загальні принципи, загальні положення, загальна програма*. Серед наведених прикладів, з урахуванням прикладів відтворення двокомпонентних термінів, *General Conference* – 大会 та *Major Programme* – 大计划 є закономірність у використанні часто вживаного слова 大 – *великий*, яке у складі означених термінів надає їм загального значення. Якщо у випадку відтворення терміну *Major Programme* тільки перша його частина відтворена за допомогою генералізації, то у прикладі з *General Conference* відтворення всього терміну є генералізацією, що дослівно має значення *великі збори*.

Однією з найчастіше використовуваних трансформацій окрім калькування є лексична заміна, прикладом якої є англомовний термін *biennium*, відтворений китайською мовою як 双年期, незважаючи на те, що еквівалентом англомовного терміну є 两年期. Причиною використання лексичної заміни перекладачем є необхідність підкреслити парність, оскільки ієрогліф 双 має значення *пара*. При відтворенні двокомпонентних термінів пропонуємо розглянути приклад використання лексичної заміни у випадку перекладу терміну *national capacities* багатокомпонентним відповідником 各国的能力. У даному випадку термін *national* відтворений ієрогліфами 各 – *кожний та 国* – *країна*, незважаючи на те, що він має еквівалент 国家(的). Така заміна є примусовою та необхідною для того, щоб підкреслити те, що зазначена інформація стосується не тільки однієї країни,

а кожної країни світу окремо. Відтворення багатокомпонентного англомовного терміну *pre-service and in-service levels* китайською мовою, *任職前和任職期間*, загалом здійснено за рахунок калькування, однак також потребує використання лексичної заміни для точного відтворення значення вихідного терміну. Так, останній компонент *levels* відтворений як *期間*, тобто *строк, проміжок часу*, який призначено передати період до вступу на посаду та строк служби, що дозволить китайськомовним читачам отримати найбільш точну інформацію.

Серед найчастіше вживаних трансформацій після калькування зустрічається інший вид заміни – граматичні заміни, які проявляються не тільки у зміні частини мови слова при перекладі, а й навіть цілої граматичної структури. Такі заміни необхідні як для збереження вихідної інформації, так і для того, щоб адаптувати зміст вихідного тексту для правильного сприйняття його носіями мови перекладу. Прикладом такої трансформації є відтворення словосполучення *Programme of action* – *行动计划*, де іменник *action* передано як *行动* (*діяти, рухатися, акція*), який у мові перекладу виступає як дієслово; при відтворенні терміну *open learning* – *开放性的学习* для збереження похідного значення був доданий ієрогліф *性*, що має значення *тип, природа* та у поєднанні з дієсловом *开放* – *відкривати, звільняти* – надає йому значення *відкритий, вільний*. Використання такої конструкції в текстах документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є доволі розповсюдженим явищем, наприклад, *Global education* – *全球性教育*, *forward-looking strategy* – *前瞻性战略*, *regional dialogue* – *地区性对话* тощо. У випадку з відтворенням терміну *level of education*, відповідником якого є *级别之教育* відбувається заміна позначуваного слова на позначення та позначення на позначуване слово в мові перекладу.

Найрідшим є використання такої трансформації як антонімічний переклад, які супроводжуються й іншими трансформаціями. Яскравим

прикладом використання антонімічного перекладу є приклад *Scientific and technological literacy* – 科技扫盲, у якому китайськомовний варіант значить ліквідація безграмотності в області науки і техніки. Тут також присутнє скорочення, оскільки повною формою цього виразу є 科学技术扫盲, який не був використаний з метою спрощення вихідного тексту.

Окремо пропонуємо розглянути приклади, коли поняття в англійській мові має дві форми, а в китайській мові надається тільки один відповідник. Так, терміни *education at the secondary level* та *secondary education* в англійській мові передають одне й те ж поняття, в китайській мові їх еквівалентним відповідником є 中等教育. Використання того чи іншого англомовного варіанта має стилістичне значення, яке в даних випадках не відтворюється в китайській, як бачимо з наведених нижче уривку:

*... to foster the renewal of **education at the secondary level**, in particular by advancing the renovation of the content and methods of **secondary education** and enhancing the status and training of teachers...*

*... 特别是通过推动**中等教育**内容和方法的改革及提高教师地位和加强教师培训, 促进**中等教育**的革新...*

Важливим є також розглянути приклад відтворення терміну латинського походження *Mutatis Mutandis*, який в китайській мові передається з відтворенням повної графічної форми:

***Mutatis Mutandis** is a Latin phrase meaning “with respective differences taken into consideration”...*

***Mutatis Mutandis** 系拉丁语, 意为“考虑到各自的差异”...*

Проте, далі в тексті документа при використанні англомовного терміна в перекладі у якості відповідника вжито його тлумачення 考虑到各自的差异:

The provisions of paragraphs 1, 2 and 3 of this article shall apply, mutatis mutandis, to the obligations of the Parties under subsequent articles of this Convention.

本条第一、二和三款规定应适用于缔约国在本公约以下各条项下的义务，但应考虑到各自的差异。

Тож, якщо розглядати китайськомовний термін як відповідник терміну *Mutatis Mutandis* у якості трансформації, маємо застосування описового перекладу. Проте, якщо розглядати китайськомовний відповідник, як у першому випадку, у якості відповідника до *with respective differences taken into consideration*, маємо застосування граматичної трансформації, де іменник *consideration* було замінено на дієслово *考虑到*.

Отже, пропонуємо нижче розглянути розподіл операцій та трансформацій серед термінів, що зустрічаються при відтворенні англomовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту.

Таблиця 3.4.

Таблиця процентних співвідношень використання перекладацьких операцій при відтворенні термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту (дослідження загальної вибірки)

Перекладацькі операції		Кількість відсотків
Еквівалентний переклад		48%
Трансформаційні й переклад	Калькування	23%
	Генералізація	2%
	Модуляція	4%
	Експлікація	4,5%
	Антонімічний переклад	0,1%
	Лексична заміна	9%

Граматична заміна	9,4%
-------------------	------

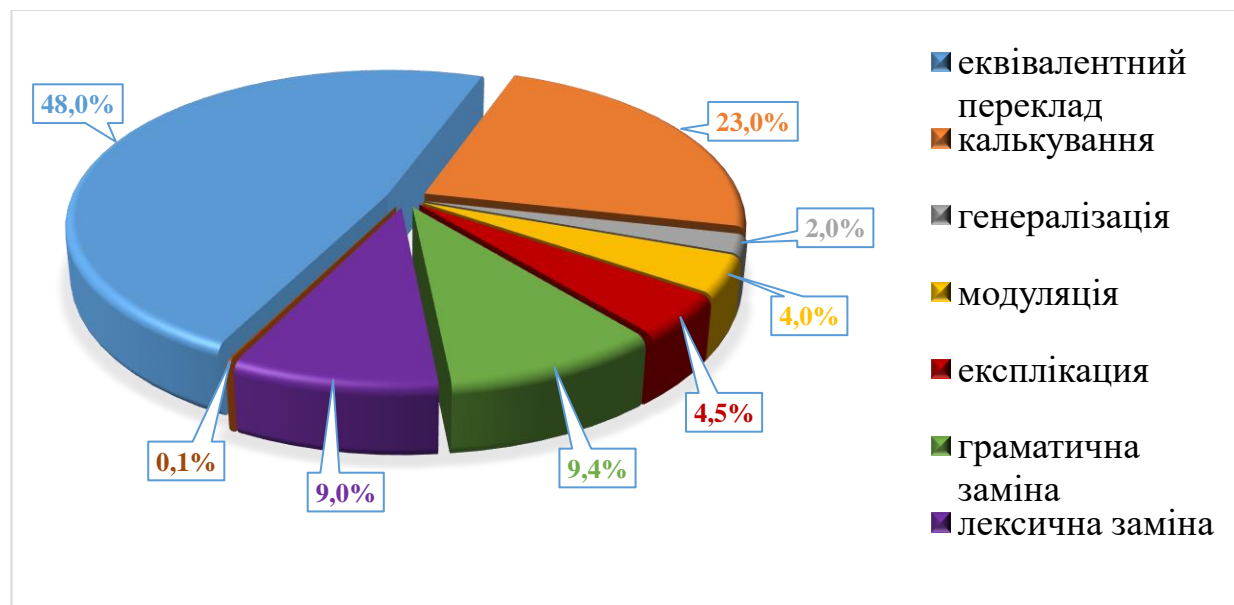


Рис. 3.1. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед загальної вибірки

Як вже згадувалось у першому розділі, однією з основних ознак термінів є однозначність, що пояснює значну кількість еквівалентів, у нашому дослідженні їх кількість склала 48% від загальної вибірки термінів, що зустрічалися в текстах документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. Однак, у зв'язку з абсолютно відмінною юридичною системою, що розвивалася в Китаї ізольовано, спостережується часте використання такої трансформації як калькування, що дозволяє наблизити нововведення як до існуючих норм китайської мови так й до китайської юридичної терміносистеми із максимально можливим збереженням власної лінгвокультури, що підтверджують 23% відтворених із застосуванням означеної трансформації термінів. Іншими трансформаціями, що були зумовлені необхідністю дотримання перекладених відповідників до норм китайської мови є лексичні та граматичні заміни, що мали місце у проведеному дослідженні у кількості 9% та 9,4% відповідно. Такі трансформації як експлікація (4,5%) та модуляція (4%) сприяли уникненню

багатозначності та/чи неточності, тобто були необхідною умовою для забезпечення правильного розуміння носієм мови перекладу (K₂). Дослідження показало, що найрідшими застосованими трансформаціями при відтворенні термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є генералізація, із частотністю використання у 2%, та антонімічний переклад – 0,1%. Використання останніх трансформацій було зумовлене лінгвокультурними особливостями китайської мови та її усталеними узуальними нормами.

З метою докладного дослідження особливостей застосованих тактик та трансформацій було окремо досліджено частотність їх використання при відтворенні однокомпонентних термінів та термінів-словосполучень окремо. Результати досліджень унаочнені нижче.

Таблиця 3.5.

Таблиця процентних співвідношень використання перекладацьких операцій при відтворенні однокомпонентних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Перекладацькі операції		Однокомпонентні терміни			
		прості	похідні	складні	Всього
Еквівалентний переклад		25,2%	47,2%	–	72,4%
Трансформацій-ний переклад	Калькування	–	2,5%	8,1%	10,6%
	Генералізація	–	2,8%	–	2,8%
	Модуляція	–	5,7%	–	5,7%
	Експлікація	–	2,8%	–	2,8%
	Лексична заміна	–	3,1%	2,6%	5,7%

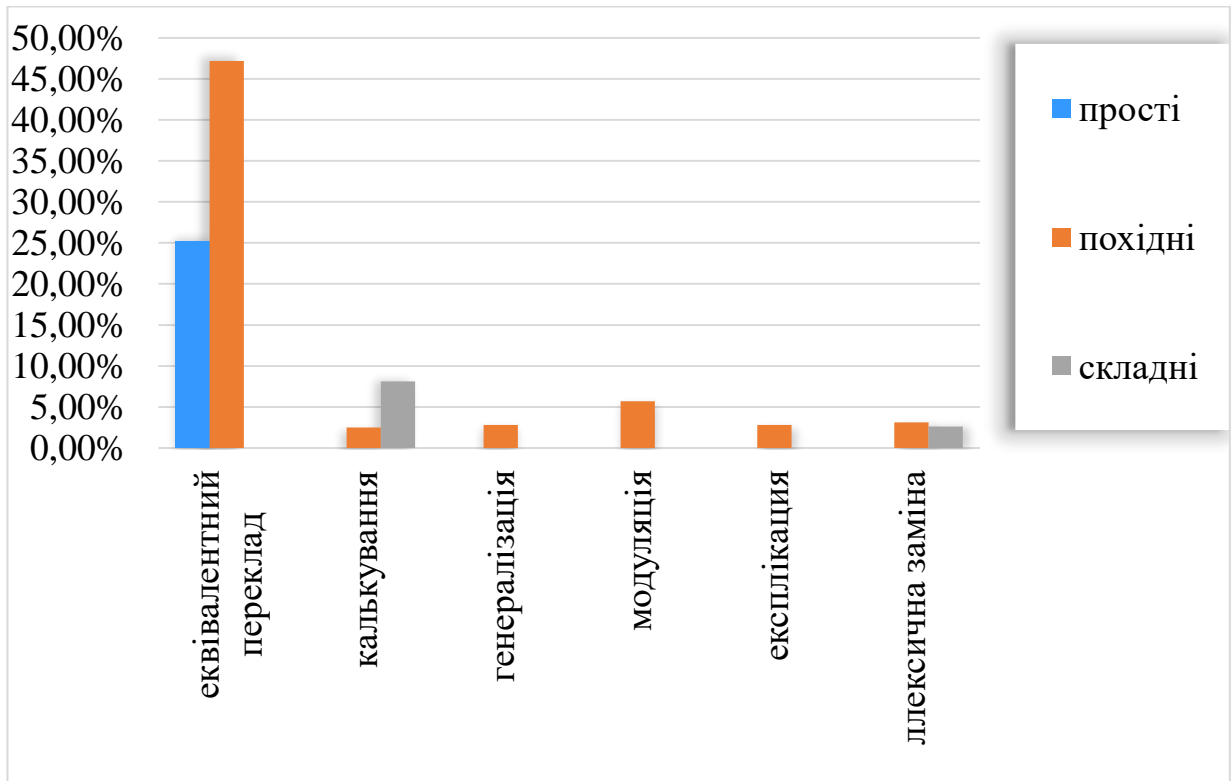


Рис. 3.2. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед типів однокомпонентних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Наведена таблиця та графік відображають розподіл застосованих операцій при відтворенні кожного з типів однокомпонентних термінів. Відтворення простих термінів китайською мовою не склало великих труднощів, оскільки всі обрані до дослідження прості терміни з текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, були відтворені з використанням еквівалентів, що склало 25,2% від загальної кількості застосованих трансформацій при відтворенні однокомпонентних термінів. Така ситуація пояснюється тим, що прості терміни позначають прості, базові поняття в юридичній терміносистемі обох мов, які мають усталені відповідники. Найбільша кількість англійських однокомпонентних термінів припала на похідні за структурою терміни, 47,2% з яких були відтворені еквівалентними відповідниками що має ту ж саму причину, що й в попередньому випадку. 5,7% похідних термінів були відтворені за

допомогою модуляції, 3,1% – перекладені із застосуванням лексичної заміни, по 2,8% – генералізації та експлікації, а також 2,5% – калькування. Переклад складних за структурою термінів супроводжувався такими трансформаціями як калькування, у 8,1% випадків та лексичною заміною, що в свою чергу склала 2,6% від загальної кількості застосованих трансформацій при відтворенні однокомпонентних термінів. Вдавання перекладачів до застосування означених трансформацій пояснюється необхідністю з одного боку зберегти особливості офіційно-ділового стилю, з іншої – адаптувати вихідні поняття для правильного сприйняття носіями мови перекладу й іноді – для введення у власну юридичну терміносистему.

Кількісний розподіл використання різних перекладацьких операцій по відношенню до термінів-словосполучень унаочнено нижче:

Таблиця 3.6.

**Таблиця процентних співвідношень використання
перекладацьких операцій при відтворенні термінів-словосполучень
документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту**

Перекладацькі операції		Терміни-словосполучення		
		двокомпонентні	багатокомпонентні	Всього
Еквівалентний переклад		28,8%	3%	31,8%
Трансформаційний переклад	Калька	21,6%	9,2%	30,8%
	Генералізація	2,7%		2,7%
	Модуляція	0,9%	2,6%	3,5%
	Експлікація	5,3%		5,3%
	Конверсія	10,9%	3,4%	14,3%
	Лексична заміна	8,1%	3,4%	11,5%
	Антонімічний переклад		0,1%	0,1%

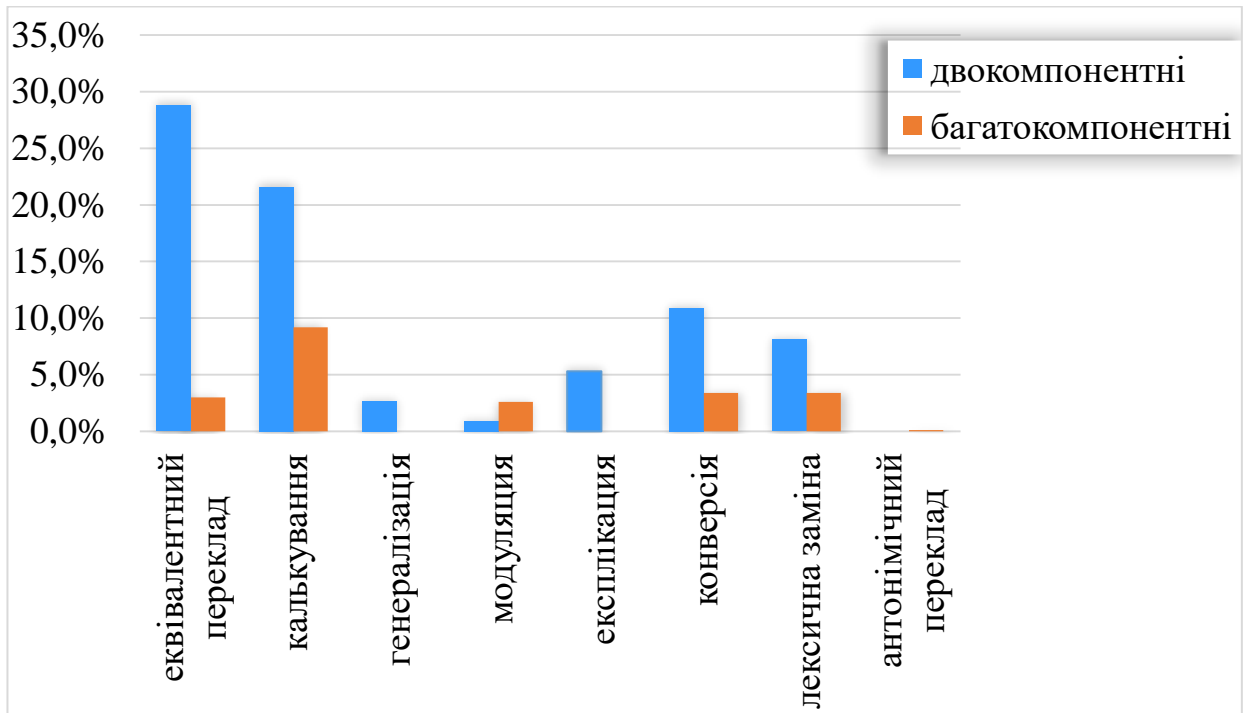


Рис. 3.3. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед типів термінів-словосполучень документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Наведені таблиця та діаграма унаочнюють особливості відтворення двокомпонентних та багатоконпонентних термінів-словосполучень. Кількість двокомпонентних термінів значно превалює серед термінів-словосполучень у юридичних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. Застосування еквівалентного перекладу у даній вибірці, як продемонстровано вище, значно рідше ніж при відтворенні однокомпонентних термінів, що пояснюється тим, що міжнародне право є сферою, що активно розвивається, тому його нові поняття ще не увійшли в юридичну терміносистему інших держав, що обумовлює також вдавання до перекладацьких трансформацій для перекладу реалій, для яких немає фіксованого еквівалента. Отже, серед найчастіших операцій при відтворенні двокомпонентних термінів у 28,8% випадків маємо еквівалентні відповідники, у 21,6% – калькування, у 10,9% – конверсію. Рідше перекладачі вдавалися до застосування лексичних заміни, у 8,1% випадків, експлікації –

5,3% та малопоширеним було застосування модуляції – 2,7% та антонімічного перекладу – 0,1%. При відтворенні багатоконпонентних термінів найчастішою трансформацією є калькування – 9,2%, рідше – лексична заміна та конверсія, еквівалентні відповідники склали по 3,4% та 2,6% – модуляція. Застосування операцій у наведеній частотності для багатоконпонентних термінів пояснюється складною синтаксичною структурою таких термінів, що також впливає на закладене в них значення, яке в свою чергу також має бути відтворене у відповідності до лінгвокультурних особливостей мови перекладу задля збереження закладеної у вихідному тексті інформації.

Для більшої наочності та з метою виявити особливості застосування перекладацьких операцій для однокомпонентних термінів та термінів-словосполучень пропонуємо розглянути нижченаведені діаграми.

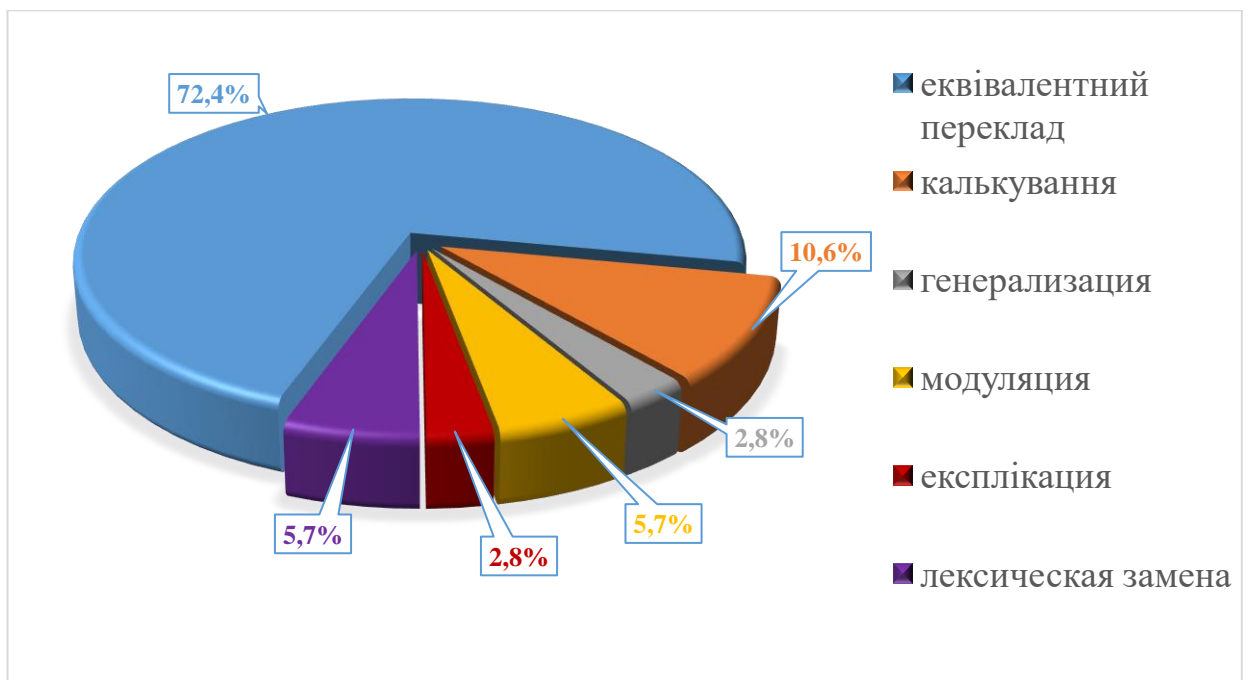


Рис. 3.4. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед однокомпонентних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

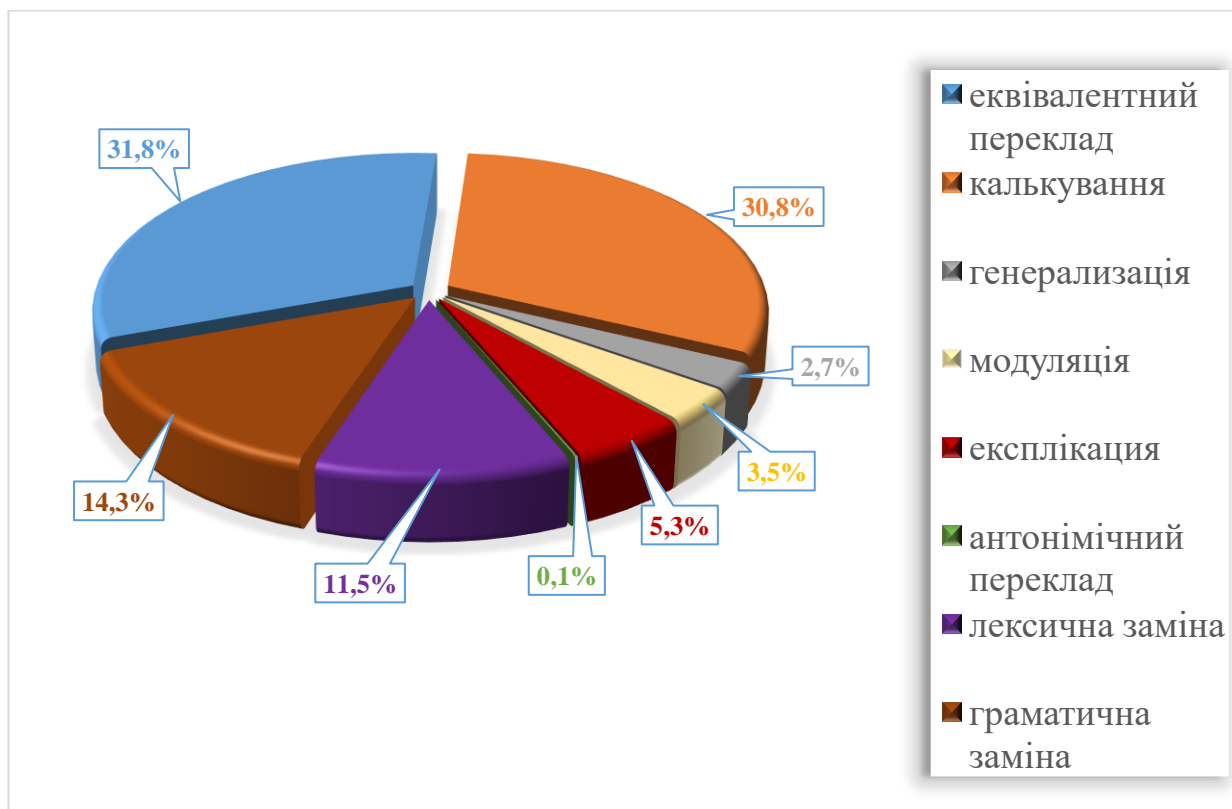


Рис. 3.5. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед термінів-словосполучень документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Процес відтворення двох типів термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту супроводжується відмінністю як за кількістю перекладацьких операцій так й за частотою їх застосування, наприклад, еквівалентний переклад для обох випадків є найчастотнішим, однак, при перекладі термінів-словосполучень зустрічається більш ніж у 2 рази рідше: 72,4% – при відтворенні однокомпонентних та 31,8% – термінів-словосполучень. Наступною за частотністю в обох випадках стала трансформація калькування, проте її доля при відтворенні термінів-словосполучень збільшилася до 30,8% у порівнянні з 10,6% при відтворенні однокомпонентних термінів. При відтворенні термінів-словосполучень виділяється за частотою вживання граматична та лексична заміни, що у випадку нашого дослідження є основними засобами реалізації тактики

одомашнення, тобто вони сприяють створенню тексту перекладу з урахуванням необхідних змін для наближення його до лінгвокультури носія мови перекладу (K₂).

Переклад англomовних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою має низку особливостей, до яких в першу чергу слід віднести великий відсоток застосування такої трансформації як калькування, яка є засобом реалізації як тактики відтворення стилістичних характеристик формально-структурних характеристик вихідного тексту, очуження, а найважливіше – тактики передачі основної когнітивної інформації. Еквівалентний переклад став найчисленнішою за частотністю вживання операцією у загальній вибірці та основним засобом реалізації стратегій відтворення формально-структурних характеристик тексту, а також виділення та передачі основної когнітивної інформації, яку доповнили ще такі трансформації як лексична та граматична заміни, експлікація. Щодо реалізації тактики прагматичної адаптації тексту, вона була здійснена шляхом вдавання до модуляції та генералізації. Тактика одомашнення та очуження вихідного тексту включила в себе всі вжиті трансформації.

Застосовані операції при відтворенні термінів сприяли не тільки обраним тактикам, а й реалізації стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу. Іншою, необхідною для дослідження категорією є вивчення особливостей відтворення спеціальних термінів, оскільки вони є частотними в текстах документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.

Отже, якщо узагальнити всі трансформації, що були застосовані при відтворенні всіх типів термінів отримаємо наступні результати:

**Таблиця процентних співвідношень використання
перекладацьких операцій при відтворенні термінів документів
ЮНЕСКО із захисту прав на освіту**

Типи операцій	Однокомпонентні			Терміни-словосполучення		Всього
	Прості	Похідні	Складні	Двокомпонентні	Багатокомпонентні	
Еквівалент	6,1%	9,1%		20,2%	2,4%	37,8%
Калька		0,6%	1,8%	15,2%	11,4%	29,0%
Генералізація		0,5%		2,3%		2,8%
Модуляція		1,7%		0,5%	1,7%	3,9%
Експлікація		0,5%		3,4%		3,9%
Конверсія				7,3%	2,4%	9,7%
Лексична заміна		0,6%	0,6%	5,5%	2,4%	9,1%
Транскрипція					0,1%	0,1%
Антонімічний переклад					0,1%	0,1%
Перестановка					2,4%	2,4%
Опущення					1,2%	1,2%



Рис. 3.6. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Унаочнені результати дослідження частково підтверджують теоретичні дані науковців про те, що терміни є однозначними, що приводить до наявності в іншомовній культурі певного відповідника, тобто еквівалента. Однак, наше дослідження показало, що в умовах відмінних юридичних терміносистем та типів мов окрім еквівалентного перекладу, що склав 37,8% випадків застосування, частим є вдавання до трансформацій, а саме, калькування, частотність якого склала 29%. Серед інших трансформацій у 9,7% випадків застосовуються конверсії, які зустрічається тільки при відтворенні термінів-словосполучень, у 9,1% – лексичні заміни, у 3,9% – експлікація та модуляція, у 2,8% – генералізація. Значніше рідшими є

наступні трансформації, що були застосовані тільки у процесі відтворення багатокомпонентних термінів: перестановка, що складає 2,4%, опущення – 1,2% та по 0,1% обіймають транскрибування та антонімічний переклад.

3.2. Особливості відтворення англомовних спеціальних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою

Процес відтворення спеціальних термінів в документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту має свої особливості. Як вже згадувалось раніше, процес спрощення назв організацій, конференцій, органів, що пов'язані з міжнародною діяльністю ЮНЕСКО в англійській та китайській мовах відрізняються, так для англійської мови характерна аббревіація, а для китайської – скорочення, оскільки, з урахуванням ієрогліфічної системи, аббревіація для останньої неможлива. Пропонуємо далі розглянути особливості відтворення спеціальних термінів на прикладах:

Таблиця 3.8.

Приклади використання трансформацій при перекладі спеціальних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Тип терміну		Трансформація	Англійська мова	Китайська мова
Термін-	Багатокомпонентні	генералізація	<i>General Conference</i>	大会
		калькування	<i>World Bank</i>	世界银行
		еквівалент	<i>Council of the Bureau</i>	理事会
	Множинні	опущення	<i>UNDP</i>	开发计划署

	транскрибування	<i>AIDS</i>	艾滋病
	калькування	<i>UNESCO</i>	教科文组织
		<i>International Bureau of Education</i>	国际教育局
		<i>UNESCO International Institute for Educational Planning (IIEP)</i>	教科文组织国际教育规划研究所
	перестановка	<i>Principal Regional Office for Asia and the Pacific (PROAP)</i>	亚洲及太平洋地区总办事处 (PROAP)
		<i>the World Conference on Education for All</i>	世界全民教育会议

З наведеної таблиці бачимо, що суттєвою особливістю спеціальних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є їх приналежність до термінів-словосполучень, у більшості – до багатокomпонентних.

Щодо операцій, еквівалентний переклад тут є дуже рідким, серед обраних одиниць еквівалентний переклад, так само як і така трансформація як транскрибування мали місце тільки в 0,1% випадків. Прикладом еквівалентного перекладу є відтворення англomовного *Council of the Bureau* китайською мовою – 理事会. Термін *AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome)* при застосування транскрибування та модуляції в перекладі виглядає як 艾滋病 (*àizībìng*). Перші два ієрогліфи є транскрибуванням англomовної абрeвіатури, а останній – 病 є результатом застосування

модуляції, цей ієрогліф має значення *хвороба*. Прикладом генералізації є схожий з розглянутим у попередньому випадку термін *General Conference* та його відповідник 大会. В китайській мові ієрогліф 大 передає низку значень: *великий, значний, ключовий* тощо, так само як й другий ієрогліф передає декілька значень (див. вище).

Найбільш розповсюдженою трансформацією, що має місце як при відтворенні двокомпонентних так й багатоконпонентних спеціальних термінів є калькування, загалом у 68,8% випадків від загальної вибірки спеціальних термінів. Розглянемо декілька прикладів. Всесвітня організація Світовий банк, англійською *World Bank*, надає допомогу з метою розвитку, у тому числі в сфері освіти. Китайським відповідником цього спеціального терміну є 世界銀行, тобто поєднання двох окремих еквівалентів, 世界 – *World* та 銀行 – *Bank*, в один двокомпонентний термін. Прикладом відтворення багатоконпонентних термінів є *International Bureau of Education* та його переклад китайською 国际教育局, де 国际 має значення міжнародний, а 教育局 – відділ освіти (в китайській мові мається на увазі освіта міська, тобто у певній територіальній одиниці в межах держави). Іншою характерною для перекладу спеціальних термінів специфікою є відтворення англійських аббревіатур, як от *UNESCO*, що має повну форму: *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, що відтворена у документах ЮНЕСКО як 教科文组织, скороченням від 联合国教育、科学及文化组织. У наведеному прикладі простежується опущення відповідника до терміну *United Nations* – 联合国; скороченнями даному прикладі виступають перші ієрогліфи трьох слів: 教育, 科学, 文化. Час від часу зустрічаються спеціальні терміни з поєднанням аббревіації та повної форми частини терміну, як от у прикладі *UNESCO International Institute for Educational Planning* – 教科文组织国际教育规划研究所. Повна аббревіація англійського терміна має форму *UNESCO IIEP*, однак друга частина англійської аббревіації – *IIEP* китайською

мовою відтворена тільки у повній формі та немає скороченого відповідника. Отже, калькування у даному прикладі полягає у відтворенні наступних частин: *UNESCO – 教科文组织*, *International – 国际*, *Educational Planning – 教育规划* та *Institute – 研究所*.

Така трансформація як перестановка відображена у таких прикладах як *Principal Regional Office for Asia and the Pacific (PROAP) – 亚洲及太平洋地区总办事处* та *the World Conference on Education for All – 世界全民教育会议*. У першому випадку в китайськомовному відповідникі на перше місце вийшли еквіваленти слів *Asia and the Pacific – 亚洲及太平洋*, на другому – *Regional*, відповідником якого є *地区*, та *Principal Office*, що відображений у словосполученні *总办事处*. Порядок відтворення другого прикладу наступний: *the World – 世界*, *for All – 全民* (значення якого замінено на *всенародний, весь народ*), *Education – 教育*, *Conference – 会议*.

Характерним при відтворенні спеціальних термінів є часте використання у перекладі після китайського варіанту у дужках скорочення англійською, наприклад:

... including notably national governments, national anti-doping agencies, the United Nations, the Council of Europe, the European Union, Interpol, Europol, World Anti-Doping Agency (WADA), IOC, SportAccord...

...其中包括各国政府、国家反兴奋剂机构、联合国、欧洲理事会、欧洲联盟、国际刑警组织、欧洲刑警组织、世界反兴奋剂机构（WADA）、国际奥委会、国际体育大会...

У наведеному прикладі бачимо, що надання в англійській мові абрєвіації дублюється в китайському перекладі, проте при використанні тільки абрєвійованої форми спеціального терміна в англійській мові в

китайській він перекладається повною формою, а не використанням англійської аббревіації, що простежується у прикладах:

Endorse the current regulatory and other roles of WADA in leading the fight against doping in sport...

支持世界反兴奋剂机构目前在带头打击在体育运动中使用兴奋剂的行为方面发挥的监管及其他作用...

Іншим варіантом є використання скороченої форми відповідника, як от у реченні:

Affirm the following, based on a worldwide consultation with experts, the Sport Movement and UNESCO's Intergovernmental Committee for Physical Education and Sport...

在与专家、体育界和教科文组织政府间体育运动委员会进行全球协商的基础上，申明如下...

Таким чином, відтворення спеціальних термінів майже у ста відсотках випадків відтворюється за допомогою трансформацій, приклади яких були розглянуто вище. Процентне співвідношення операцій, що використовуються при їх перекладі, наведено у таблиці нижче:

Таблиця 3.9.

Таблиця процентних співвідношень використання перекладацьких операцій при відтворенні спеціальних термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Перекладацькі операції	Спеціальні терміни-словосполучення		
	двокомпонентні	багатоконпонентні	всього
Еквівалентний переклад	0,1%	—	0,1%

Трансформаційний переклад	Калькування	38,1%	30,7%	68,8%
	Генералізація	7,4%	–	7,4%
	Транскрибування	–	0,1%	0,1%
	Опущення	–	8,6%	8,6%
	Перестановка	–	15%	15%

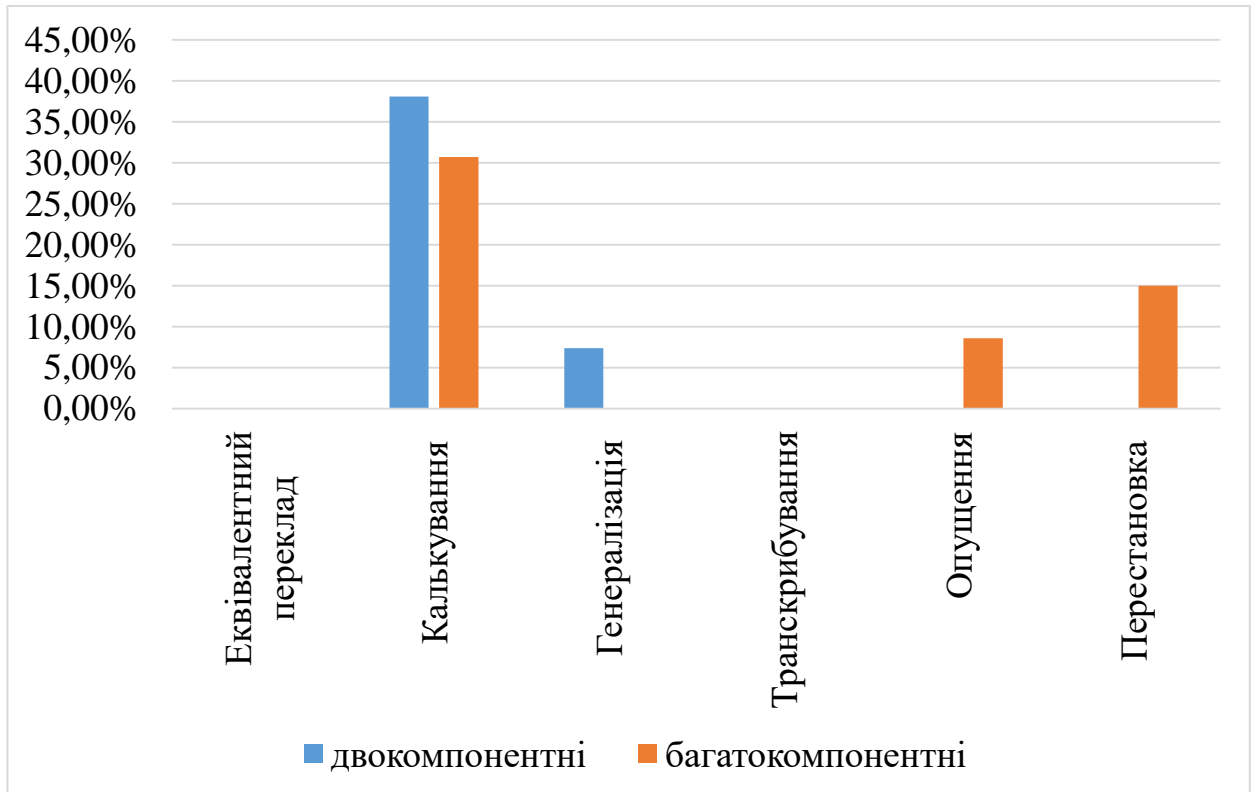


Рис. 3.7. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед типів спеціальних термінів-словосполучень документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

У наведеній діаграмі проілюстровано способи відтворення дво- та багатоконпонентних спеціальних термінів а також частотність вживання кожної з перекладацьких операцій. Як вже було зазначено, спеціальні терміни в юридичних документах ЮНЕСКО представлені тільки термінами-словосполученнями та основною трансформацією для їх відтворення перекладачами обрано калькування, що для двокомпонентних термінів

складає 38,1%, а для багатокomпонентних – 30,7%. Домінування означеної трансформації при відтворенні першого виду термінів пояснюється їх простішою синтаксичною та семантичною структурою, які у випадку другої групи іноді необхідно відтворювати або адаптувати у мові перекладу за рахунок перестановки, що склала 15%, опущення – 8,6% та інших трансформацій. У нашому дослідженні був випадок відтворення за рахунок транскрибування, однак мовленні офіційних документів ця трансформація майже не зустрічається, а термін, що був відтворений за допомогою транскрибування, належить до сфери медицини. Щодо інших операцій, які були вжиті при відтворенні двокomпонентних термінів, до них було віднесено генералізацію – 7,4% та 0,1% – еквівалентного перекладу, який також є дуже рідким явищем серед відтворення спеціальних термінів.

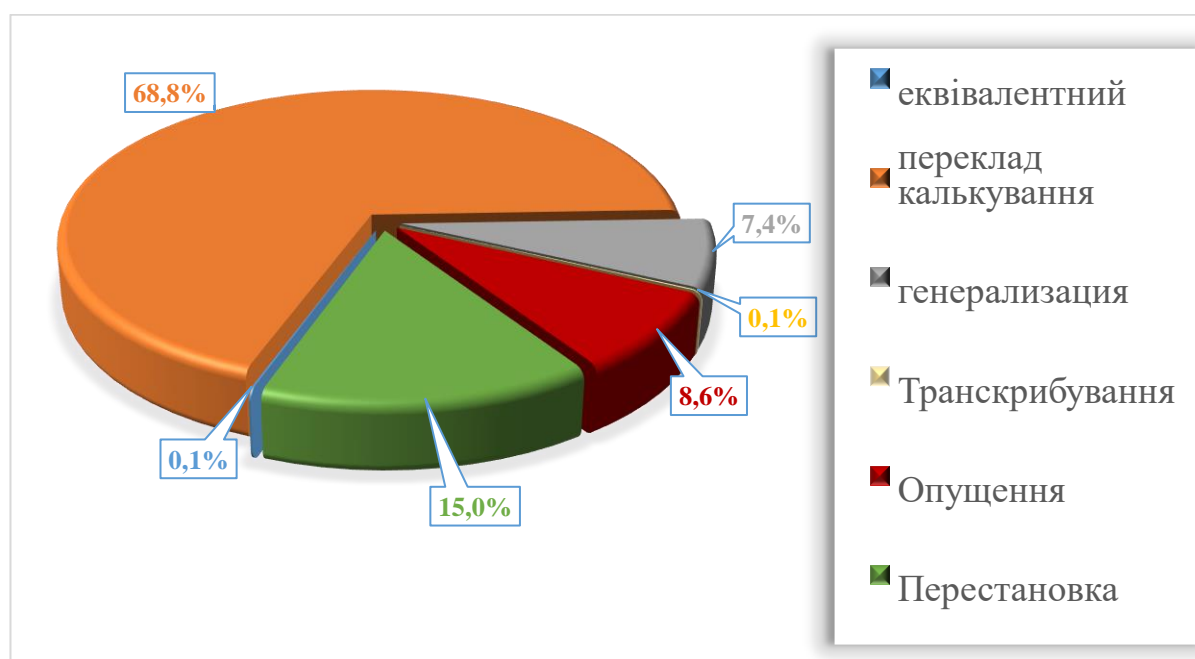


Рис. 3.8. Унаочнення кількісного розподілу застосованих трансформацій серед термінів-словосполучень документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Як бачимо, при відтворенні спеціальних термінів основною операцією на відміну від решти термінів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту є калькування, що склало 68,8% випадків трансформацій від загальної вибірки спеціальних термінів. Іншою часто вживаною трансформацією є перестановка, що зустрічається при відтворенні багатокомпонентних спеціальних термінів та складає 15%. Генералізація та опущення зустрічаються рідше при відтворенні дво- та багатокомпонентних термінів відповідно, та стали засобом адаптації до норм мови перекладу. Найрідшими операціями стали еквівалентний переклад та така трансформація як транскрибування, по 0,1%.

Дослідження особливостей відтворення спеціальних термінів показало, що операції, які застосовуються при відтворенні спеціальних та решти термінів, що зустрічаються в юридичних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, а також їх частотність значно відрізняються. До основної особливості можна віднести те, що у процесі відтворення спеціальних термінів відбувається адаптація вихідної назви до норм китайської мови, таким чином наближуючи їх до сприйняття іноземної мови.

3.3. Граматичні особливості відтворення англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою

Процес відтворення англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту викликає не тільки лексичні, а й граматичні труднощі, що пов'язані не тільки з мовними, а й лінгвокультурними особливостями.

У ході дослідження було виділено граматичні трансформації на синтаксичному та морфологічному рівнях. В китайській мові «синтаксис як розділ граматики став об'єктом уваги науковців значно пізніше інших мовних рівнів китайської мови» [Руда Н. В. 2017: 4], що сприяло появі труднощів при перекладі китайською мовою. З точки зору синтаксичної

структури положення документів, що розглядаються, оформлюються як одне речення зі значною кількістю гомогенних членів, яке може сягати декілька сторінок. Такі гомогенні члени при перекладі передаються гомогенними присудками, наприклад:

The General Conference,

Recalling that the World Solar Summit held in Harare (Zimbabwe) in September 1996 adopted...,

Recalling also

(a) 150 EX/Decision 5.1, paragraph 36 (Major Programme II), which considered...,

(b) the recommendations of the High-Level Expert Meeting on Africa (HEMA) held in Harare in March 1995...,

Taking into account the mission assigned to UNESCO...,

Considering the need to ...,

Noting with appreciation the support...,

1. **Expresses** appreciation to...;

2. Also **expresses** its appreciation to...;

3. **Calls upon** all UNESCO Member States to contribute...;

4. **Confirms** the emphasis...;

5. **Invites** the Director-General:

(a) **to undertake** further consultations with...;

(b) **to mobilize** extrabudgetary resources...;

(c) **to continue** to sensitize....

大会,

忆及 1996 年 9 月在哈拉雷 (津巴布韦) 召开的世界太阳能高峰会议通过了...,

还忆及:

(a) 决定 150 EX/5.1 第 36 段 (重大计划 II), 该段认为...,

(b) 1995 年3月在哈拉雷召开的非洲高级专家会议(HEMA) 的建议...，
考虑到教科文组织...肩负的使命...，

认为必须...，

满意地注意到...支持...，

1. 赞赏...；
2. 并向...表示赞赏...；
3. 呼吁教科文组织所有会员国为...作出贡献；
4. 确认...的重视；
5. 请总于事：

(a) 与...进一步磋商...；

(b) ...动员预算外资金...；

(c) 继续...宣传...。

В наведених прикладах у якості підмета виступає в англійській мові *The General Conference* відповідником якого в китайській мові є 大会, далі йде ряд гомогенних членів речення. Першою групою виступають п'ять англомовних гомогенних обставин: *Recalling, Recalling, Taking into account, Considering the need, Noting with appreciation*, які у якості відповідників в китайській мові мають гомогенні присудки: 忆及, 忆及, 考虑到, 认为, 注意到. Після ряду обставин відразу йдуть гомогенні присудки: *Expresses, expresses, Calls upon, Confirms, Invites* (які передано за допомогою 赞赏, 表示, 呼吁, 确认, 请 в китайській мові, відповідно), де до останнього присудка відносяться ще три гомогенних додатка, які виражені інфінітивними конструкціями в англійській мові: *to undertake, to mobilize, to continue* та мають китайські відповідники: 磋商, 动员, 继续. Граматичні функції та форма в китайській мові відтворені, однак при перекладі спостерігається опущення та конверсія, так англомовне *to undertake* відтворено як 磋商, яке

має значення *консультуватися*, тобто англомовний іменниковий складник інфінітивної фрази пропущено, а сам іменник відтворено дієсловом. Перші десять англомовних гомогенних членів – п’ять гомогенних обставин і п’ять гомогенних присудків – в китайській у всіх десяти випадках передаються гомогенними присудками; останні три додатка при відтворенні також мають функцію додатків. Передування обставини додатку в англомовній версії, яке не є характерним для звичайного англійського прямого порядку слів в реченні, передає аргументацію твердження та структурує ідею пропозиції або твердження. Запропоновані дії передаються присудками. В китайській мові такі гомогенні обставини, що передують присудку, передаються або за допомогою дієслів, що мають синтаксичну функцію присудків (як в минулому прикладі), що трапляється в 43% випадків, або також обставинами, що бачимо в 57% випадків, які передаються за допомогою прийменникової групи на кшталт *在... 下* (як в наступному прикладі):

The General Conference...

2. Invites the Director-General, in particular:

A. Under Programme II.1, ‘Advancement, transfer and sharing of knowledge in the exact and natural sciences’, which aims at...:

(a) to contribute to the improvement...;

(b) to reinforce national and regional research capacities...

大会,

2. 请总干事特别:

A. 在计划 II .1 "精确科学及自然科学知识的发展、转让和交流" 项下 (该计划的目的是...:

(a) ...为改进... 作出贡献...;

(b) ...加强各国和各地区... 的研究能力;

В наведеному прикладі англomовна обставина *Under Programme* в китайській мові відтворюється також обставиною через введення прийменникової групи, таким чином отримуємо відповідник *在计划... 下*. Проте, окрім цієї особливості у наведеному прикладі простежується також відтворення англomовних гомогенних додатків додатками в китайському варіанті: *to contribute* – 为改进; *to reinforce* – 加强. В даному випадку, як і в попередньому прикладі також спостережуємо опущення та конверсію, так *to contribute* опущено, а *improvement* в китайській мові виконує функцію додатка.

Кількісний розподіл способів вираження цієї граматичної особливості можна унаочнити наступним чином:

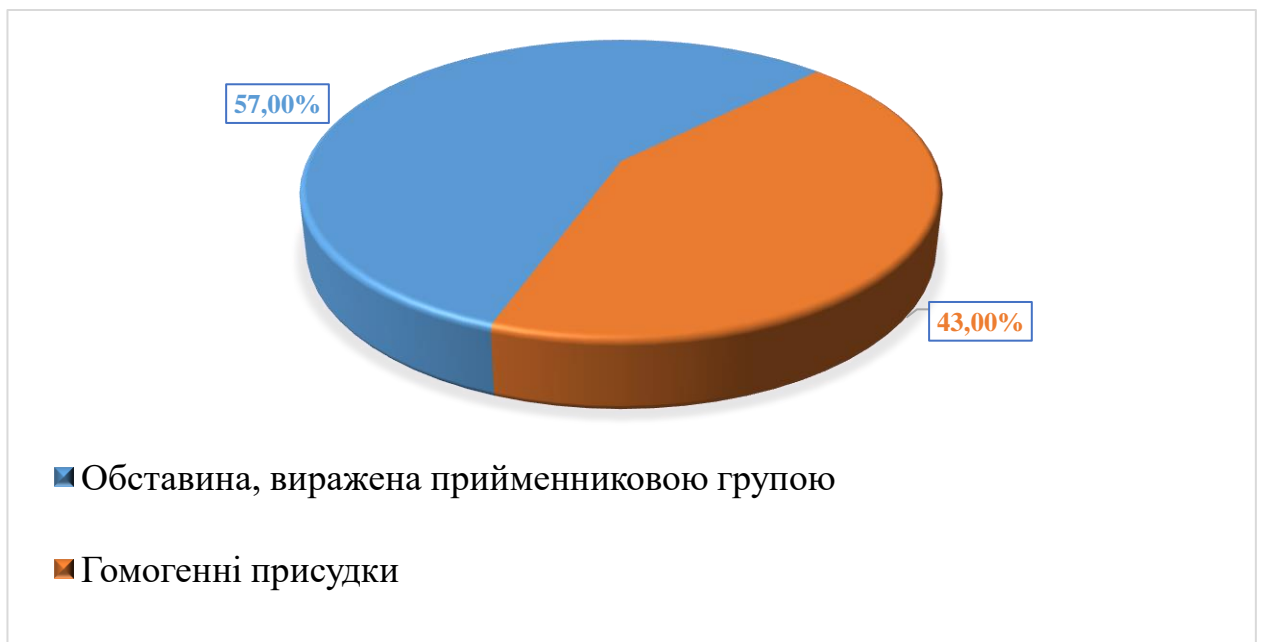


Рис. 3.9. Унаочнення кількісного розподілу способів відтворення передумання обставини присудкам в англomовних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Однією з граматичних особливостей досліджуваних документів є розповсюджене вживання тверджень, що мають імперативний характер (за рахунок використання інфінітивних конструкцій та модальних дієслів).

Використання інфінітивної конструкції простежується в наступному прикладі:

To respond to these new changes in higher education in the Asia-Pacific region ...

为顺应亚洲及太平洋地区高等教育领域的新变化...

В наведеному вище прикладі бачимо передачу англійського *to respond*, що виконує синтаксичну функцію обставини мети, за допомогою дослівного перекладу – дієслова 顺应 разом з прийменником 为, що також виконує синтаксичну функцію обставини мети. Така передача цієї особливості присутня в 67 % випадків; в 33 % випадків дієслову, передує прийменникова група, як в наступному прикладі:

Invites the Director-General ... to enhance the provision of basic education for girls and women...

请总干事 ... 进一步为 ... 女青年和妇女提供基础教育...

В цьому прикладі бачимо передачу інфінітивної фрази *to enhance the provision*, що виконує синтаксичну функцію додатка в англійському реченні, за допомогою поєднання прислівника та дієслова 进一步提供, якому передує прийменникова група, що починається з прийменника 为.

Ще одним частотним способом передачі імперативного характеру тверджень є вживання модальних дієслів (які у 94 % випадках зберігаються при перекладі). Це проілюстровано в наступному прикладі:

Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the depositary.

任何缔约国均可随时通知保存人退出本公约。

В наведеному вище прикладі ми бачимо використання модального дієслова *may* в англійському варіанті, що в китайській мові було передано за допомогою модального дієслова 均可. Слід зазначити, що в китайській мові було додатково використано модуляцію – дієслово 均可, яке використовується для передачі англійського *may*, яке в даному випадку вказує на дозвіл, в китайській мові використовується для вказання на рівнозначний дозвіл для всіх, хто бере участь (це виражається за допомогою ієрогліфа 均, який означає загальний [Краткий русско-китайский и китайско-русский словарь 2008: 133; 新华字典 2011: 260]), що є надлишковою інформацією, оскільки в реченні також міститься означення 任何; використання саме такого модального дієслова спричинено правилами граматики китайської мови. Графічно кількісний розподіл способів вираження цієї граматичної особливості при перекладі китайською мовою можна унаочнити наступним чином:

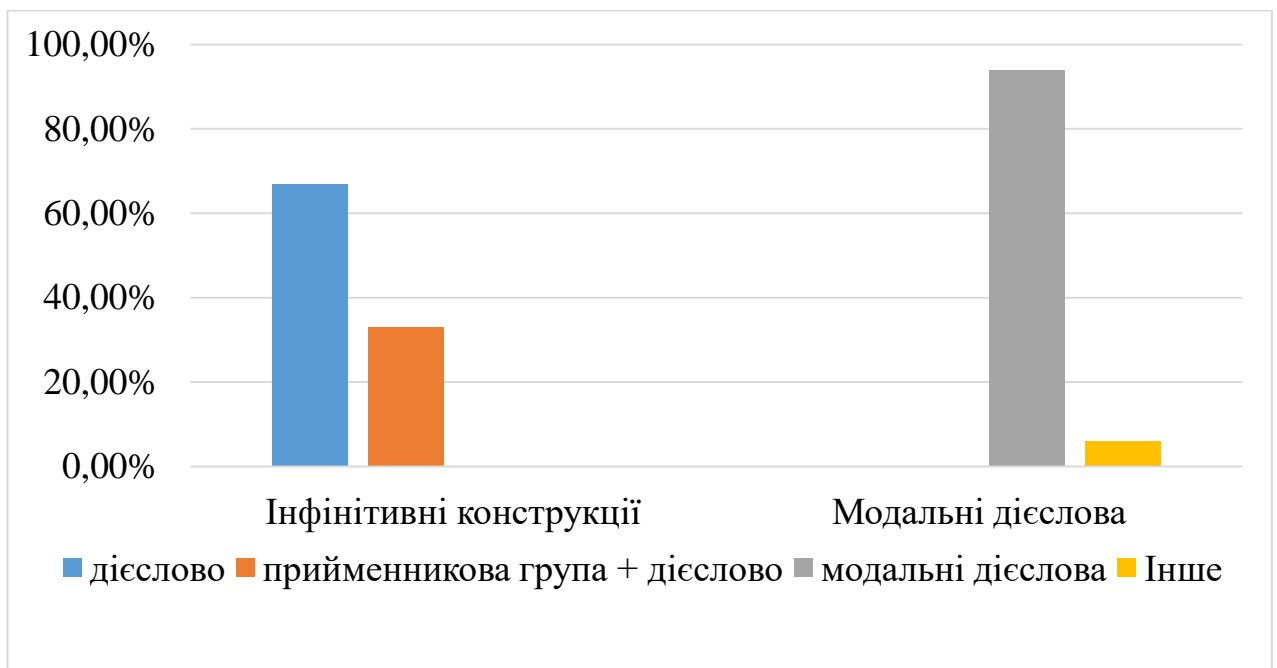


Рис. 3.10. Унаочнення кількісного розподілу способів відтворення директив в англійських документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

Ще однією граматичною особливістю є наявність значної кількості паралельних конструкцій в англомовних текстах, що оформлюють однотипну інформацію – перелік дій, передумови до них тощо. Як приклад можна навести наступний фрагмент:

*The General Conference,
Invites the Director-General, in particular: ...
under Programme I.2, 'Reform of education in the perspective of lifelong
education':*

- (a) to stimulate reflection and debate ...*
- (b) to promote global and comprehensive education ...*
- (c) to provide an analysis ...*
- (d) to foster the renewal of education ...*
- (e) to give a strong impetus ...*
- (f) to enhance scientific and technological literacy ...*
- (g) to contribute to the development ...*
- (h) to contribute to the reform ...*
- (i) to foster inter-university co-operation ...*
- (j) to support the reform ...*
- (k) to strengthen national capacities ...*

大会,

请总干事, 尤其: ...

在计划I.2 “从终身教育角度改革教育”项下:

- (a) 促进...进行思考和讨论...*
- (b) ...促进全球性及综合性教育;*
- (c) ...进行分析;*
- (d) ...促进...教育的革新;*

- (e) 有力地促进...
- (f) ...加强科技扫盲...
- (g) ... 为发展... 做出贡献;
- (h) 促进为...的改革...
- (i) ...促进大学间的合作...
- (j) ...支持...的改革...
- (k) 加强各国...的能力...

Як бачимо з наведеного вище прикладу, загальна архітектоніка розташування елементів зберігається в текстах мови перекладу задля дотримання структури документа, проте може мати певні граматичні відмінності відповідно до норм мови перекладу, так, в наведеному прикладі не було збережено структуру речень, в якому кожний пункт починався з інфінітива, який би виконував синтаксичну функцію додатка, а натомість у більшості випадків дієслово було перенесено в кінець пункту, а йому передувала прийменникова група, що виражала обставину, хоч в пунктах *a*, *e*, *h* та *k* це не так, що можна пояснити необхідністю дотримуватись правил граматики китайської мови, зокрема, правил розташування членів речення [刘月华 2004: 30-34].

Серед граматичних особливостей досліджуваних документів також можна назвати наведення низки послідовних гомогенних членів речення, зокрема, означень і присудків, які ускладнюють речення з метою максимально точного опису того, про що йдеться, й уникнення потенційної можливості створення полісемії. Можна навести наступний приклад:

*... facilitating access to **authoritative and accurate** information on its higher education system and qualifications... in accordance with national **laws and regulations**.*

... 便利查阅有关其高等教育系统及颁发的资历的权威和准确的信息...
根据国家法律法规...

В наведеному вище прикладі можна побачити 2 випадки подвійного уточнення: перший випадок – уточнення шляхом повторення означення до слова *information – authoritative* та *accurate*, в другому випадку – повторення іменників *laws* та *regulations* в складі обставини. В обидвох випадках ці члени речення передаються дослівно задля збереження 1) фактуальної інформації, закладеної в тексті оригіналу, яку скеровано на уникнення полісемії; 2) стилістичного забарвлення тексту оригіналу.

Ще однією граматичною особливістю на рівні синтаксису є відтворення підрядних англомовних речень за допомогою обставини (часто з прийменником) чи означення в китайській мові, внаслідок чого в китайській мові превалюють речення, що мають меншу кількість підрядних речень у порівнянні з англійською мовою.

States which are not Parties to this Convention may participate in the meetings of the Committee as observers.

不属于本公约缔约国的国家可以作为观察员参加委员会的会议。

В наведеному вище прикладі ми можемо бачити підрядне речення в англійській версії, яке характеризує слово *states*, яке в китайському перекладі передано за допомогою означення з 的, що призводить до спрощення структури речення.

Наведені вищі особливості на рівні синтаксису можна сумарно представити у вигляді наступної таблиці:

Таблиця 3.10.

Способи відтворення особливостей юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту на синтаксичному рівні

Англійська мова	Китайська мова
Гомогенні обставини + присудок	Гомогенні присудки
	Обставини, що виражені прийменниковою групою
Інфінітивні конструкції	Дієслово
	Прийменникова група + дієслово
Модальні дієслова	Модальні дієслова
	Дієслова
Паралельні конструкції	Паралельні конструкції
	Паралельні конструкції зі зміною граматичної структури
Гомогенні означення та присудки	Гомогенні означення та присудки
Підрядні речення	Обставина з меншою кількістю підрядних речень
	Обставина + прийменник з меншою кількістю підрядних речень

На рівні морфології можливо простежити таку особливість як частотне застосування віддієслівних іменників в англомовних текстах досліджуваних документів, що при перекладі китайською мовою найчастіше передаються іменниками, які не є віддієслівними (у 73 % випадках), або фразеологічними одиницями на кшталт чен'юїв (у 27 % випадках), що пов'язано з ізолюючим типом китайської мови. Це можна проілюструвати наступним прикладом:

*Each Party shall take adequate measures for the **development** and **maintenance** of a national **information** centre that will provide higher **education** **information**.*

各缔约国应采取充分措施，**建立并保持**一个提供**高等教育信息**的**国家信息中心**。

В наведеному вище прикладі можна побачити використання віддієслівних іменників *development, maintenance, information* та *education* в англійській версії, які в китайському перекладі передано як *建立, 保持, 信息* та *教育*, відповідно. Ці слова належать до різних частин мов, так *建立* є дієсловом, що означає *встановлювати* [新编乌克兰语汉语词典 2013: 1244]. Графічно це можна зобразити за допомогою наступних таблиці та діаграми:

Таблиця 3.11.

Способи відтворення особливостей юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту на морфологічному рівні

Англійська мова	Китайська мова
Віддієслівні іменники	Іменник
	Фразеологічні одиниці



Рис. 3.11. Унаочнення кількісного розподілу способів відтворення віддієслівних іменників в англомовних документах ЮНЕСКО із захисту прав на освіту

В цьому підрозділі було наведено основні граматичні особливості англомовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту, а також було наведено основні способи їх відтворення китайською мовою, зокрема на рівні синтаксису і морфології.

Висновки до розділу 3

Дослідження питання відтворення англомовних термінів китайською мовою згідно з критерієм структури показало, що до найчастотніших операцій, що застосовуються в цьому випадку, належить **еквівалентний переклад**, що склав 37,8 % зі 100 % досліджуваних одиниць, з яких 15,2 % припало на відтворення однокомпонентних одиниць та 22,6 % – термінів-словосполучень. Використання зазначеної операції становить найвищий відсоток серед усіх застосованих, що пояснюється насамперед властивостями термінів (однозначність, точність, лаконічність) та наявністю

спільних рис у західній та китайськомовній юридичних терміносистемах. На другому місці за частотністю застосування в нашій вибірці є **калькування**, яке в процесі відтворення серед однокомпонентних термінів зустрічається у 2,4 % випадків, а серед термінів-словосполучень – у 26,6 %. Ця трансформація використовується загалом у 29 % випадках відтворення всіх досліджуваних термінів. Калькування застосовано для випадків, коли в китайській мові немає відповідника – нові поняття утворюються не через транскодування, а завдяки наданню власним лексемам нового значення, що ще раз підкреслює тенденцію китайської мови до збереження власної лінгвокультурної специфіки через утворення нових термінів завдяки словоскладанню. Серед інших трансформацій у 9,7 % випадків застосовується **конверсія**, яка має місце при відтворенні термінів-словосполучень, у 9,1 % – **лексична заміна**, у 3,9 % – **експлікація**, у 3,9 % – **модуляція**, у 2,8 % – **генералізація**. Останні чотири трансформації відіграють важливу роль у процесі перекладу, оскільки вони сприяють, з одного боку, максимальному відтворенню значення вихідного терміну, а з іншого – адаптації тексту перекладу до китайськомовної лінгвокультури як на лексичному, так і на граматичному рівнях, завдяки чого спрощують сприйняття китайського варіанту носіями мови. У 2,4 % випадків **перестановка** трапляється у разі відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів. Вживання цієї трансформації пояснюється відмінностями в граматичній будові англійської та китайської мов. 1,2 % припадає на відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів за допомогою **опущення**, метою якого є спростити китайськомовний відповідник. Відсоток застосування **антонімічного перекладу** та **транскрибування** склав по 0,1 %. Частота їх використання є найменшою, оскільки вживання наведених трансформацій у юридичній літературі не відповідає вимогам офіційно-ділового стилю, так, рідкісним явищем є запозичення через транскрибування. Треба зазначити, що відтворені терміни

здебільшого не збігаються із вихідними за належністю до структурного типу: односкладні терміни можуть відтворюватися двоскладними, однокомпонентні, двокомпонентні – багатоконпонентними.

Особливістю спеціальних термінів англійської мови є можливість утворення їхніх абревіацій, які в перекладі переважно передаються скороченнями, а іноді, задля уникнення потенційної неоднозначності та полегшення ідентифікації денотата, після наведення китайського відповідника в дужках подається англійська абревіатура. До найчастіштіше застосованих трансформацій при відтворенні спеціальних термінів виділяємо кальку, що склала 68,8%, на другому місці – перестановка – 15%. Рідше застосовуються такі трансформації як опущення – 8,6% та генералізація – 7,4%, а найрідшими є транскрибування та еквівалентний переклад, що склали по 0,1%.

Було виявлено такі шляхи передання граматичних особливостей англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою:

- особливості відтворення на синтаксичному рівні:
 - передування обставини в англійській мові присудкам для аргументації та структуризації тексту. Під час перекладу таких речень китайською мовою в 43 % випадках гомогенні обставини передаються гомогенними присудками через різницю у вираженні обставин у китайській мові; у 57 % випадках гомогенні обставини виражені *Participle*, передаються за допомогою обставини, вираженою прийменниковою групою;
 - вживання директив в англомовних текстах, що виражаються завдяки інфінітивним конструкціям (відтворюються в китайській мові дієсловом (67 %), якому іноді передують прийменникова група (33 %), та модальних дієслів (які у 94 % випадках зберігаються при перекладі);

- наявність великої кількості паралельних конструкцій в англомовних текстах, що оформлюють однотипну інформацію – перелік дій, передумови до них тощо, загальна архітектоніка розташування яких зберігається в текстах мови перекладу задля дотримання структури документа, проте може мати певні граматичні відмінності відповідно до норм мови перекладу;
- наведення низки послідовних гомогенних членів речення, зокрема це означення і присудки, які ускладнюють англомовні речення з метою максимально точного опису того, про що йдеться, що передаються дослівно задля збереження стилістичного забарвлення;
- відтворення підрядних англомовних речень за допомогою обставини (часто з прийменником) у китайській мові, внаслідок чого в китайській мові преваюють речення, що мають меншу кількість підрядних речень, порівнюючи з англійською мовою;
- на рівні морфології можливо простежити такі особливості:
 - застосування англомовних віддієслівних іменників є частотним та при перекладі китайською мовою найчастіше передаються іменниками, які не є віддієслівними (у 73 % випадках), або фразеологічними одиницями на кшталт чен'юїв (у 27 % випадках), що пов'язано з ізолюючим типом китайської мови.

Дослідження виявило, що під час відтворення англомовних граматичних особливостей китайською мовою застосовано такі тактики перекладу як відтворення стилістичних характеристик тексту, відтворення формально-структурних характеристик тексту, а також одомашнення та очуження вихідного тексту.

Оснвні результати цього розділо відображено у 4 розвідках [Стоянова Т. В., 2017 (2); 2018; 2019]

ВИСНОВКИ

Дедалі зростаюча важливість міжнародних відносин в контексті розвитку суспільства зумовила необхідність дослідження юридичних документів, у тому числі міжнародних угод, до яких відносяться документи ЮНЕСКО із захисту прав на освіту.

ЮНЕСКО, як організація з міжнародною правосуб'єктністю, може зобов'язувати держави, які є її членами, дотримуватись та виконувати її рішення. Вона є установою міжнародної організації ООН, метою якої є встановлення миру завдяки міжнародній співпраці в питаннях освіти, науки та культури через укладання нормативно-правових договорів, які є одним із різновидів юридичних документів. Було докладно розглянуто особливості офіційно-ділового функціонального стилю, наведено наявні класифікації його підстилів та запропоновано їхню узагальнену таксонімію, до якої віднесено: законодавчий, адміністративно-канцелярський, дипломатичний підстилі та підстиль ділового листування.

Одним із різновидів нормативно-правових договорів є міжнародні договори, до яких належить низка документів, серед яких було розглянуто конвенції (договори, що регулюють певні міжнародні проблеми через утворені взаємні права та обов'язки), резолюції (які формально відображають думку або волю органів міжнародної організації) та декларації (які є документами, у яких відображаються побажання сторін-учасників організації, що не завжди мають юридично обов'язковий характер). Лінгвістичні особливості, що відрізняють їх від текстів документів інших підстилів офіційно-ділового стилю, стали приводом для їхнього подальшого дослідження.

Характерними мовленнєвими ознаками офіційно-ділового стилю є об'єктивність (що на лексичному рівні досягається вираженнями безособовості на кшталт відсутності суб'єктивно-оціночних ознак, а також емоційно-забарвлених слів, діалектизмів, професіоналізмів та жаргонізмів та

частим використанням особливої термінології; на синтаксичному рівні – відсутністю прямої мови, окличних, питальних та спонукальних речень та наявністю наказовості, що передається інфінітивними конструкціями або безособовою формою), ясність викладу і точність опису (передбачає належне оформлення та використання термінів, що надає документу юридичної сили), до проявлень якої, у свою чергу, входять: логічна послідовність (матеріал подається чітко, відповідає хронологічній та причинно-наслідковій послідовності), переконливість (причина викладена зрозуміло та обгрунтовано), доказовість (характерним є наведення фактів, статистичних даних тощо), тенденція до уніфікації та стандартизація (характерна наявність стандартів до створення документів, мовних кліше тощо).

Основною умовою надання юридичної сили документу є його правильне оформлення за структурою. До реквізитів конвенцій, резолюцій та декларацій відносяться: назва або титул, преамбула, основна частина, заключні постанови, додатки. Для кожного з типу документа характерний свій набір реквізитів за певною зовнішньою формою.

Характерними граматичними ознаками англомовних документів на синтаксичному рівні є вживання тверджень, що мають безособовий та імперативний характер висловів, який передається за рахунок інфінітивних конструкцій в англійській мові (в якості обставини чи додатка), екстенсивно використовуються модальні дієслова в обох мовах; наявне передумання обставини присудку; використовується значна кількість підрядних речень; на морфологічному рівні характерним є частотне вживання англомовних віддієслівних іменників.

Однією з найважливіших складових тексту офіційно-ділового документа є екстенсивне вживання термінів, тобто лексем, що виражають спеціальні поняття, властиві лише конкретній галузі людської діяльності, а під юридичним терміном треба розуміти позначення державно-правових понять, за допомогою яких закріплюється зміст нормативно-правових

приписів держави. У цьому дослідженні запропоновано узагальнену класифікацію словотвірних типів термінологічних одиниць (конверсія, семантичне розширення, запозичення, афіксація, словоскладання, скорочення та аббревіація). Також надано узагальнену структурну класифікацію термінів (однокомпонентні: прості, похідні, складні та складно-похідні; терміни-словосполучення: двокомпонентні та багатокомпонентні).

Відмінність англомовного офіційно-ділового стилю від китайськомовного полягає в ускладненій формі останнього за рахунок мовленнєвих зворотів, фразеологічних штампів та канцеляризмів тощо. Лінгвокультурна специфіка мовлення, що використовується в китайських юридичних документах, пояснюється тим, що традиція китайського офіційно-ділового спілкування формувалася з оглядом на усталені, ригідні й чітко регламентовані патерни вербальної поведінки, які з'явилися упродовж тисячолітньої історії імперського Китаю, офіційною мовою якого була суто веньянь. Незважаючи на те, що Рух четвертого травня спричинив перехід на байхуа, китайське офіційно-ділове мовлення зберегло значну кількість мовних елементів того часу на кшталт веньянівських канцеляризмів або використання чен'юїв.

Для проведення даного дослідження обрано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція та кількісний аналіз), загальнолінгвістичні (методи суцільної вибірки, лінгвістичного спостереження, структурний та описовий методи) та спеціальні перекладознавчі (трансформаційний та елементи зіставного аналізу). На першому етапі дослідження була сформульована тема, окреслена мета, об'єкт, предмет та визначені завдання дослідження. Другий етап передбачав добір матеріалу, тобто вибірку з трьох типів документів: декларації, конвенції, резолюції. Третій етап став етапом огляду теоретичних розвідок з тематики дослідження. На останньому, четвертому, етапі було виокремлено, проаналізовано та описано лексичні та

граматичні особливості матеріалу дослідження, описано способи їх перекладу та схарактеризовано їх специфіку, а також унаочнено результати дослідження.

Поняття перекладу розглядається у двох напрямках: як результат перекладацької діяльності та як сама діяльність перекладача, що спрямована на інтерпретацію оригінального тексту та відтворення його іноземною мовою. Для досягнення мети перекладу необхідною умовою є дотримання еквівалентності та адекватності тексту перекладу.

Для проведення дослідження обрано модель двомовної комунікації В. В. Сдобнікова, що була створена в межах перекладознавства та яка виділяє комунікативні ситуації у двох різних культурах (Кт1, Кт2), де автор (К1) повідомлення (ТО) в одній комунікативній ситуації (КС1) створює текст для отримувача (К2) з метою досягнення певного комунікативного ефекту (КЕ1), у разі другої комунікативної ситуації (КС2), перекладач (П) має відтворити вихідний текст як текст перекладу (ТП), що також матиме певний комунікативний ефект (КЕ2) на того, хто його сприймає (К3). У разі з перекладом юридичних документів досліджуваної сфери, перекладач має створити текст, комунікативний ефект якого буде максимально наближений до комунікативного ефекту першої комунікативної ситуації. При створенні кінцевого повідомлення перекладачем мають враховуватися лінгвокультурні особливості як носія мови К1, так і носія мови К3, що й забезпечить максимальну близькість КЕ1 та КЕ2 та, відповідно, адекватність перекладу. Одним з напрямів, що сприяє дослідженню вихідного повідомлення та умов його еквівалентного та адекватного перекладу є герменевтика та лінгвокультурологія.

Під час дослідження проблеми тлумачення юридичних текстів враховується той факт, що міжкультурна комунікація є проявом специфічної перекладацької картини світу, яка визначається як сукупність національно-специфічних віддзеркалень окремих фрагментів у певній мові.

Перекладацька картина світу сприяє, з одного боку, збереженню національних мовних особливостей, з іншого – збереженню та відтворенню вихідного смислу тексту. Отже, унаслідок перекладу англomовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту китайською мовою отримуємо два відмінні тексти з ідентичним інформаційним наповненням, які належать до різних лінгвокультур. Під час комунікативного процесу виникає необхідність врахування не лише суто мовленнєвих аспектів, а й екстралінгвістичних, як от інтенція адресанта, декодування інформації перекладачем, умови сприйняття та розуміння вихідного тексту адресатом тощо.

Досягнення вдалого міжкультурного комунікативного акту передбачає також влучний вибір перекладацьких **стратегій** (під якими розуміємо загальну програму дій перекладача), **тактик** (що витлумачуються як сукупність засобів та прийомів, які використовуються для досягнення поставленої мети) та **операцій** (тобто засобів подолання труднощів у діяльності перекладача, що виникли під час перекладу). Виявлено, що відтворення англomовних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту здійснено в межах **стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу**, оскільки означена стратегія передбачає якомога повніше збереження перекладачем закладеної автором у тексті оригіналу інформації. У процесі відтворення текстів документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту застосовано: **тактику виділення та передачі основної когнітивної інформації**, що передбачає приділення уваги перекладу термінів як лексем, що забезпечують точність змісту юридичного документа, а також **тактику збереження жанрової належності тексту**, які реалізуються внаслідок використання таких операцій: еквівалентний переклад, транскодування, експлікація, калькування, перестановка, конверсія та лексична заміна; **тактику прагматичної адаптації тексту**, у межах якої відбувається відтворення відмінних або й цілком нових для китайської мови за

національно-культурною специфікою феноменів англійської мови, що було здійснено завдяки таким операціям: опущення, модуляція, генералізація, антонімічний переклад; **тактику відтворення стилістичних характеристик тексту**, тобто адаптації стилістичного забарвлення англомовного тексту відповідно до норм китайської мови, що реалізується за допомогою використання міжмовних і перекладацьких відповідностей; **тактику відтворення формально-структурних характеристик тексту**, яка є необхідною для збереження характеристик та вимог юридичних документів; **тактику одомашнення та очуження вихідного тексту**, яка сприяє максимально точному відтворенню змісту тексту оригіналу з попередньою адаптацією, що допомагає правильно витлумачити змісту тексту перекладу.

Вивчення лексичних особливостей досліджуваного матеріалу показало, що частотність англомовних термінів за сферою вживання для декларацій становить: 35 % термінів сфери освіти, 31,9 % – загальноновживаних, 16,8 % – юридичних, 9 % – спеціальних та 7,3 % термінів у різних галузях діяльності, переважно медицини та економіки; для конвенцій: 36,3 %, 29,6 %, 27 %, 1,2 %, 5,9 % відповідно; для резолюцій: 33 %, 32,5 %, 15 %, 13 % та 6,5 % відповідно. Лексичний склад кожного з типів досліджуваних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту відрізняється залежно від його мети, однак у всіх документах превалує вживання термінів сфери освіти, а на другому і третьому місці за частотністю маємо загальноновживані та юридичні терміни відповідно.

Відмінною ознакою резолюцій є вища частотність спеціальних термінів та структура паралельних конструкцій, яка є більш простою на відміну від декларацій та конвенцій, де паралельні конструкції використовуються тільки в преамбулі та іноді в додатках, а також у глосарії конвенцій, оскільки структура речень у глосарії декларацій є повною.

Найбільш наближена кількість юридичних термінів до загальноновживаних у текстах конвенцій, внаслідок чого зростає юридична

вагомість документа. Кількість спеціальних термінів найбільша в текстах резолюцій, оскільки є необхідність обґрунтування того чи іншого рішення. Їх наявність ускладнює процес перекладу декларацій, через те, що юридична система Китаю та англомовних країн значно відрізняється, виникає необхідність введення до китайського юридичного лексикону нових термінів, про що свідчить дослідження текстів перекладів щодо частотності означених типів термінів. Значна більшість припадає на загальноживані терміни, що пояснюється тенденцією до спрощення китайської юридичної мови для сприйняття народом, однак юристи та перекладачі не відмовляються від використання архаїчних елементів мови, що ускладнює юридичний текст для сприйняття.

Дослідження питання відтворення англомовних термінів китайською мовою згідно з критерієм структури показало, що до найчастотніших операцій, що застосовуються в цьому випадку, належить **еквівалентний переклад**, що склав 37,8 % зі 100 % досліджуваних одиниць, з яких 15,2 % припало на відтворення однокомпонентних одиниць та 22,6 % – термінів-словосполучень. Використання зазначеної операції становить найвищий відсоток серед усіх застосованих, що пояснюється насамперед властивостями термінів (однозначність, точність, лаконічність) та наявністю спільних рис у західній та китайськомовній юридичних терміносистемах. На другому місці за частотністю застосування в нашій вибірці є **калькування**, яке в процесі відтворення серед однокомпонентних термінів зустрічається у 2,4 % випадків, а серед термінів-словосполучень – у 26,6 %. Ця трансформація використовується загалом у 29 % випадках відтворення всіх досліджуваних термінів. Калькування застосовано для випадків, коли в китайській мові немає відповідника – нові поняття утворюються не через транскодування, а завдяки наданню власним лексемам нового значення, що ще раз підкреслює тенденцію китайської мови до збереження власної лінгвокультурної специфіки через утворення нових термінів завдяки

словоскладанню. Серед інших трансформацій у 9,7% випадків застосовується **конверсія**, яка має місце при відтворенні термінів-словосполучень, у 9,1% – **лексична заміна**, у 3,9% – **експлікація**, у 3,9% – **модуляція**, у 2,8% – **генералізація**. Останні чотири трансформації відіграють важливу роль у процесі перекладу, оскільки вони сприяють, з одного боку, максимальному відтворенню значення вихідного терміну, а з іншого – адаптації тексту перекладу до китайськомовної лінгвокультури як на лексичному, так і на граматичному рівнях, завдяки чого спрощують сприйняття китайського варіанту носіями мови. У 2,4% випадків **перестановка** трапляється у разі відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів. Вживання цієї трансформації пояснюється відмінностями в граматичній будові англійської та китайської мов. 1,2% припадає на відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів за допомогою **опущення**, метою якого є спростити китайськомовний відповідник. Відсоток застосування **антонімічного перекладу** та **транскрибування** склав по 0,1%. Частота їх використання є найменшою, оскільки вживання наведених трансформацій у юридичній літературі не відповідає вимогам офіційно-ділового стилю, так, рідкісним явищем є запозичення через транскрибування. Треба зазначити, що відтворені терміни здебільшого не збігаються із вихідними за належністю до структурного типу: односкладні терміни можуть відтворюватися двоскладними, однокомпонентні, двокомпонентні – багатокомпонентними.

Особливістю спеціальних термінів англійської мови є можливість утворення їхніх абревіацій, які в перекладі переважно передаються скороченнями, а іноді, задля уникнення потенційної неоднозначності та полегшення ідентифікації денотата, після наведення китайського відповідника в дужках подається англійська абревіатура. До найчастіше застосованих трансформацій при відтворенні спеціальних термінів виділяємо кальку, що склала 68,8%, на другому місці – перестановка – 15%.

Рідше застосовуються такі трансформації як опущення – 8,6% та генералізація – 7,4%, а найрідшими є транскрибування та еквівалентний переклад, що склали по 0,1%.

Було виявлено такі шляхи передання граматичних особливостей англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою:

- особливості відтворення на синтаксичному рівні:
 - передування обставини в англійській мові присудкам для аргументації та структуризації тексту. Під час перекладу таких речень китайською мовою в 43 % випадках гомогенні обставини передаються гомогенними присудками через різницю у вираженні обставин у китайській мові; у 57 % випадках гомогенні обставини виражені *Participle*, передаються за допомогою обставини, вираженою прийменниковою групою;
 - вживання директив в англомовних текстах, що виражаються завдяки інфінітивним конструкціям (відтворюються в китайській мові дієсловом (67 %), якому іноді передують прийменникова група (33 %), та модальних дієслів (які у 94 % випадках зберігаються при перекладі);
 - наявність великої кількості паралельних конструкцій в англомовних текстах, що оформлюють однотипну інформацію – перелік дій, передумови до них тощо, загальна архітектоніка розташування яких зберігається в текстах мови перекладу задля дотримання структури документа, проте може мати певні граматичні відмінності відповідно до норм мови перекладу;
 - наведення низки послідовних гомогенних членів речення, зокрема це означення і присудки, які ускладнюють англомовні речення з метою максимально точного опису того, про що йдеться, що передаються дослівно задля збереження стилістичного забарвлення;

- відтворення підрядних англомовних речень за допомогою обставини (часто з прийменником) у китайській мові, внаслідок чого в китайській мові превалюють речення, що мають меншу кількість підрядних речень, порівнюючи з англійською мовою;
- на рівні морфології можливо простежити такі особливості:
 - застосування англомовних віддієслівних іменників є частотним та при перекладі китайською мовою найчастіше передаються іменниками, які не є віддієслівними (у 73 % випадках), або фразеологічними одиницями на кшталт чен'юїв (у 27 % випадках), що пов'язано з ізолюючим типом китайської мови.

Дослідження виявило, що під час відтворення англомовних граматичних особливостей китайською мовою застосовано такі тактики перекладу як відтворення стилістичних характеристик тексту, відтворення формально-структурних характеристик тексту, а також одомашнення та очуження вихідного тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми дискурсології : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Т. М. Корольова та ін. ; гол. ред. Т. М. Корольова. Одеса : Астропринт, 2015. 112 с.
2. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб : Издательство «СОЮЗ», 2001. 288с.
3. Алексеева И. С. Текст и перевод. Вопросы теории. М. : Междунар. отношения, 2008. 184 с.
4. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. 633 с.
5. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. 376 с.
6. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. М. : Высш. шк., 1991. 140 с.
7. Асмукович І. В. Функціонально-семантичні особливості англійської фахової мови авіації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2014. 20 с.
8. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : «Междунар. отношения», 1975. 240 с.
9. Березняк М. А., Кузнецова О. А., Ножнина О. И. Адекватность восприятия коммуникативного значения высказывания. *Коммуникативная направленность текста и его перевод* : сб. науч. трудов / отв. ред. В. А. Кухаренко. К., 1988. С. 7–14.
10. Богачихин М. М. Перевод с китайского – это так просто! Москва : Саппорт СТ, 2007. 127 с.
11. Богуславський С. С. Футбольна термінологія в німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2010. 20 с.

12. Бойко І. В. Особливості перекладу юридичних документів та їх оформлення. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, 16 квітня 2015 р. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/boiko_osoblyvost_perekladu.pdf.
13. Бондаренко І. П. Рьокан або японський Сковорода. *Східний світ*. 2007. № 3. С. 47–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/SkhS_2007_3_8.
14. Боса Т. С. Відтворення національно-культурних особливостей творів Гете в оригіналі та перекладі: проблема адекватності при перекладі. *Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки*. Одеса, 2011. Вип. № 13. С. 55–61.
15. Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста. М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. 224 с.
16. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
17. Виландеберк А. А. Принципы и методы гармонизации терминологии на основе корпуса специальных параллельных текстов (на материале документов ООН) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.21. Санкт-Петербург, 2005. 266 с.
18. Виноградов В. В. Итоги обсуждения вопросов стилистики. *Вопросы языкознания*, 1955. № 1. С. 60–87. URL: http://issuesinlinguistics.ru/pubfiles/1955-1_60-87.pdf.
19. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
20. Витренко А. Г. О «стратегии перевода». *Вестник МГЛУ*. 2008. Вып. 536: Сопоставительная лингвистика и вопросы перевода. С. 3–16.

21. Волкова Т. А. Дискурсивно-коммуникативная модель перевода. М. : Флинта: Наука, 2010. 129 с.
22. Гаврилюк Х. Ю. Переклади «Енеїди» Івана Котляревського: інтерпретація національної та світової міфології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2014. 20 с.
23. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 462 с.
24. Гальперин И Р. Стилистика английского языка. Учебник. М: Высш. школа, 1981. 334 с.
25. Гідора А. Л. Терміносистеми правових актів ЄС (на матеріалі англійської, німецької, французької та української мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2017. 265 с.
26. Горелов В. И. Лексикология китайского языка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Риностр. яз.». М. : Просвещение, 1984. 216 с.
27. Горелов В. И. Стилистика современного китайского языка. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности № 2103. «Иностр. яз.». М. : «Просвещение», 1979. 192 с.
28. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2008. 304 с.
29. Грищенко Я. С., Сидоренко І. А. Граматичні особливості перекладу міжнародної документації. *Молодий вчений*. 2017. №4. С. 137–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_34
30. Дерік І.М. До питання про труднощі двостороннього перекладу телеконференцій ділової тематики. *Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : *Лінгвістичні науки*. Одеса, 2011. Вип. № 13. С. 105–114.

31. Діловодство і документація : навчально-методичний посібник / уклад. П. О. Добродумов. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2014. 209 с.
32. Довганець В. І., Смаль К. О. Особливості перекладу ділової документації з української на англійську мову. Проблеми лінгвістичної семантики. Збірник матеріалів Міжнародної науково-правничої інтернет-конференції до 25-річчя факультету іноземної філології. 24 листопада 2016 р. Рівне: РДГУ, 2016. С. 96–99
33. ДСТУ 3966:2009. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять (ISO 704:2000, NEQ). [на заміну ДСТУ 3966–2000, чинний від 2009–10–30]. – Вид. офіц. К. : Держспоживстандарт України, 2010. 34 с.
34. Д’яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семант. та соціолінгвіст. аспекти. К. : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 218с.
35. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. М. : Наука, 1982. 159 с.
36. Жмаєва Н. С. Специфіка сучасних термінологічних запозичень у сфері інформаційних технологій. *Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки*. Одеса, 2011. Вип. № 13. С. 125–131.
37. Журавльова О. М. Гармонізація смислу в перекладі релігійних текстів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13. Київ, 2013. 279 с.
38. Завальська Л. В. Комунікативні стратегії і тактики в політичному інтерактиві: лінгвопрагматичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2017. 20 с.
39. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за ред.: М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

40. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення; професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2004. 480 с.
41. Іщенко Т. В. Англійська фахова мова спорту: когнітивні та перекладацькі аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Одеса, 2014. 20 с.
42. Кармин А. С., Бернацкий Г. Г. Философия. СПб. : Издательство ДНК, 2001. 536 с.
43. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: Підручник. К. : Видавничий центр «Академия», 2006. 336 с.
44. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС у контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. К., 2011. – 257 с.
45. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС у контексті євроінтеграції України : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2011. 16 с.
46. Кияк Т. Р., Гідора А. Л. Глосарій базових термінів правових актів ЄС. Чернівці : Чернівецький юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія», 2017. 162 с.
47. Коваленко А. Я. Общий курс научно-технического перевода: Пособие по переводу с англ. языка на рус. К : Фирма «ИНКОС», 2003. 320 с.
48. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К. : Вид-во при Київському держ. ун-ті вид-го об'єднання «Вища школа», 1987. 352 с.
49. Козоріз О. П. Структурно-семантичні особливості сучасної китайської юридичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13. Київ, 2014. 16 с.
50. Колодій А. М. Герменевтика юридична. *Юридична енциклопедія*: / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т.1: А–Г. С. 578–579.

51. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. М. : Книжный дом «ЛИБРКОМ», 2009. 176 с.
52. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода. М : ЧеРо, 1999. 136 с.
53. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. М. : ЭТС. 2002. 424 с.
54. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М. : Высш. шк., 1990. 253 с.
55. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. М. : ЧеРо, 2003. 349 с.
56. Королева Т. М., Логвина Я., Тектен Таркан. Оценка качества перевода художественного текста. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки*. Одеса, 2013. Вип. № 17. С. 87–93.
57. Корольова Т. М., Позняк К. С. Особливості перекладу англomовної науково-технічної літератури на українську мову. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки*. Одеса, 2009. Вип. № 8. С. 39–49.
58. Корольов І. Р. Національна оперативна комунікативна поведінка: лінгвокогнітивний і дискурсивний виміри : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2019. 16 с.
59. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
60. Кулезньова С. С., Філіпов Р. Ю. Сучасна наукова стаття у комунікативно-прагматичному аспекті. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Філологія, Педагогіка*. Київ, 2017. Вип. 9. С. 4–8.
61. Курдюмов В. А. Курс китайского языка. Теоретическая грамматика. М. : ЦИТАДЕЛЬ-ТРЕЙД; ЛАДА, 2005. 576 с.

62. Кучик О. С., Кучик Г. Б. Формування концепту «міжнародні організації» в системі наукових дисциплін: концептуальні засади дослідження. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2017. Серія Міжнародні відносини ; вип. 42. С. 84–96.
63. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
64. Лукашук И. И. Современное право международных договоров. Учебно-практическое пособие. М. : Волтерс Клувер, 2004. Т.1. 2006. Т.2. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/131/33/>.
65. Лукашук И. И. Форма международных договоров: Учебно-практическое пособие. М. : СПАРК, 2001. 111 с.
66. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
67. Мацієвська А. І. Засоби досягнення еквівалентності та адекватності при перекладі емоційного стану протагоніста (на матеріалі романів Д. Стіл). *Наковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Видавн. дім «Родовід», 2014. – Вип. 692–693 : Германська філологія. С. 88–91.
68. Мацько Л. І., Сидоренко О. М, Мацько О. М. Стилїстика української мови: Підручник. К. : Вища шк., 2003. 462 с.
69. Міжнародне право: Підручник / за ред. М. В. Буроменського. К. : Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
70. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua>
71. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком? М. : «Готика», 1999. 176 с.
72. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації : монографія / авт. кол. : Р. Ромірко та ін. Львів : ПАІС, 2010. 280 с.

73. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс. Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
74. Нечипоренко Б. Ю., Стрельцова К. О. Економічна термінологія сучасної китайської мови як об'єкт дослідження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса : Сер.: Філологія. № 8 том 1. 2014. С. 181–183.
75. Новикова М. А. Эквивалентность и адекватность переводов: жанровый аспект. *Коммуникативная направленность текста и его перевод.* / редкол.: В. А. Кухаренко (отв. ред.) и др. К. : УМК ВО, 1988. С. 4–6.
76. Олександренко К. В. Особливості функціонування текстів офіційно-ділового мовлення та їх переклад іноземною мовою. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький : Хмельницький нац. ун-т., 2015. Вип. 8. С. 101–103.
77. Оніщенко Ю. О. Особливості використання фразеологічних зворотів в турецькому писемному мовленні в дискурсі сучасної преси та проблеми їх адекватного перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13. Київ, 2014. 19 с.
78. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
79. Очиров О. Р. Терминология современного китайского языка. *Ученые записки Забайкальского государственного гуманитарно-педагогического университета им. Н. Г. Чернышевского*. 2009. № 3. С. 236–238.
80. Очиров О. Р. Лингвистические проблемы экономической терминологии современного китайского языка. *Ученые записки*

Забайкальського державного гуманітарно-педагогічного університета ім. Н. Г. Чернышевського. 2009. № 3. С. 138–142.

81. Плотницька І. М. Ділова українська мова в державному управлінні : навч. посіб.. К. : НАДУ, 2011. 168 с.
82. Подміногін В., Якимчук А. Дихотомія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення в історії європейського перекладу. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Філологічні науки. 2010. Вип. 89(1). С. 98–102.*
83. Прадід Ю. Ф. У царині лінгвістики і права. Сімферополь : Еліньо, 2006. 256 с.
84. Прима В. В. Семантичні та функціональні особливості англomовної туристичної термінології (на матеріалі путівників по Україні) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2014. 20 с.
85. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
86. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: Основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України. 2017. №1 (88). с. 17–29* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2017_1_4.
87. Райс К. Классификация текстов и методы перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М. : 1978. С. 202–228.*
88. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. *Дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича. М. : «Р.Валент», 2007. 244 с.*
89. Руда Н. В. Структурно-семантичні особливості багатокомпонентних складних речень у сучасній китайській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13. Київ, 2017. 17 с.

90. Русское и китайское коммуникативное поведение. Воронеж: изд-во «Истоки», 2002. Вып. 1. 76 с.
91. Софронов М. В. Китайский язык и китайская письменность. М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. 638 с.
92. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
93. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Черкаси. 2017. 890 с.
94. Семенас А. Л. Лексика китайского языка. М. : АСТ: Восток-Запад, 2005. 310 с.
95. Семенова М. Ю. Основы перевода текста. Ростов н/Д : Феникс, 2009. 344 с.
96. Сдобников В. В. Коммуникативная ситуация как основа выбора стратегии перевода: дис. ... д. филол. н. : 10.02.20. Нижний Новгород, 2015. 492 с.
97. Сидоренко І. Особливості перекладу міжнародної нормативно-правової документації. *Актуальні питання філології: Збірник наукових праць*. К. : КиМу, 2012. Вип.4. 186 с. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/07_%20Sydorenko_oseblyvosti_perekladu.pdf.
98. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1677.html>
99. Словотвір сучасної української літературної мови / під ред. М. А. Жовтобрюх. К. : Наукова думка, 1979. 407 с.
100. Смирницкий А. И. Морфология английского языка. М. : Изд-во литературы на ин. языках, 1959. 440 с.
101. Соболева М. Е. Философская герменевтика: понятия и позиции. М. : Академический Проект, 2013. 151 с.

102. Соколова Е. Т., Хорошилов Д. А. Глубинная герменевтика в визуальном анализе (на примере фильма В. Аллена «Зелиг»). *Социальная психология и общество*, 2018. Том 9. №3. С. 118–126.
103. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики. М. : Едиториал УРСС, 2002. 310 с.
104. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2018. С. 53–55.
105. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика юридичних документів. *Нове у філології сучасного світу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 червня 2018 р.* Львів, 2018. С. 28–29.
106. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. *Наук. зап. Нац. Унів-ту «Острозька академія»*. Острог, 2019. Вип. № 5(73). С. 173–177.
107. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості міжнародних документів у світлі міжнародної діяльності. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 22–23 березня 2019 року*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 70–73.
108. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англомовних юридичних документів китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. № 25. Одеса, 2017. Вип. 25. С. 82–88.
109. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англомовних юридичних термінів китайською мовою. *Актуальні напрями сучасної філології:*

- матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 93–95.
110. Стоянова Т. В. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2019. С. 22–24.
111. Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. Одеса, 2018. Вип. 27. С. 189–196.
112. Стоянова Т. В. Філософські основи перекладу англomовного тексту китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. Одеса, 2019. Вип. 28. С. 177–186.
113. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. *Общая терминология: Вопросы теории / Отв. ред. Т. Л. Канделаки. Изд. 6-е. М : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 248 с.*
114. Телешун К. О. Турецька фахова мова торгіві: етнолінгвістичні та лінгвопрагматичні характеристики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.13. Київ, 2012. 20 с.
115. Тесля В. А. Мовна комунікація в контексті культури. *Проблеми лінгвістичної семантики: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2016 р.)*. Рівне : РДГУ, 2016. С. 15–18.
116. Типологія сучасного дискурсу: Монографія. / відпов. ред. Т. М. Корольова. К. : Освіта України, 2016. 160 с.

117. Фаренц Н. С. Основи літературознавства: навчальний посібник. К. : Знання, 2011. 432 с. URL: http://www.big-lib.com/book/59_Osnovi_literaturoznavstva
118. Фесенко Г. Г. Стандарт як особливий жанр тексту і мовленнєва реалізація терміносистеми ІКАО. *Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових праць*. / відп. ред.: Н. М. Корбозерова. Київ : Київський нац. лінгвістичний ун-т. 2007. Вип.19. С. 205–210.
119. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 603 с. URL: <http://grachev62.narod.ru/hantington/content.htm>
120. Хазова О. А. Искусство юридического письма. М. : Издательство Юрайт, 2015. 182 с.
121. Цыкин В. А. Полуаффиксация в системе китайского словообразования. *Вопросы языкознания*, 1979, № 5, с. 80-92.
122. Чередниченко О. І. Категорії сучасного перекладознавства: проблеми і дискусії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2016. № 1. С. 6-9
123. Чередниченко О. І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. К. : Либідь, 2007. 247 с.
124. Шаблій О. А. Німецько-український юридичний переклад: методологія, проблеми, перспективи: [монографія]. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 320 с.
125. Шаблій О. А. Переклад юридичних текстів (на матеріалі правничих термінологічних систем ФРН та України). К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 247 с.
126. Шаблій О. А. Спільні завдання порівняльного правознавства і юридичного перекладознавства (на прикладі перекладу німецькою мовою Проекту закону 1932 р. «Про суди в адміністративних

- справах»). *Проблеми порівняльного правознавства*: збірник тез наукових доповідей III Міжнародної наукової конференції «Компаративістські читання». К., Львів : ЛьвДУВС, 2011. С. 91–93.
127. Шаблій О. А. Юридичний переклад у сучасній юридичній освіті. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: тези доп.* IX Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 листопада 2013 року). К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 59, 60.
128. Шайкевич А. Я. Проблемы терминологической лексикографии. М. : ВЦП, 1983. 67 с.
129. Швейцер А. Д. Терория перевода: статус, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 280 с.
130. Шлясмакер Ф. Про різні методи перекладу. URL: http://www.nua.kharkov.ua/images/stories/Kafedri/Kaf_Teorii_I_Praktiki_Perevoda/Publikacii/Kalnichenko/Znachennja_traktatu_Shlajermakhera.PDF.
131. Шпольберг А. О некоторых вопросах теории перевода. *Актуальні напрями сучасної філології: матеріали міжнародної заочної науково-практичної конференції*. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 96–99.
132. Щичко В. Ф., Яковлева Г. Ю. Полный курс перевода. Москва : Восточная книга, 2009. 368 с.
133. Якобсон Р. О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*: Сборник научных статей. М. : Прогресс, 1975. С. 193–230
134. Akopian M. Sociocultural Aspects of Second Language Acquisition through Translations of Generic Terms in the English Language from the Perspectives of Genderless Learners of English (A Case of Georgian). *General and Specialist Translation / Interpretation*. Kyiv: Agrar Media Group, 2018. P. 112–116.

135. Brown G. *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 283 p.
136. Cao, Deborah. Inter-lingual Uncertainty in Bilingual and Multilingual Law. *Journal of Pragmatics*. 2007. P. 69–83.
137. Cao Deborah, Zhao Xingmin. Translation at the United Nations as Specialized Translation. *The Journal of Specialised Translation*. 2008. URL: http://www.jostrans.org/issue09/art_cao.pdf.
138. Creech R. L. *Law and Language in the European Union : The Paradox of a Babel «Nnited in Diversity»*. Groningen : Europa Law Publishing, 2005. 176 p.
139. Cook G. *Discourse*. Oxford: Oxford University Press, 1990. 182 p.
140. Drodz L. Roudny M. Language Planning and Standartization of Terminology in Czecho-Slovakia. *International Journal of Sociology of Language*. The Hague; Paris; New York : Mouton Publishers, 1980. P. 29–42.
141. Eco Umberto. *Experiences in Translation*. Toronto : University of Toronto Press Incorporated, 2011. 135 p.
142. Gadamer H.-G. *Truth and Method*. London : Continuum, 2006. 637 p.
143. Gee J.P. *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. London : Routledge, 1999. 176 p.
144. Gibová K. EU discourse as a textual, legal and linguistic challenge. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 2014 – №54. P. 115–132.
145. Goodrich P. *Legal Discourse*. London : Macmillan, 1987. 266 p.
146. Guo Rui *Modern Chinese parts of speech*. New York : Routledge, 2018. 258 p.
147. Harris Z. *Discourse Analysis*. *Language*. 1952. Vol. 28. P. 1–30.
148. Jakobson Roman. *On Linguistic Aspects of Translation*. *On Translation*. Cambridge : Harvard University Press, 1959. P. 232–239.

149. Kast-Aigner J. Terms in Context: a corpus based analysis of the terminology of the European Union's development Cooperation policy with the African, Caribbean and Pacific group of States. *The International Journal of Speech, Language and Law*. 2010. Vol.17.2. P. 139–152.
150. Komissarov V. N. Language and Culture in Translation: Competitors or Collaborators? *Languages and Cultures in Translation Theories*. 1991
URL: <https://id.erudit.org/iderudit/037080ar>.
151. Korolyova T. M., Popova O. V., Ding Xin. Translation of official documents. Одесса : «ІНБАЦ», 2014. 202 p.
152. McCallum B. Translation Technology at the United Nations. *Localisation Reader: 2004-2005*. URL: <http://www.localisation.ie/resources/reader> 27-30.
153. Ming Dong Gu. Chinese Theory of Reading and Writing. Albany : State University of New York Press, 2005. 334 p.
154. Omiadze S. On the Importance of Linguocultural Competence in Translation. *General and Specialist Translation / Interpretation*. Kyiv: Agrar Media Group, 2018. P. 184–193.
155. Romanova O. Novice Translators' Training Challenges: Common Issues of Rendering Culture-Specific Lexis in Publicist Style Texts. *General and Specialist Translation / Interpretation*. Kyiv: Agrar Media Group, 2018. P. 184–193.
156. Shabliy O. Die Textsorte Gesetz in der Systematik der bilateralen Rechtsübersetzung am Beispiel des deutschen und ukrainischen Verfassungstextes. *Osteuropa Recht : Fragen zur Rechtsentwicklung in Mittel- und Osteuropa sowie den GUS-Staaten*, 59. Jahrgang, Heft 4/2013 ; «Eurasische Integration». S. 444–459.
157. Shabliy O. Funktionen der Rechtsübersetzung im Dialog der deutschen und ukrainischen Rechtskulturen (нім. м.) *Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen — Dialog der Kulturen. Die Ukraine*

- aus globaler Sicht» Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2011. Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier. Verlag Otto Sagner. München : 2012. URL: http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/Olena_Shabliiy.pdf*
158. Shabliiy O. Rechtsübersetzung in modernen Rechtsordnungen und -kulturen: Herausforderungen bei der deutsch-ukrainischen Übermittlung rechtlicher Inhalte. *Translationswissenschaftlicher Nachwuchs forscht* (Forum Translationswissenschaft 17). Zybatow, Lew N. Ustaszewski, Michael (Hgsg.) Frankfurt am Main u.a. : Peter Lang, 2012. S. 71–88.
159. Shannon C., Weaver W. *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana, IL : The University of Illinois Press, 1949. 125 p.
160. Stoianova T. V. 以联合国教科文组织保护教育权力文件为例分析正式文件教育类专业名词使用特点. *Modern Vectors of Science and Education Development in China and Ukraine*. Odessa, Harbin, 2018. Issue 4. P. 81 – 85.
161. Sun Chaofen. *Chinese: A Linguistic Introduction*. New York : Cambridge University Press, 2006. 234 p.
162. United Nations. URL: <http://www.un.org/>.
163. 对外汉语类词缀教学研究 /申请人: 曹策. 2018. 48 页.
164. 曲志英 . 英汉法律术语的翻译 . URL: <http://www.flrchina.com/le/index.htm>.
165. 刘旭平, 张静. 公文写作的语言锤炼要略. *文学教育下半月*. 2014. 页 100–101.
166. 刘欢, 麻珊珊. 现代汉语词缀与英语词缀的差异. *文化创新比较研究*. 2019. 页 78–80.
167. 刘海涛. 法律文书与公文语言表述问题评析. *安顺学院学报*. 2009. 页 26–28.

168. 刘月华, 潘文娉, 故韡. 实用现代汉语语法. 北京: 商务印书馆, 2014. 1005 页.
169. 宋庆华, 俄汉语派生词对比研究. *齐齐哈尔师范高等专科学校学报*. 2017. 页 62–63.
170. 孙和平, 试论我国现阶段国家公文体系. *公文写作*. 2007. 页 37–38
171. 孙晓丹, 郭鸿雁. 英汉词缀对比研究. *科技视界*. 2019. 页 157–158.
172. 马楠. 国际会议文件英汉翻译项目实践报告 – 一国际海事组织会议提案翻译为例: 硕士学位论文: 翻译硕士. 沈阳, 2017. 95 页.
173. 张永明, 裴婉辰, 公文写作的语言特色–兼谈如何提高公文写作水平. *白城师范学院学报*. 2013. 页 95–98.
174. 张爱武. 现代汉语词缀问题研究: 硕士学位论文: 汉语言文字学. 2008. 41 页.
175. 赵艳平. 现代汉语词缀研究: 文学博士学位论文: 文学博士. 河北, 2014. 139 页.
176. 冯志伟. 现代术语学引论. 北京: 商务印书馆, 2011. 599 页.
177. 朱德熙, 语法讲义. 北京: 商务印书馆. 1982. 第一版. 240 页.
178. 王智力. 浅析认证公文的翻译对策. *外语教学与研究*. 2010. 第 158 期. 页 237–238.
179. 英汉翻译实践报告 / 申请人: 曾琳琳. 2018. 137 页.

Список словників та довідкової літератури

180. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>.
181. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.

182. Большая юридическая энциклопедия. *Серия «Профессиональные справочники и энциклопедии»*. М. : Книжный мир, 2010. 960 с.
183. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. М. : ИНФРА-М, 2002. 703 с.
184. Краткий русско-китайский и китайско-русский словарь / гл. ред. С. Н. Дмитриев. Москва : Вече, 2008. 608 с.
185. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. М. : Флинта: Наука, 2003. 320 с.
186. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. URL: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/index.htm>.
187. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
188. Словарь международного права. М : Статут, 2014. 495 с.
189. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>.
190. Юридична енциклопедія / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т.3. URL: http://leksika.com.ua/15000920/legal/kitayu_davnogo_politiko-pravova_dumka.
191. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
192. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com>.
193. Online Etymology Dictionary. *Origin, history and meaning of English words*. URL: <https://www.etymonline.com/>.
194. Longman Exams Dictionary / editor Evadne Adrian-Vallance, Karen Cleveland-Marwick. London : Pearson, 2009. 1833 p.
195. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/hermeneutics/>.

196. The Cambridge Dictionary of Philosophy, Second Edition / board of editorial advisors: William P. Alston, D. M. Armstrong etc. New York : Cambridge University Press, 1999. 1032 p.
197. The Routledge Encyclopedia of the Chinese Language / edited by Chan Sin-wai. Hong Kong : Graphicraft Limited, 2016. 790 p.
198. 现代汉语词典 . 北京 : 商务印书馆, 2005. 第 5 版. 1872 页.
199. 新华字典. 北京 : 商务印书馆, 2011. 11 版. 713 页.
200. 新编乌克兰语汉语词典 / 主编: 黄日炤. 北京 : 商务印书馆, 2013. 1414 页.

Список джерел ілюстративного матеріалу

201. Декларации, конвенции, и другие нормативные документы. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/.
202. Справочник по документации Организации Объединенных Наций. URL: <http://www.un.org/ru/documents/resguide/gares.shtml>.
203. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org>.

ДОДАТОК А

Публікації за темою дисертації та відомості про апробацію

Список публікацій здобувача:

1. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англомовних юридичних документів китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* № 25. Одеса, 2017. Вип. 25. С. 82–88.
2. Stoianova T. V. 以联合国教科文组织保护教育权力文件为例分析正式文件教育类专业名词使用特点. *Modern Vectors of Science and Education Development in China and Ukraine.* Odessa, Harbin, 2018. Issue 4. P. 81–85.
3. Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2018. Вип. 27. С. 189–196.
4. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Наук. зап. Нац. Унів-ту «Острозька академія».* Острог, 2019. Вип. № 5(73). С. 173–177.
5. Стоянова Т. В. Філософські основи перекладу англомовного тексту китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2019. Вип. 28. С. 177–186.

Тези доповідей:

6. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англомовних юридичних термінів китайською мовою. *Актуальні напрями сучасної філології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 93–95.

7. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика юридичних документів. *Нове у філології сучасного світу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 червня 2018 р.* Львів, 2018. С. 28–29.
8. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал.* Харбін: Харбінський інженерний університет, 2018. С. 53–55.
9. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості міжнародних документів у світлі міжнародної діяльності. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 22–23 березня 2019 року.* Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 70–73.
10. Стоянова Т. В. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал.* Харбін: Харбінський інженерний університет, 2019. С. 22–24.

ДОДАТОК Б

Апробація результатів дослідження

Положення та результати дослідження оприлюднено в доповідях на 6 наукових конференціях:

1. Міжнародна конференція «Актуальні напрями сучасної філології». Україна, Одеса, 2017.
2. Міжнародна конференція «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі». Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2018.
3. Міжнародна конференція «Нове у філології сучасного світу». Україна, Львів, 2018.
4. Звітна науково-практична конференція викладацького складу кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Україна, Одеса, 2018 р.
5. Міжнародна конференція «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі». Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2019.
6. Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії». Україна, Одеса, 2019.